

ผลการศึกษา

ผลการศึกษา รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้รับงานไปทำที่บ้าน ผู้วิจัยได้แยกประเด็นการศึกษาเป็นประเด็นย่อยตามกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย ผลการศึกษาพบว่า

4.1 ระบบการจ้างงาน

พบว่า เส้นทางการนำงานแต่ละประเภทเข้าสู่หมู่บ้าน ตลอดจนถึงขั้นตอนหรือวิธีการจ้างจะแตกต่างกันออกไปตามแหล่งที่มาของงาน ซึ่งแยกออกได้เป็น 3 ประเภทคือ ก. กรณีโรงงานไม่ได้ตั้งอยู่ในหมู่บ้าน ข. กรณีโรงงานเข้ามาตั้งอยู่ในหมู่บ้าน และ ค. กรณีเป็นงานที่เกิดจากการพัฒนาและขยายธุรกิจภายในชุมชน

ก. กรณีโรงงานไม่ได้ตั้งอยู่ในหมู่บ้าน กระบวนการติดต่อการนำงานมาสู่หมู่บ้านจะแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ

ลักษณะที่ 1 ผู้ประกอบการหรือผู้ว่าจ้าง จะส่งงานผ่านหัวหน้าสายหรือหัวหน้างานที่รู้จัก หรือเคยทำงานในโรงงานมาก่อน เช่น งานดอกไม้ประดิษฐ์ งานเย็บชิ้นส่วนรองเท้า เมื่อโรงงานมีการขยายงาน โดยต้องใช้แรงงานในชุมชน ผู้ประกอบการก็จะสอบถามหรือติดต่อคนกลุ่มนี้ก่อน เพื่อเป็นตัวกลางจัดหาสมาชิกที่ต้องการรับงานไปทำที่บ้าน เมื่อได้คนงานแล้วทางโรงงานก็จะส่งพนักงานไปสอนหรือแนะนำในหมู่บ้าน

ลักษณะที่ 2 กลุ่มแม่บ้านที่สนใจ จะช่วยเหลือแม่บ้านในกลุ่มให้มีรายได้ หัวหน้ากลุ่มจะขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง โดยให้ช่วยหางานและให้ความรู้ ฝึกอบรมทักษะในการทำงาน

ลักษณะที่ 3 ชาวบ้านเข้าไปติดต่อหางานจากโรงงานเอง คนกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่มีความสามารถและมีความชำนาญงานในประเภทนั้น ๆ อยู่แล้ว หลังจากนั้นก็จะชวนคนที่สนใจเข้าร่วมงานด้วยส่วนมากจะเริ่มที่ญาติพี่น้อง แล้วก็ขยายไปถึงเพื่อนบ้านที่รู้จักคุ้นเคย

การแจกจ่ายงานให้กับผู้รับจ้าง ถ้าเป็นกรณีที่เป็นคนกลุ่มใหญ่มีสมาชิกมาก หัวหน้าสายจะเป็นผู้พิจารณาจัดลำดับสมาชิก โดยดูว่าใครที่ทำงานดี รับงานไปทำอย่างสม่ำเสมอ ตรงต่อเวลา และไม่เลือกงาน หรือใครที่ทำงานบ้างไม่ทำบ้าง หรือทำแค่เป็นงานอดิเรก เมื่อรับ

งานเข้ามาหากมีจำนวนน้อยก็จะให้กลุ่มแรกที่ทำงานดีและไม่เลือกงานก่อน ดังนั้นจะพบว่าบางคนมีงานทำสม่ำเสมอ ส่วนรายได้ประจำจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปริมาณของงาน และความยากง่ายของงาน บางคนจะมีงานทำบ้างไม่มีการทำบ้าง แล้วแต่หัวหน้าสายจะนำงานมาให้ และบางคนจะเลือกเฉพาะงานที่มีค่าตอบแทนสูง ส่วนกลุ่มเล็ก ๆ มีสมาชิกไม่มากนักจะไม่ค่อยมีปัญหาเพราะหัวหน้าสาย จะพยายามจ่ายงานให้เท่า ๆ กัน จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าการแจกจ่ายงานขึ้นอยู่กับพิจารณาและตัดสินใจของหัวหน้าสายเป็นหลัก

สำหรับขั้นตอนในการรับเงินค่าจ้างนั้น เมื่อสมาชิกนำงานมาส่งที่หัวหน้าสายงานตามกำหนด หัวหน้าสายจะรวบรวมนำไปส่งที่โรงงาน โดยมีบัญชีรายละเอียดของแต่ละคนว่าใครทำชิ้นไหน จำนวนกี่ชิ้น ราคาเท่าไร เพราะจะได้ทราบว่าชิ้นไหนมีปัญหา หรือตรวจคุณภาพไม่ผ่านไม่ตรงตามสเปกที่กำหนด ก็จะถูกส่งกลับไปแก้ไข หรือบางอย่างแก้ไขไม่ได้ก็จะถูกหักเป็นรายชิ้นในราคาต้นทุนการผลิต และหลังจากนั้นหัวหน้าสายหรือหัวหน้ากลุ่มก็จะได้รับเงินจากผู้ว่าจ้างแล้วนำมาจ่ายให้กับสมาชิกต่อไป

ข. กรณีที่โรงงานเข้ามาตั้งอยู่ในหมู่บ้าน เจ้าของโรงงานจะเป็นผู้ติดต่อกับบุคคลที่รู้จักในพื้นที่ ตั้งแต่หาที่ดินให้เช่าทำโรงงาน และหาสมาชิกที่สนใจทำงาน สำหรับคนที่สนใจจะรับงานไปทำที่บ้านครั้งแรกโรงงานจะมีคนมาฝึกให้ประมาณหนึ่งอาทิตย์ แต่โดยเฉลี่ยแล้วแต่ละคนจะใช้เวลาฝึกประมาณ 2-4 วันก็สามารถทำงานได้ ส่วนรุ่นหลัง ๆ จะฝึกโดยหัดทำกับคนที่รู้จักเมื่อทำเป็นแล้วก็จะไปสมัครที่บริษัท โดยไม่ได้ทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร จะใช้วิธีตกลงด้วยวาจา โรงงานจะนำวัสดุอุปกรณ์มาลงให้ที่บ้าน พร้อมทำบัญชีวัสดุว่าจะรับอะไรไปบ้าง เมื่อทำงานเสร็จทางโรงงานจะมีเจ้าหน้าที่มารับพร้อมทั้งส่งงานในงวดต่อไปถึงบ้าน

การตรวจนับคุณภาพงาน จะตรวจนับ ณ บ้านของผู้รับงาน ชิ้นส่วนไหนที่ไม่ผ่านเพราะมีตำหนิหรือขนาดไม่ได้ตามที่ต้องการ ก็จะส่งคืนให้กับผู้ทำโดยไม่ได้หักค่าเสียหายใด ๆ พร้อมทั้งบันทึกรายละเอียดของแต่ละคนว่าเป็นงานประเภทใด จำนวนเท่าไร การจ่ายเงินนั้นโรงงานจะมีผู้แทนจากโรงงานมาจ่ายให้กับสมาชิกโดยตรง

ค. กรณีเป็นงานที่เกิดจากการพัฒนาและขยายธุรกิจภายในชุมชน งานประเภทนี้เป็นงานที่ผู้ประกอบการหรือเจ้าของโรงงานเป็นคนในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งจะคุ้นเคยหรือรู้จักกับเพื่อนบ้านอยู่แล้ว เดิมจะเริ่มจากเป็นกิจกรรมเล็ก ๆ ที่ตัวเองหรือคนในครอบครัวช่วยกันทำ ต่อมาก็จะขยายให้ใหญ่ขึ้น ซึ่งอาจจะมาจากการบอกเล่าหรือบอกกล่าวจากคนที่ทำอยู่แล้ว จึงทำให้คนที่สนใจไปติดต่อขอรับงานกับเจ้าของโรงงานเอง ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ว่าจ้างและผู้ถูกจ้างจะมีความสัมพันธ์กันโดยตรง โดยไม่ต้องผ่านคนกลาง การทำงานก็ไม่ต้องทำสัญญาใด ๆ จะตกลงกันด้วยวาจา

4.2 สภาพการจ้างและการทำงาน

พบว่า เนื่องจากงานเป็นงานรับช่วงมาทำที่บ้าน เป็นงานที่ได้รับค่าจ้างตามจำนวนชิ้นที่ทำได้ในราคาที่ตกลง ดังนั้นทุกคนที่รับงานส่วนมากจะพยายามทำงานอย่างเต็มที่ เพื่อจะให้ได้รับค่าจ้างที่สูง อัตราการทำงานในแต่ละวันจึงค่อนข้างสูงโดยเฉลี่ยแล้วประมาณ 11 ชั่วโมงต่อวัน และประมาณ 26-28 วันต่อเดือน ซึ่งนับว่าเป็นการทำงานที่ต้องใช้เวลานาน ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ แต่อย่างไรก็ตามจากการที่ได้สัมภาษณ์พบว่าส่วนมากจะให้ความสำคัญด้านสุขภาพอนามัยน้อยมาก เพราะเมื่อรับงานมาแล้ว จะต้องเร่งมือให้งานเสร็จทันเวลาที่กำหนดและเพื่อให้ได้ปริมาณงานมาก เหนื่อยหรือไม่สบายก็จะหยุดพักชั่วคราว ส่วนมากไม่ค่อยไปหาหมอ เพราะอาการที่ปรากฏจะไม่รุนแรงพักสักครู่ก็จะหาย หรือบางครั้งก็ซื้อยาแก้ปวดตามร้านขายยามากิน งานบางอย่างผู้รับจ้างแพ้มาก หัวหน้าสายก็จะต่อรองกับเจ้าของกิจการ ไม่รับมาทำอีก ส่วนอุบัติเหตุที่เกิดจากการทำงานไม่ค่อยมี เพราะส่วนมากจะใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ที่คุ้นเคยอยู่แล้ว ซึ่งไม่ใช่เครื่องมือที่เสี่ยงอันตราย นอกจากอุปกรณ์ ไฟฟ้าซึ่งเคยมีคนถูกไฟฟ้าดูดแต่ไม่รุนแรง พักสักครู่ก็ทำงานต่อไปได้

สำหรับสถานที่ทำงานทั่วไป ส่วนมากจะใช้บริเวณใต้ถุนบ้าน กรณีที่บ้านยกพื้นสูงหรือถ้าบ้าน 2 ชั้นก็จะใช้ชั้นล่างของบ้านเป็นที่ทำงาน ทำให้ผู้ทำงานสะดวกสบาย ไม่ต้องกังวลเป็นห่วงเรื่องการดูแลบ้าน เหนื่อยเมื่อไรก็พัก ถ้างานบางประเภทไม่ต้องใช้พื้นที่มากนัก และอุปกรณ์ต่าง ๆ ก็ขนย้ายได้สะดวก ก็จะมีการจับกลุ่มทำงานด้วยกันกับเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียงกัน คุยไปด้วยทำงานไปด้วยทำให้รู้สึกเพลิดเพลินในการทำงาน งานบางประเภทจะต้องมาทำที่บ้าน หัวหน้าสาย เพราะอุปกรณ์และเครื่องมือในการทำงานจะตั้งไว้ที่บ้านหัวนากลุ่มหรือหัวหน้าสาย ซึ่งอยู่ในหมู่บ้าน สภาพการทำงานก็ไม่ต่างจากกลุ่มที่ไปทำงานที่บ้าน เพราะไม่ได้กำหนดเวลาเพียงแต่ใช้สถานที่เท่านั้น บางครั้งกลุ่มนี้ก็จะทำงานบ้านให้เรียบร้อยก่อน หรือถ้ามีธุระก็จะไปทำธุระก่อน เมื่ออยากจะหยุดพักหยุดเมื่อไรก็ได้ เหมือนกับกลุ่มที่รับงานไปทำที่บ้าน

สำหรับวันหยุดพักผ่อนนั้น ส่วนใหญ่จะไม่มีกำหนดว่า จะหยุดในวันไหนแน่นอน หรือในแต่ละสัปดาห์แต่ละเดือนจะหยุดกี่วัน เนื่องจากงานเป็นงานอิสระ สามารถกำหนดวันและระยะเวลาในการทำงานได้เอง ดังนั้นลักษณะการหยุดทำงานหรือหยุดพักผ่อนนั้นก็ต่างกันออกไปดังนี้

- หยุดไปร่วมทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ หรือหยุดเพื่อร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน
- ถ้ามีกิจธุระก็จะหยุดไปทำธุระก่อน

- หยุดเพราะรองาน ซึ่งในแต่ละเดือนจะหยุดในลักษณะนี้ เช่น งานยัดนุ่น ถ้าไม่มีนุ่นก็จะหยุด หรืองานเย็บรองเท้า ซึ่งบางช่วง เช่น ในฤดูฝน เทศกาลตรุษจีน ตรุษสงกรานต์ก็จะไม่ค่อยมีงานเข้ามา

4.3 ลักษณะการประกอบการ

ได้ทำการศึกษาจากงานการศึกษาเรื่องการรับงานไปทำที่บ้าน : สภาพการจ้างและปัญหาของ ประดิษฐ์ ชาลสมบัติ (2538) พบว่า การรับงานไปทำที่บ้านเป็นการรับช่วงการผลิตชนิดหนึ่ง แต่การศึกษาเกี่ยวกับการรับงานไปทำที่บ้านมักจะไม่รวมการรับช่วงการผลิต ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษา การรับงานไปทำที่บ้านของครัวเรือน ของกลุ่มหรือสมาชิกผู้ผลิต หรือของกิจการส่วนตัวที่ไม่จดทะเบียน ลักษณะการประกอบการ สามารถแบ่งออกได้เป็นตามลักษณะการประกอบการ และตามประเภทอุตสาหกรรมและผลิตภัณฑ์

ตามลักษณะการประกอบการ การรับงานไปทำที่บ้านจำแนกตามลักษณะการประกอบการได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ การรับงานไปทำที่บ้านของครัวเรือนและการรับงานของกลุ่ม

การรับงานไปทำที่บ้านของครัวเรือน เป็นการติดต่อของครัวเรือนกับผู้ว่าจ้างหรือตัวแทนโดยตรง อาจเป็นการทำงานโดยสมาชิกเพียงคนเดียว หรือทำงานช่วยกันหลายคน โดยสมาชิกในครัวเรือนก็ได้ ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นกรณีหลังมากกว่ากรณีแรก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของงานและจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ผู้รับงานไปทำที่บ้านอาจติดต่อผ่านตัวแทนหรือผู้ผลิตในเมืองโดยตรงก็ได้

การรับงานของกลุ่ม กลุ่มหรือสมาคมของผู้รับงาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้ผลิต กลุ่มอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน ผู้รับงานไปทำที่บ้านจะทำการผลิตและจัดจำหน่ายโดยผ่านกลุ่มผู้รับงาน มีทั้งกลุ่มที่เป็นทางการ ซึ่งจัดตั้งโดยหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรเอกชน ในบรรดากลุ่มต่าง ๆ กลุ่มแม่บ้านหรือกลุ่มสตรี นับว่าเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการรับงานไปทำที่บ้าน กลุ่มที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีหลายลักษณะ เช่น กลุ่มตีมีด กลุ่มสิ่งทอเสื่อ ที่รวมกันชายหรือรวมกันเพื่อจัดหาวัตถุดิบด้วยกันเป็นครั้งคราว กลุ่มเหล่านี้ส่วนใหญ่มีสมาชิกไม่มาก และเป็นการรวมกันแบบหลวม ๆ เพื่อวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในระยะยาว เช่น สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์แกะสลัก และกลุ่มแม่บ้าน โดยแต่ละกลุ่ม แต่ละสมาคม จะมีผู้นำกลุ่มหรือคณะกรรมการรับผิดชอบ และหลายกลุ่มมักจะได้รับการสนับสนุนในด้านปัจจัยการผลิต การพัฒนาความรู้ด้าน

การผลิตและการจัดการทั้งทางตรงและทางอ้อม ความสำเร็จของกลุ่ม จึงมักจะขึ้นอยู่กับผู้นำ และความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก

ผู้รับงานไปทำที่บ้านมีอยู่ทั่วทั้งในเขตกรุงเทพมหานคร ในเมืองต่างจังหวัด และในหมู่บ้านชนบท การศึกษาหลายแหล่งได้รายงานว่าผู้รับงานไปทำที่บ้าน มีอยู่มากในหมู่บ้านและมีอยู่ทั่วไปทุกภาคของประเทศ มีผลการศึกษางานเรื่องได้รายงานเกี่ยวกับผู้รับงานไปทำที่บ้านของครัวเรือน เช่น รายงานการศึกษาที่เกี่ยวกับอุตสาหกรรมการตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูปในเขตกรุงเทพมหานคร ของ วรวิทย์ เจริญเลิศ (2535) และการศึกษาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพอิสระในกรุงเทพมหานครของ ILO / ARTEP (1990) การศึกษาของผู้รับงานไปทำที่บ้าน ในเขตราชบุรีบูรณะของนิรมล นิราทร (2537) เป็นต้น สำหรับผู้ว่าจ้างส่วนใหญ่จะเป็นผู้ประกอบการในเมือง ซึ่งบางรายเป็นพ่อค้า บางรายเป็นเพียงตัวแทนหรือนายหน้า

หากจะพิจารณาลักษณะของการประกอบ การของผู้รับงานไปทำที่บ้านเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือการประกอบการของครัวเรือนและของกลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้าน อาจสรุปได้ดังนี้

ลักษณะ	ครัวเรือน	กลุ่ม/สมาคม
1. การประกอบการและการตัดสินใจ	ดำเนินการโดยครัวเรือนและตัดสินใจโดยหัวหน้าหรือสมาชิกครัวเรือน หรือแรงงานในครัวเรือน	ดำเนินการโดยสมาชิกซึ่งอาจมีคณะกรรมการหรือผู้นำเป็นผู้รับผิดชอบและตัดสินใจตามระเบียบข้อบังคับสมาชิกของกลุ่มซึ่งเป็นแรงงานในครัวเรือนของสมาชิก
2. แรงงาน	แรงงานในครัวเรือน	
3. ปัจจัยการผลิต		
- ที่ดิน/โรงเรือน	- ของตนเอง	- ของตนเอง/กลุ่ม
- เครื่องมือ	- ของตนเองหรืออาจได้รับการจัดหา เช่าซื้อโดยผู้ว่าจ้าง	- ของตนเองหรืออาจได้รับการจัดหา เช่าซื้อโดยผู้ว่าจ้าง

ลักษณะ	ครัวเรือน	กลุ่ม/สมาคม
- เงินทุน	- ของตนเอง - เงินกู้ซึ่งมักจำกัดและมีอัตราดอกเบี้ยสูง	- ของตนเอง - ค่าหุ้นของสมาชิก - เงินฝากของกลุ่ม - เงินกู้โดยผ่านกลุ่ม - เงินสนับสนุน
- วัตถุประสงค์	- จัดหาเอง - ซื้อผ่านผู้ว่าจ้าง	- จัดหาเองและจัดหาในนามของกลุ่ม - ซื้อจากผู้ว่าจ้างโดยผ่านกลุ่ม
4. การจำหน่าย	- ผ่านตัวแทน/นายหน้า	- ผ่านกลุ่ม - มีการรวมกันซื้อ/ขายและมีอำนาจต่อรองระดับหนึ่ง

โดยปกติผู้รับงานไปทำที่บ้านจะอาศัยปัจจัยการผลิตของตนเอง แต่กรณีเงินทุนและวัตถุประสงค์มักจะต้องพึ่งพาผู้ว่าจ้างอยู่มาก ส่วนใหญ่แล้วปัจจัยการผลิตต้องซื้อต้องจัดหา ซึ่งต้องใช้เงินทุน ผู้รับงานไปทำที่บ้านซึ่งมีทุนจำกัดจึงต้องอาศัยเงินกู้

ตามประเภทอุตสาหกรรมและผลิตภัณฑ์ การรับงานไปทำที่บ้านมีการปฏิบัติกันทั้งในการผลิตภาคอุตสาหกรรมแปรรูป ที่สามารถแยกกระบวนการผลิตได้หลายขั้นตอน และการผลิตภาคเกษตรกรรมกัวหน้า การศึกษาจากแหล่งต่าง ๆ ได้รายงานว่าการรับงานไปทำที่บ้านพบได้ใน อุตสาหกรรมเกือบทุกประเภท คือ

1. อุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร เช่น การแปรรูปและถนอมผัก ผลไม้ ทำอาหาร และส่วนประกอบอาหาร ทำขนม การทำขนมไม้ดอง การแปรรูปอาหารทะเล เป็นต้น การแปรรูปอาหารอาจเป็นงานเหมาะที่ลูกจ้างทำการผลิตในโรงงานหรือสถานที่ประกอบการของนายจ้างในลักษณะเช่นนี้แม้ว่าลูกจ้างจะได้รับค่าตอบแทนตามผลงาน แต่จะไม่นำมาพิจารณาเป็นการรับงานไปทำที่บ้าน

2. อุตสาหกรรมสิ่งทอ เป็นอุตสาหกรรมที่มีการรับงานไปทำที่บ้านที่มีงานมากมายหลายชนิด มีทั้งในเมืองและในหมู่บ้านชนบท เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป การดักร้อย การทำผ้าปูโต๊ะ การทอผ้าไหม การสาวไหมและทอผ้าฝ้าย การกรอไหม มัดหมี่ การย้อมผ้า การทำแห อวน ซึ่งทำมากในจังหวัดขอนแก่น ร้อยเอ็ด และอุดรธานี

3. อุตสาหกรรมการแปรรูปไม้และเครื่องจักสาน เป็นอุตสาหกรรมประเภทหนึ่งที่มีการจ้างงานไปทำที่บ้านอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทที่มีวัตถุดิบและแรงงานในท้องถิ่น อุตสาหกรรมประเภทนี้มีหลายประเภทผลิตภัณฑ์ เช่น การทำประตูหน้าต่าง การทำเฟอร์นิเจอร์ไม้ การทำโต๊ะ เก้าอี้ ตู้ เตียง การแกะสลัก เครื่องเงิน การจักสานไม้ไผ่ หวายและเถาวัลย์ เช่น ถาด ภาชนะบรรจุผลิตภัณฑ์เกษตร ภาชนะบรรจุอาหาร หมวก ไม้กวาด เสื่อกก และเสื่อพลาสติก ตะกร้า และเครื่องตกแต่งสำนักงาน ผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา เช่น ตะกร้า กรงนก กรงแมว ซึ่งเป็นสินค้าส่งออก ผลิตภัณฑ์จากหญ้าเลกาในภาคใต้ เป็นต้น

4. อุตสาหกรรมผลิตกระดาษและดอกไม้ประดิษฐ์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อส่งออก การทำดอกไม้ประดิษฐ์ด้วยกระดาษ ผ้าโพลีเอสเตอร์ พลาสติก และเยื่อไม้ การทำกระดาษสา และการทำร่มในภาคเหนือ อุตสาหกรรมดอกไม้ประดิษฐ์ แม้จะเป็นส่วนประกอบและกระบวนการผลิตสามารถแยกได้ง่าย ประกอบกับค่าแรงงานและค่าขนส่งค่อนข้างถูก อุตสาหกรรมประเภทนี้จึงกระจายให้ผู้รับงานไปทำที่บ้านทำได้อย่างกว้างขวาง

5. อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์โลหะ ซึ่งมีทำมากในแถบภาคกลางและตะวันตก เช่น การทำอัฐ การทำกระดางปลูกดอกไม้ ผลิตภัณฑ์ และแกะสลักจากหินและปูนปั้น

6. อุตสาหกรรมการผลิตโลหะ ซึ่งมีผลิตภัณฑ์หลายชนิด เช่น เครื่องมือการเกษตรและการตัดซึ่งมีอยู่ทั่วไป ผลิตภัณฑ์เครื่องทองเหลือง ซึ่งทำมากในจังหวัดภาคตะวันตก

7. อุตสาหกรรมเบ็ดเตล็ด ซึ่งมีผลิตภัณฑ์มากมายหลายชนิดที่มีชื่อ และเป็นอุตสาหกรรมใหม่ ๆ คือ การเจียรไนพลอย ในภาคตะวันตกและภาคตะวันออก เจียรไนเพชร และการทำเครื่องทองในกรุงเทพมหานคร เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีผลิตภัณฑ์อื่น ๆ อีก เช่น

- การทำฟูก ผ้าห่มนวม หมอน ซึ่งมีอยู่ทุกภาค
- การทำตุ๊กตา ของเด็กเล่น และอุปกรณ์การศึกษา
- การทำของที่ระลึกต่าง ๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ การศึกษาจากหลายแหล่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาจากสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รายงานว่า ในระบบธุรกิจเกษตรแผนใหม่ได้มีกิจการขนาดใหญ่และขนาดกลางว่า การว่าจ้างเกษตรกรให้ทำงาน ซึ่งมีทั้งการผลิตงานประเภท ผัก งานประมง และงานเกี่ยวกับสัตว์เล็ก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผลิตผลที่แปรรูปต่อไปได้ หรือเป็นผลิตผลเพื่อการส่งออกที่พบมาก คือ

- การผลิตข้าวโพดฝักอ่อน หน่อไม้ฝรั่ง ผัก ลับประรด ซึ่งใช้เป็นวัตถุดิบในการแปรรูปอาหารกระป๋อง พืชเหล่านี้มีปลูกมากทั่วทุกภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

- ข้าวสาลี ข้าวมัลปารตี ในภาคเหนือ
- การผลิตเมล็ดพันธุ์พืช เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ข้าวโพดหวาน ข้าว มะเขือเทศ ถั่ว เป็นต้น
- การเลี้ยงกุ้ง
- การเลี้ยงสุกร ไก่ และเป็ดเนื้อ เป็นต้น

4.4 สภาพปัญหาของผู้รับงานไปทำที่บ้าน

พบว่า ประเภทของงานที่รับไปทำที่บ้านที่ได้รับอันตรายสูง ได้แก่ งานที่เกี่ยวข้องกับการจักสานภาชนะต่าง ๆ การแกะสลักไม้ การทำครกหิน การแกะเนื้อปู ปลา กุ้ง หอย ฯลฯ เพราะจะถูกของมีคมบาด และบางส่วนจะเป็นอุบัติเหตุหรืออันตรายจากของร้อนกระเด็นใส่ เศษวัสดุกระเด็นเข้าตา งานบางอย่างที่รับไปทำที่บ้านเป็นงานที่ก่อให้เกิดโรคอันเนื่องมาจากการทำงาน เช่น งานทำครกและสากหินซึ่งมีฝุ่นจำนวนมาก เมื่อลูกจ้ำงสูดเข้าไปในร่างกาย และเมื่อสะสมนานวันเข้าก็จะทำให้เกิดปอดอักเสบและตายในที่สุด ส่วนใหญ่ผู้ทำงานจะไม่ใช้เครื่องป้องกันอันตราย ทั้งนี้เพราะความไม่รู้ ความไม่สะดวกในการทำงาน และความยากจน เมื่อประสบอันตรายก็จะช่วยเหลือตนเอง มีเพียงส่วนน้อยที่จะได้รับความช่วยเหลือจากผู้จ้ำงในรูปแบบเงินค่ารักษาพยาบาล (กองวิชาการและแผนงาน กรมแรงงาน 2529)

จากการตรวจสอบสภาพการทำงาน และทัศนคติของผู้รับงานไปทำที่บ้านที่เป็นหญิงในชนบท ในกิจการต่าง ๆ 10 กิจการ ได้แก่ เลี้ยงผ้า ดอกไม้ประดิษฐ์ การแกะสลักไม้ การทำร่ม การเจียรในพลอย การแปรรูปอาหารและอื่น ๆ พบว่า ผู้รับงานไปทำที่บ้าน 10 - 20% ร้องเรียนว่า ค่าจ้างต่ำ ซึ่งอาจเป็นผลกระทบจากการเอารัดเอาเปรียบในระบบรับช่วงการผลิต นอกจากนั้นคนงานยังไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ในด้านสภาพการจ้างที่ดีและสวัสดิการต่าง ๆ ด้วย (อมรา พงศ์พิชญ์, 2535)

สถานที่ทำงาน ขึ้นอยู่กับชนิดของสินค้าที่ผลิต แต่ส่วนใหญ่ทำอยู่ใต้ถุนบ้าน หรือบริเวณบ้านพัก ผู้รับงานไปทำที่บ้านบางคนอยากให้หน่วยงานราชการเข้าไปช่วยเหลือในการเพิ่มรายได้ การให้ข่าวสาร และความเชื่อมั่นในเรื่องตลาด ผู้รับงานไปทำที่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นโรคปวดหลัง เจ็บตา ปวดศีรษะ ทางเดินหายใจ และโรคอื่น ๆ สาเหตุของการเจ็บป่วยเนื่องมาจากการใช้สายตามาก ประมาณร้อยละ 51.6 เกี่ยวกับสารเคมีร้อยละ 11.4 ทำงานมากเกินไปประมาณร้อยละ 8.7 นั่งนานเกินไปประมาณร้อยละ 1.9 อุบัติเหตุจากการทำงานร้อยละ 4.3 และอื่น ๆ (กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน, 2536)

ปัญหาของผู้รับงานไปทำที่บ้าน รัฐบาลยังไม่มียุทธศาสตร์โดยตรงกับแรงงานกลุ่มนี้ การขาดความมั่นคงในการทำงาน ขาดการรวมตัวเป็นองค์กรหรือเป็นปีกแผ่น เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรอง ไม่ได้ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน ในเรื่องสิทธิและผลประโยชน์จากการทำงาน ขาดการประกันสังคม รวมทั้งสังคมยังขาดการรับรู้เรื่องราวของผู้รับงานไปทำที่บ้าน (ภาวนา พัฒนศรี. 2537)

ผลกระทบที่เกิดจากการรับงานมาทำที่บ้าน ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ เช่น วิงเวียน เมื่อยล้า หงุดหงิด ปวดหลัง ปวดตา และมีบางราย (ร้อยละ 3.3) มีอาการแพ้เหวอน เป็นตุ่ม ผื่นคัน และร้อยละ 26.6 เห็นว่า ได้รับค่าจ้างแรงงานถูก (มณีมัย ทองอยู่. 2539)

การตกลงระหว่างผู้รับงานและผู้ว่าจ้าง ส่วนมากเป็นการตกลงด้วยวาจา และจ่ายค่าจ้างตามผลงาน เช่น จ่ายค่าตอบแทนเป็นรายชิ้น ซึ่งแตกต่างกันไปตามชนิด ขนาด และคุณภาพของงานผู้รับงานไปทำที่บ้าน ไม่ได้รับสวัสดิการใด ๆ

ผู้รับงานไปทำที่บ้านมีเวลาทำงานไม่แน่นอน มีทั้งการทำงานเต็มเวลา และการทำงาน บางเวลา ในช่วงที่มีงานชุกอาจทำงานมากกว่า 10 ชั่วโมงต่อวัน และได้รับค่าจ้างต่ำกว่าอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ

ปัญหาสุขภาพของผู้รับงานไปทำที่บ้านคือ การปวดหลัง ปวดหัว ปวดตา และปวดเมื่อยตามร่างกายเนื่องจากการนั่งทำงานติดต่อกันเป็นเวลานาน (ผกาภาส บุญธรรม. 2540)

แรงงานเหล่านี้นอกจากจะประสบปัญหาความไม่แน่นอนของการทำงาน ไม่มีสัญญาว่าจ้างที่แน่นอน ทำงานอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัยแล้ว ยังได้รับค่าตอบแทนในอัตราต่ำ และไม่ได้รับการเหลียวแลด้านสวัสดิการจากผู้ว่าจ้าง เนื่องจากผู้ว่าจ้างและเจ้าของกิจการอาศัยรูปแบบของการจ้างทำของ มาหลบเลี่ยงความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ตามที่กฎหมายคุ้มครองแรงงานกำหนดไว้ ทั้ง ๆ ที่ลักษณะของแรงงานนอกระบบการผลิตอยู่นั้นเป็นส่วนหนึ่งของงานผลิตสินค้าอุตสาหกรรม ที่ลูกจ้างจะต้องได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน (วิโรจน์ ตูลาพันธ์. 2540)

สรุป สภาพปัญหาของผู้รับงานไปทำที่บ้านหลัก ๆ ได้แก่ การไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน ขาดการได้รับการประกันสังคม ขาดหน่วยงานทางราชการที่มีหน้าที่ส่งเสริมพัฒนาและคุ้มครองโดยตรง ประชาชนทั่ว ๆ ไปยังขาดการรับรู้เรื่องงานที่รับไปทำที่บ้าน ขาดความมั่นคงในการทำงาน ไม่มีการรวมตัวเป็นองค์กร และขาดองค์กรเครือข่ายประสานงาน ผู้รับงานไปทำที่บ้านส่วนมากขาดความรู้และทักษะในการทำงาน ไม่มีความปลอดภัยในการทำงาน และทำงานอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม ได้รับค่าจ้างต่ำ ไม่ได้รับการเหลียวแลในเรื่อง สวัสดิการจากผู้ว่าจ้าง

4.5 ความต้องการของผู้รับงานไปทำที่บ้าน

ได้ทำการศึกษาจากบทสัมภาษณ์ผู้รับงานไปทำที่บ้าน จากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและผลการศึกษาอื่น ๆ ดังนี้

วิยุทธ์ จำรัสพันธ์ และคณะ (2540) จากรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง การศึกษาการจ้างแรงงานสตรีนอกระบบในภาคอุตสาหกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1. กรณีการทำงานรับช่วงทอผ้าไหมมัดหมี่ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามผู้หญิงที่เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 30 คน และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้รับงานมาให้ผู้หญิงที่รับงานมาทำและผู้หญิงในหมู่บ้านที่ไม่ทำงานที่ดังของกิจกรรม

บ้านหนองบัวเย็น ตำบลนาข่า อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น เป็นที่ตั้งของกิจกรรมรับช่วงงานทอผ้าไหมมัดหมี่ ที่มีผู้หญิงทั้งที่เป็นหญิงแม่บ้าน และหญิงโสดทำงานเป็นจำนวนมาก สภาพของหมู่บ้าน เป็นสภาพชุมชนในภาคอีสานโดยทั่วไป การตั้งบ้านเรือนเรียงรายไปตามแนวถนนในหมู่บ้านยังคงเป็นถนนดิน บ้านส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ชั้นเดียวได้ดูสูง มีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน ส่วนน้ำนั้นใช้น้ำบาดาลและน้ำบ่อ

ลักษณะของผู้หญิงที่รับช่วงงาน

คณะผู้วิจัยมีโอกาสสัมภาษณ์ผู้หญิงที่ร่วมในกิจกรรมรับช่วงงานทอผ้าไหมมัดหมี่จำนวน 30 คน โดยใช้แบบสอบถามปลายเปิด จากการประมวลข้อมูลพบว่า อายุของผู้ให้ข้อมูลโดยเฉลี่ย 38 ปี อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 21-56 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 17 คน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 9 คน ชั้นมัธยมปีที่ 3 จำนวน 3 คน และชั้นมัธยมปีที่ 2 จำนวน 1 คน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนโดยเฉลี่ย 4.3 คน ซึ่งแต่ละครอบครัวจะมีสมาชิกอยู่ระหว่าง 3-7 คน รายได้ของครัวเรือนโดยเฉลี่ย 5,723.33 บาท รายได้หลักจะมาจากการทำนาทำไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง และรายได้จากการรับจ้างทอผ้ามัดหมี่เดือนละ 2,000 – 4,500 บาท ก็นับว่าเป็นรายได้รายเดือนที่สำคัญ เนื่องจากการทำนาทำไร่มันจะเป็นรายได้รายปี ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะมีที่ดินเป็นของตนเอง และบางส่วนเป็นของพ่อแม่ ที่นาโดยเฉลี่ย 9.63 ไร่ต่อครัวเรือนที่ทำไร่ 16.6 ไร่ต่อครัวเรือน ส่วนที่ดินเพื่อปลูกสร้างบ้านนั้นเฉลี่ย 129.3 ตารางวาต่อครัวเรือน

ที่พักอาศัย ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นบ้านไม้ชั้นเดียวได้ดูสูง หลังคามุงด้วยสังกะสี และได้รับการปลูกสร้างอย่างถาวรเป็นส่วนใหญ่ แม้จะมีการปลูกสร้างอย่างไม่มั่นคงถาวรนัก แต่ก็มีจำนวนน้อยมีครัวเรือนที่มีอยู่ชั่วคราว 16 ครัวเรือน ที่ปลูกสร้างอยู่ในบริเวณบ้าน

เครื่องอำนวยความสะดวกที่คงทนถาวรที่เป็นเครื่องใช้ไฟฟ้าที่มีทุกหลังคาเรือนคือ เครื่องรับโทรทัศน์ ตู้เย็น มี 16 หลังคาเรือน เทปสเตอริโอและเครื่องปั้มน้ำมี 5 หลังคาเรือน ส่วนที่มีเกือบทุกบ้านมีจักรยานยนต์เป็นพาหนะเดินทาง นอกจากนี้ยังมีจักรยานจำนวน 12 ครั้วเรือน และรถยนต์ (ปิกอัพ) 2 ครั้วเรือน เนื่องจากเป็นชุมชนเกษตรกรรม จึงมีเครื่องใช้ในการทำงานเกษตรด้วย 19 ครั้วเรือน มีรถไถเดินตาม และมี 1 ครั้วเรือนที่มีรถอีแต่น

สรุป ฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนผู้ให้สัมภาษณ์ 26 คน มีฐานะปานกลาง และอีก 4 ครัวเรือนมีฐานะยากจน

สภาพการทำงานรับช่วงทอดผ้าไหมมัดหมี่

จากการสัมภาษณ์จะเลือกผู้ว่าจ้าง และผู้รับจ้างช่วงงานทอดผ้าไหมมัดหมี่ในหมู่บ้านหนองบัวเย็น พบว่า งานในลักษณะนี้เริ่มเข้ามาในหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ. 2536 โดยจะมีเจ้าแก (ชาวบ้านในหมู่บ้านมักเรียกผู้จ้างมาให้ทำที่บ้านว่า "เจ้าแก") จากโรงงานทอดผ้าไหมในอำเภอชนบท ออกตระเวนสำรวจว่าแม่บ้านคนใดในหมู่บ้านที่สนใจจะทอดผ้าไหมบ้าง หลังจากนั้นจะนำเส้นไหมมาให้ ถ้าแม่บ้านคนใดสนใจก็จะรับงานไปทำได้เลย ส่วนใหญ่เจ้าแก 1 คนจะมีผู้รับจ้างทอดผ้าไหมประมาณ 5-6 คน ทั้งนี้จำนวนดังกล่าวไม่ค่อยแน่นอนอนตายตัวนัก การรับงานนั้นหากได้รับจากเจ้าแกคนไหนแล้ว ก็มักจะรับประจำกับคนนั้นเลย

นอกจากเจ้าแกจะเป็นคนภายนอกชุมชนแล้ว ในหมู่บ้านหนองบัวเย็นยังมีผู้รับจ้างทอดผ้าไหมหรือที่เรียกว่า "เจ้าแก" เป็นคนในหมู่บ้านหนองบัวเย็น ที่พัฒนาตัวเองจากผู้รับงานเป็นผู้ว่าจ้าง ในปัจจุบัน นางปราณี นาค่า อายุ 36 ปี ซึ่งแต่เดิมนั้นมีอาชีพทำนาและทำไร่มันสำปะหลังต่อมาได้เลิกทำไร่ เนื่องจากถูกลงทุนสูง รายได้ไม่คุ้มกับการลงทุน แต่ยังคงทำนาเป็นอาชีพหลัก และใช้เวลาหลังการเก็บเกี่ยวมารับจ้างทอดผ้าเพื่อเป็นรายได้เสริม โดยรับเส้นไหมจากเจ้าแกจากอำเภอมัญจาคีรี มาทอดได้ประมาณ 1 ปี ต่อจากนั้นเริ่มมีความคิดอยากเป็นเจ้าแกบ้างเพื่อจะได้มีรายได้เพิ่มขึ้น เมื่อปรึกษากับญาติพี่น้องแล้ว ทุกคนให้การสนับสนุน จึงเริ่มดำเนินการตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

ในช่วงเริ่มต้นจะไปรับเส้นไหมมา หลังจากนั้นก็จะดำเนินการทำทุกขั้นตอน ตั้งแต่นำเส้นไหมมาสีบ สาว แค้น มัด ย้อม ทอ พอเริ่มทำหนที่สองเริ่มรับไหมที่เป็นเครื่องมืออย่างเดียว แล้วจ้างคนช่วยเพื่อเป็นการลดขั้นตอนการทำลงไป พอเริ่มหนที่สาม มีเพื่อนบ้านมาแนะนำอยากให้รับมาจ่ายให้เพื่อนบ้านคนอื่นทำ พร้อมกับนำไปดูตลาดที่พอจะส่งผ้าที่ทอดได้ จึงได้รับไหมขาวมาจ้างมัดหมี่ แล้วนำไปจ้างคนที่บ้านเหล่าใหญ่เป็นผู้มัดหมี่ให้ โดยจ้างค่าจ้างมัดหมี่ 3 ปอยต่อ 100 บาท ทั้งนี้จะมีการพิจารณาราคาค่าจ้างจากลายที่มีมัดและสี หากลายที่มีมัดค่อนข้างยากและใช้หลายสี ก็จะมีการปรับค่าแรงให้อีก เช่น ลายที่มีมัดหากผู้ว่าจ้างนำพิมพ์ที่เป็นแบบไปให้ดูแล้วทำ

ตาม ก็จะพิจารณาให้ตามอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ แต่ถ้าไม่มีพิมพ์ไปให้ดูแต่จะบอกลายให้ทำ ก็จะได้คิดค่าแรงเป็นปอยละ 50 บาท หลังจากนั้นก็จะนำกลับมาข้อมสืเอง จนได้ลายเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงจะนำไปให้คนในหมู่บ้านทออีกต่อหนึ่ง

รูปแบบและกฎเกณฑ์ในการรับช่วงงาน

ความสัมพันธ์ของผู้ว่าจ้างหรือเจ้าแกจากภายนอกชุมชนกับผู้รับจ้างในชุมชน เป็นความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ตอบแทนทั้ง 2 ฝ่าย โดยที่แต่ละฝ่ายอาจจะไม่รู้จักกันเป็นการส่วนตัวดังได้กล่าวข้างต้น เจ้าแกจะตระเวนถามว่ามีใครมีความต้องการที่จะทอผ้าบ้าง ถ้าผู้ใดต้องการทอ เจ้าแกก็จะให้เส้นไหมไว้ หลังจากนั้น 2-3 วัน เจ้าแกจะกลับมาดูงานที่ให้ทำและหาผู้รับจ้างรายอื่น ๆ เพิ่ม การเข้ามาติดต่อกันบ่อย ๆ ไม่ถึงช่วงจะสามารถเป็นหลักประกันได้ในเรื่องความแน่นอน ในเรื่องรายได้และความมั่นคงในอาชีพรับจ้างทอผ้า

จากการสัมภาษณ์ผู้รับจ้างทำงานโดยใช้แบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่ทำงานที่รับมานั้นมีค่อนข้างสม่ำเสมอ ในกรณีที่บอกว่าไม่สม่ำเสมอเพราะต้องปลีกเวลาไปทำงานอื่นด้วย เช่น ปลูกอ้อย หรือทำนา บางกรณีพบว่าผู้ว่าจ้างไม่มีงานให้ทำเพราะเส้นไหมไม่มี ตนต้องไปหางานอื่นทำ

กฎเกณฑ์ในการรับงานโดยทั่วไป ไม่มีการกำหนดตายตัวแต่อย่างใด ไม่มีสัญญาผูกมัด เป็นลายลักษณ์อักษร เมื่อตกลงกันระหว่างผู้ว่าจ้างและผู้รับจ้างว่าจะทำงานทอผ้าไหมให้ ก็จะพูดถึงค่าจ้างและลงมือทำงานเลย แต่ทั้งนี้การทำงานของผู้รับงานต้องเน้นความประณีต ความละเอียดของผ้าที่ทอ ความสม่ำเสมอของเส้นไหมเป็นสิ่งสำคัญ เครื่องมือที่จำเป็นในการผลิตและการลงทุน

ในการทำงานรับช่วงทอผ้านี้ เครื่องมือที่จำเป็นต้องมีคือ พิมพ์และทูก อุปกรณ์อื่น ๆ เช่น กี่กระดูก กระจงว ย ไนปั่นด้าย หลอด บางคนจะมีเครื่องมือต่าง ๆ เหล่านี้เป็นของตนเอง บางคนเจ้าแกจะนำพิมพ์และทูกมาให้ แต่สิ่งหนึ่งที่เจ้าแกแต่ละคนจะต้องนำมาให้คือ เส้นไหมที่ผูกเป็นลวดลายมัดหมี่ในแบบต่าง ๆ เงินลงทุนเพื่อจัดทำหรือจัดซื้ออุปกรณ์ในการทอเหล่านี้ ประมาณ 500 ถึง 5,500 บาท โดยเฉลี่ยจะต้องมีเงินลงทุนประมาณ 3,625 บาท แต่ก็มีบางรายที่มีเครื่องมือในการทอผ้ามานานแล้ว จึงไม่คิดเงินลงทุนในส่วนนี้ นอกเหนือจากการที่ต้องลงแรงในการทอเท่านั้น

สวัสดิการในการทำงาน

จากการประมวลข้อมูลจากแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ผู้รับช่วงงานและผู้ว่าจ้าง พบว่า ส่วนใหญ่พอใจกับการทำงานรับช่วงทอผ้าไหม ทั้งในแง่การทำงานและรายได้ที่ได้รับ ใน

กรณีที่ไมพอใจนั้น เนื่องจากค่าแรงต่ำไม่คุ้มกับเวลาและแรงกายที่ทุ่มเทลงไปและไม่พอใจที่ตนเองไม่มีกำลังพอที่จะทำงานได้มากขึ้น

การรับช่วงการผลิตจากผู้ว่าจ้างโดยส่วนใหญ่ตั้งแต่ทำมา ไม่ปรากฏการให้สวัสดิการแต่อย่างใด นอกเหนือจากค่าตอบแทนที่จะได้รับจากการรับทอผ้า การค้าประกันงาน หรือข้อผูกมัดไม่ได้รับเงินเดือนชัดเจน แต่จะเป็นที่เข้าใจกันคือ หากงานที่รับมามีการสูญหายหรือสูญเสียชีวิตรับจ้างจะต้องชดใช้ให้เต็มแก่ เท่ากับอัตราของราคาปัจจัยการผลิตที่ใช้ในการทอผ้าที่ถูกลบไป แต่อย่างไรก็ตาม การปรับถึงขั้นลดงาน ตัดเงิน หรือด่าจ้งมีน้อยหรือไม่ค่อยจะเกิดขึ้น ระเบียบหรือกฎเกณฑ์ที่กล่าวข้างต้น ไม่ได้มีการกำหนดที่แน่นอนตายตัว หรือตกลงกันอย่างแน่นอนทุกอย่างขึ้นอยู่กับความเชื่อใจซึ่งกันและกัน ผู้รับงานก็ต้องพยายามทำให้เสร็จไม่ใช่ทำในลักษณะ "การตองงาน" และพยายามทำให้เต็มฝีมือ เพื่อให้งานมีคุณภาพและพอใจทั้ง 2 ฝ่าย ทั้งนี้หากผ้าที่ทอแล้วเกิดมีตำหนิมาก ทางเจ้าแกจะมีการตรวจสอบว่าเกิดจากสาเหตุอะไร ซึ่งถ้าเป็นไปได้ก็จะให้ผู้รับจ้างแก้ไขปรับปรุง โดยเฉพาะกรณีที่ไม่ได้มาจากต้นเหตุของเส้นไหมที่เจ้าแกนำมาให้ซึ่งขาดคุณภาพ และก่อให้เกิดตำหนิบนเนื้อผ้าได้

โดยสรุป สวัสดิการที่จะได้รับจากผู้ว่าจ้าง จะไม่ได้รับในลักษณะของการให้การรักษาพยาบาลหรืออื่น ๆ แต่จะให้เป็นสิ่งของ เช่น ผ้าถุง หรือผ้าเช็ดตัวเป็นของขวัญปีใหม่ นอกจากนี้ยังมีโบนัสพิเศษสำหรับผู้ทำงานเร็ว และมีเงินพิเศษในช่วงเทศกาลต่าง ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้รับช่วงงานและผู้ว่าจ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ว่าจ้างในชุมชนจะมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันแบบญาติมิตร จะให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ แม้แต่การเบิกเงินล่วงหน้าในช่วงที่เดือดร้อนทางการเงิน

ปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้รับช่วงงานทอผ้าไหม

การทำอาชีพดังกล่าว ถือว่าเป็นอาชีพที่สามารถสร้างรายได้เป็นอย่างดีกับครอบครัว หากมีความขยัน แต่น่าเป็นห่วงในเรื่องสุขภาพร่างกาย เพราะถ้าแก่ตัวไปอายุมากก็อาจจะทำงานไม่ได้เหมือนเดิม เพราะการทอผ้านอกจากจะต้องใช้ความขยัน ความอดทนแล้ว สุขภาพก็มีส่วนสำคัญที่จะสร้างรายได้มากขึ้น ขายผลิตภัณฑ์ได้มากขึ้น เพราะนั่นจะหมายถึงการเพิ่มเงินค่าแรงให้กับตัวเอง แต่ทั้งนี้ความเห็นส่วนใหญ่ต้องการในเรื่องการเพิ่มเงินค่าแรง เพราะเหตุว่างานทอผ้าเป็นงานค่อนข้างจะต้องใช้ฝีมือ เน้นความละเอียดประณีต ต้องมีความอดทนสูง ต้องใช้เวลาในการทำงานนานกว่าจะได้ผ้าตามปริมาณที่ต้องการ หากเพิ่มค่าแรงให้ ก็จะเป็นสิ่งจูงใจในการทำงานและคุณภาพของงานเพิ่มขึ้นด้วย และมีข้อเรียกร้องให้ผู้ว่าจ้างมีสวัสดิการการรักษาพยาบาลให้ด้วย

เมื่อถามว่าผู้ทำงานรับช่วงทอดผ้าไหมมัดหมี่ ต้องการให้รัฐหรือหน่วยงานของรัฐสนับสนุน หรือช่วยเหลือในประเด็นใดบ้าง ได้รับคำตอบดังนี้

1. ต้องการให้รัฐให้ทุนสนับสนุนการทำธุรกิจด้านผ้าไหม รวมทั้งการขยายตลาดผ้าไหม ให้กว้างขวางออกไป
2. ขอให้รัฐช่วยอบรมเทคนิคและทักษะการทอดผ้าไหมให้กลุ่มผู้หญิง เพื่อจะได้นำมา ปรับใช้ในการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
3. อยากให้รัฐดูแลเรื่องค่าจ้างแรงงานให้เป็นธรรม
4. ขอให้รัฐหางานที่หลากหลายให้ชาวบ้านในชนบททำ เพื่อเป็นรายได้เสริมของ ครอบครัว
5. อยากให้ทุนสนับสนุนชาวบ้านที่อยากทำธุรกิจผ้าไหม เพื่อยกระดับจากผู้รับจ้างเป็น ผู้ประกอบการเอง

เป็นที่น่าสังเกตว่า การรับช่วงงานทอดผ้าไหมในหมู่บ้านเริ่มได้ประมาณ 3 ปีมาแล้ว แต่ ยังไม่ปรากฏว่ามีหน่วยงานจากภาครัฐหรือภาคเอกชน เข้ามาให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ แต่ ประการใด ไม่ว่าจะเป็นความรู้ในการป้องกันอันตรายจากการทำงาน ความรู้ในเรื่องแหล่งงาน และการจัดการผลิต หรือเครื่องมือในการผลิต

2. กรณีการรับช่วงงานยัดนุ่นที่นอน ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้แบบ สอบถามผู้หญิงที่เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 30 คน และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้รับงานมาให้ ผู้หญิงที่รับงานมาทำ และผู้หญิงในหมู่บ้านที่ไม่ทำงานรับช่วง ที่ตั้งของกิจกรรม

บ้านโคก ตำบลบ้านโคก กิ่งอำเภอโคกโพธิ์ชัย จังหวัดขอนแก่น เป็นชุมชนที่มีการรับ ช่วงยัดนุ่นที่นอน โดยมีผู้หญิงวัยกลางคนเข้าร่วมในการหารายได้เสริมเข้าสู่ครัวเรือน ซึ่งผู้หญิงที่ เข้าร่วมทำงานยัดนุ่นที่นอนนี้ จะมีบ้านเรือนกระจุกกระจายอยู่โดยทั่วไปในชุมชน

ชุมชนบ้านโคกโพธิ์ หมู่ที่ 7 มีพื้นที่ทั้งสิ้น 1,699 ไร่ แบ่งออกเป็นที่ดินทำนา 1,278 ไร่ ที่ดินทำไร่ 149 ไร่ ที่ดินสาธารณประโยชน์ 200 ไร่ และเป็นที่ดินสร้างบ้านเรือน 72 ไร่ มีจำนวน ครัวเรือนทั้งสิ้น 150 ครัวเรือน ประชากร 722 คน เป็นหญิง 375 คน และชาย 347 คน ประชากร ส่วนใหญ่จะเป็นคนเกิดในพื้นที่ คนที่เข้ามาอยู่ใหม่จะเข้ามาโดยการแต่งงานกับคนในครัวเรือน ส่วนใหญ่จะจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หรือชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมีผู้ไม่รู้หนังสือ 15 คน

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนในชุมชน จะเป็นบ้านไม้ชั้นเดียวได้ถูกสูงเป็นส่วนใหญ่ หลังคา มุงด้วยสังกะสี จะแบ่งเป็นคุ่มต่างๆ ถนนในชุมชนเป็นถนนลาดยาง ในชุมชนมีไฟฟ้าใช้ทุก ครัวเรือน

ลักษณะของผู้หญิงที่รับช่วงงาน

อายุของผู้ให้สัมภาษณ์โดยเฉลี่ย 41.3 ปี ส่วนใหญ่จะอยู่ในวัยกลางคน อายุตั้งแต่ 32 ปีขึ้นไป อายุมากที่สุด 69 ปี และอายุน้อยที่สุด 17 ปี การศึกษาของผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ จึงมีอายุเพียง 22 ปี จบการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และมีผู้ไม่ได้รับการศึกษา 2 คน สมาชิกในครัวเรือนของผู้ให้ข้อมูลโดยเฉลี่ย 4.2 คน มีสมาชิกน้อยที่สุด 2 คน และมากที่สุด 6 คน รายได้โดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนคือ 4,506.7 บาท ที่มาของรายได้หลัก ๆ คือการรับจ้าง โดยเฉพาะ การรับจ้างยัดนุ่นที่นอน ซึ่งจะมีรายได้เข้าครัวเรือนประมาณ 2,000 - 4,200 บาท และมีรายได้ บางส่วนจากการทำไร่ทำนา การถือครองที่นาโดยเฉลี่ย 14.03 ไร่ ต่อครัวเรือน และมีที่สวนที่ทำ ไร่บ้าง ขนาดของที่พักอาศัยโดยเฉลี่ย 186.9 ตารางวา ส่วนใหญ่ (19 คน) ที่ดินต่าง ๆ เหล่านี้จะ เป็นของตนเอง ส่วนที่เช่าก็เป็นของพ่อแม่หรือพี่น้อง

สภาพการสร้างบ้านเรือนของผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นบ้าน 2 ชั้น ชั้นบนทำด้วยไม้ ชั้นล่างก่ออิฐถือปูน ส่วนหลังคาจะมุงด้วยสังกะสี 25 ครัวเรือน สร้างบ้านอย่างถาวร ส่วนที่เหลือ สร้างบ้านอย่างไม่แข็งแรงมั่นคงนัก นอกจากนั้นยังมีตึกสร้างอยู่ในบริเวณบ้าน 18 ครัวเรือน

เครื่องอำนวยความสะดวกที่แต่ละครัวเรือนมีกันเป็นส่วนใหญ่ คือเครื่องรับโทรทัศน์และ ตู้เย็น ส่วนพาหนะที่ใช้สัญจรไปมาที่มีกันมากคือ จักรยานยนต์ มีถึง 20 ครัวเรือน ตามด้วย จักรยานและมีรถไถเดินตาม 5 ครัวเรือน

สรุป ภาพรวมฐานะทางเศรษฐกิจครัวเรือน 26 คน มีฐานะปานกลาง 3 คน มีฐานะ ยากจนและเพียง 1 คนมีฐานะดี

สภาพการทำงานรับช่วงยัดนุ่นที่นอน

งานรับช่วงยัดนุ่นที่นอนโดยใช้แรงงานผู้หญิงในหมู่บ้านบ้านโคก เริ่มมีเมื่อประมาณ 10 กว่าปีที่ผ่านมา (เริ่มเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2526) โดยที่มีเจ้าของโรงงานเป็นคนในหมู่บ้าน ซึ่งทำ ให้คนที่รับช่วงงานสามารถติดต่อได้โดยตรง ในเริ่มแรกนั้นเจ้าของโรงงานจะตระเวนถามในหมู่บ้านว่า มีผู้ใดต้องการทำงานยัดนุ่นที่นอนบ้าง ซึ่งก็มีคนที่ต้องการทำงานเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว งาน รับช่วงยัดนุ่นจึงเริ่มขึ้นตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

รูปแบบและกฎเกณฑ์ในการรับช่วงงาน

การติดต่อของงานทำระหว่างผู้รับช่วงงานและผู้ว่าจ้างนั้น เป็นไปในลักษณะที่อาวหรือรอบ ต่อกัน ผู้ว่าจ้างจะเดินไปตามบ้านหาคนที่ต้องการทำงาน ส่วนผู้รับช่วงงานไปทำนั้น ก็จะเลือกทำงานกับเจ้าของโรงนุ่นที่ตนเดินทางไปได้สะดวก ไม่ไกลจากบ้านของตนมากนัก ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ว่าจ้างกับผู้รับช่วง ส่วนใหญ่มีความสนิทสนมกันอย่างดี แม้จะไม่ได้เป็นเครือญาติ แต่ทุกคนที่ร่วมงานกันต่างก็นับถือกันฉันญาติพี่น้อง หรือรู้จักมักคุ้นกันในฐานะเพื่อนบ้าน

กฎเกณฑ์ในการทำงานทั่วไปคือ ผู้รับช่วงงานทุกคนจะต้องมานั่งยัดนุ่นอยู่ที่โรงนุ่นของผู้ว่าจ้าง เนื่องจากโรงนุ่นจะเป็นที่เก็บนุ่นที่จะใช้ยัด ไม่สะดวกที่จะนำไปที่อื่น ส่วนงานที่ทำนอกเหนือยัดนุ่น ผู้ว่าจ้างสามารถนำไปทำที่บ้านได้ เช่น กรณียกขอบ (เย็บขอบ) ซึ่งอาจจะนำกลับไปทำที่บ้านได้ เวลาในการเข้าออกโรงนุ่นก็แล้วแต่ความสะดวก โดยทั่วไปแล้วนิยมมาทำงานที่โรงนุ่นในช่วงกลางวัน หลังจากเสร็จภาระกิจที่บ้านเรียบร้อยแล้ว คุณภาพงานโดยทั่วไปไม่ได้มีอะไรซับซ้อนมากมาย เพียงแต่ต้องคอยดูว่าที่นอนหรือหมอนได้รับการยัดนุ่นได้ในระดับที่พอดีหรือไม่ เช่น หมอน ที่นอน ไม่ควรจะยัดนุ่นแน่นหรือเหลวจนเกินไป กำหนดส่งงานไม่ได้กำหนดเป็นที่แน่นอน เพราะส่วนใหญ่ที่ผู้รับช่วงงานรับงานในวันนั้นก็มักจะทำให้เสร็จตามที่รับไป เพราะส่วนมากจะรู้ระดับความสามารถในการทำงานของตนอยู่แล้ว

จากการสัมภาษณ์ผู้รับช่วงงาน พบว่า ส่วนใหญ่จะรับงานมาทำอย่างสม่ำเสมอ (20 คน) ในกรณีที่บอกว่าไม่สม่ำเสมอ นั้น เนื่องจากติดธุระต้องไปร่วมงานบุญประเพณีอื่น ๆ เครื่องมือที่จำเป็นในการผลิตและการลงทุน

เครื่องมือในการทำงาน ผู้หญิงแต่ละคนที่รับงานมาทำจะต้องจัดหาเอง แต่ก็เป็นเครื่องมือที่มีอยู่แล้วในแต่ละครัวเรือน เช่น เข็มเพื่อเย็บขอบที่นอน มีดเพื่อสำหรับตัดตัดผ้า และไม้ไผ่สำหรับกระทุ้งนุ่นให้แน่น นอกจากนี้เพื่อป้องกันฝุ่นจากนุ่น แต่ละคนจะมีผ้ามุ้งใช้ปิดปากปิดจมูก ส่วนวัสดุที่ใช้ในการผลิตคือ นุ่น ด้ายเย็บ และผ้าทำที่นอน ผู้ว่าจ้างจะจัดให้ เมื่อสอบถามว่าเงินลงทุนมีหรือไม่ จะได้คำตอบเป็นเสียงเดียวกันว่าไม่มี เพราะอุปกรณ์เครื่องมือทำงานนั้น แต่ละบ้านมีอยู่แล้ว

สวัสดิการในการทำงาน

เกือบทุกคนพอใจในการทำงานยัดนุ่นที่นอน และรายได้ที่ได้รับ มีเพียง 2 คนที่บอกว่าตนไม่พอใจกับค่าจ้าง อยากให้เพิ่มค่าแรงต่อชิ้นบ้าง ปัจจุบันค่าแรงยัดนุ่นที่นอนเล็กหัวละ 7 บาทเท่านั้น ซึ่งตนต้องทั้งยัดนุ่นและเย็บริมตั้งขอบ

เมื่อถามว่าผู้ว่าจ้างมีสวัสดิการต่าง ๆ ให้นหรือไม่ คำตอบที่จะได้รับเป็น 2 แนวทางคือ ไม่มีสวัสดิการใด ๆ ให้จำนวน 15 คน สวัสดิการที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึงนี้ มีการให้ค่ารักษาพยาบาล

ที่ผู้ให้ข้อมูลเรียกว่า "ประกันสังคม" นายจ้างจะหักเงินค่าแรงเดือนละ 25 บาท โดยที่นายจ้างจะสมทบเงินจำนวน 25 บาทให้ด้วย ดังนั้นทุกเดือนตนจะมีเงิน 50 บาทไว้เมื่อยามเจ็บป่วย นายจ้างจ่ายเงินส่วนนี้เป็นค่ารักษาพยาบาล นอกจากนี้ผู้ว่าจ้างยังให้ของขวัญเล็ก ๆ น้อย ๆ ในช่วงเทศกาล เช่น ผัสดอง หรือเสื้อผ้า บางครั้งก็ให้ค่ารถ และที่สำคัญสามารถเบิกเงินมาใช้ล่วงหน้าได้เมื่อมีความเดือดร้อนเรื่องการเงิน แสดงให้เห็นถึงการพึ่งพาซึ่งกันและกันของผู้ว่าจ้างและผู้รับช่วงได้อย่างดี

เป็นที่น่าสังเกตว่า นอกจากจะไม่มีสวัสดิการอย่างอื่น นอกจากที่กล่าวข้างต้นแล้วก็ไม่มีการค้าประกันงาน หรือมีข้อผูกมัดซึ่งกันและกันแต่ประการใด ทั้งนี้จะเป็นในลักษณะการกำหนดงานในช่วงที่เร่ง เช่น ผู้ว่าจ้างอาจจะทำให้เพิ่มในช่วงเทศกาล ซึ่งตลาดมีความต้องการที่นอนมากเป็นพิเศษ

ปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้รับช่วงงานยัดนุ่นที่นอน

ปัญหาที่ผู้รับงานไปทำที่บ้านส่วนใหญ่ค่อนข้างจะหนักใจและคิดอยู่เสมอก็คือเรื่องสุขภาพเนื่องจากการยัดนุ่นที่นอน ผู้รับจ้างจะสูดเอาฝุ่นละอองนุ่นเข้าไปสะสมในระบบทางเดินหายใจตลอดเวลา ผู้รับจ้างรู้สึกวิตกกังวลกลัวว่าจะเกิดโรคภัยไข้เจ็บแก่ตนเอง นอกจากนี้ยังต้องการให้มีการเพิ่มค่าแรงให้ เพราะการทำงานต้องเสี่ยงกับภาวะสุขภาพ และควรจะมีค่ารักษาพยาบาลให้เมื่อเกิดอาการเจ็บป่วย

ความต้องการช่วยเหลือหรือสนับสนุนด้านต่างๆ ที่ผู้หญิงทำงานยัดนุ่นส่วนใหญ่ต้องการให้รัฐช่วยเหลือนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่อง

1. อยากให้รัฐกระจายงานมาสู่ชุมชนชนบทให้มากขึ้น เพื่อชาวบ้านจะมีรายได้เพิ่มมากขึ้น โดยมีงานที่หลากหลายให้เลือกทำ

2. รัฐควรส่งเสริมการลงทุนของผู้ประกอบการรายย่อยให้มากขึ้น

3. อยากให้รัฐเป็นหน่วยงานกลาง ในการต่อเรื่องเรื่องค่าจ้างแรงงานที่เป็นธรรมกับ

ผู้ประกอบการ

4. รัฐควรให้การรักษาพยาบาลฟรีกับคนทั่วไป

5. อยากให้รัฐส่งเสริมธุรกิจการขายที่นอนของโรงงานขนาดเล็กในหมู่บ้านด้วย

3. กรณีการรับช่วงงานเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูปบ้านเชียงแหว ข้อมูลที่ได้จากการ

สัมภาษณ์ผู้หญิงที่เข้าร่วมในกิจกรรมจำนวน 30 คน โดยใช้แบบสอบถามปลายเปิดที่ตั้งของกิจกรรม

ชุมชนบ้านเชียงแหว ตำบลเชียงแหว อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี อยู่ห่างจากอำเภอกุมภวาปี 17 กิโลเมตร เป็นที่ตั้งของชุมชนที่มีกิจการรับช่วงเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป ซึ่งมีทั้ง

กระโปรง กางเกง ชุดนักเรียน และเสื้อผ้าบุติกของสตรี จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีทั้งที่รับงานไปทำที่บ้าน และบางส่วนทำงานในบริเวณบ้านของหัวหน้าสาย กระจัดกระจายอยู่ทั่วไปของตำบล เชียงแหว ซึ่งแบ่งออกเป็น 9 หมู่ด้วยกัน

ชุมชนบ้านเชียงแหว มีพื้นที่ประมาณ 27,586 ไร่ มีประชากรทั้งสิ้น 9,058 คน เป็นชาย 4,285 คน และหญิง 4,773 คน โดยที่คนรุ่นใหม่จะมีการศึกษาสูงกว่าคนรุ่นเก่า ซึ่งจบการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ขณะที่คนรุ่นใหม่จบสูงกว่า ม. 6 และกำลังเรียนในระดับปริญญาตรีอยู่หลายคน

อาชีพหลักของชาวชุมชน คือ การทำนา ควบคู่กับการรับจ้างขายแรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังเก็บเกี่ยว โดยจะไปทำงานในโรงงานต่าง ๆ และตามแหล่งก่อสร้าง แต่มีประมาณร้อยละ 30 ของแรงงานที่ไปขายแรงงานยังต่างประเทศ อาทิ ซาอุดีอาระเบีย ออสเตรเลีย ส่องกง บรูไน ไปกันตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา โดยเข้าไปทำงานเป็นคณงานก่อสร้าง ชั้บรด ปลูกผักผลไม้ แรงงานส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชาย สามารถทำรายได้ดีมาก จึงมีการนำมาสมทบทุนสร้างศาลาการเปรียญอย่างใหญ่โต มีเงินมาพัฒนาชุมชนมาก จะเห็นได้จากถนนทุกสายของชุมชนเป็นถนนคอนกรีต มีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน มีประปาหมู่บ้านใช้ แม้ขณะนี้จะมีไม้ครบทุกหมู่ แต่ก็ยังมีแผนพัฒนาและการร่วมมือสละเงินของชาวชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชนของตนบางส่วน

การตั้งบ้านเรือนของชุมชน ส่วนใหญ่จะสร้างบ้าน 2 ชั้น ทรงสมัยใหม่ มีรั้วลวดหนามหรือก่ออิฐอย่างชัดเจน แลดูอาณาเขตของบ้านต่อบ้าน แต่บ้านชั้นเดียวได้ถูกสูงก็ยังพอมืออยู่บ้าน มีร้านค้าใหญ่ ๆ หลายร้าน และมีร้านอาหารสำเร็จรูปหลายร้าน มีวัดถึง 11 วัด และมีโรงเรียนประถม 6 แห่ง มีสถานีอนามัยประจำตำบล 1 แห่ง เป็นแหล่งรักษาพยาบาลของชุมชน ยามเจ็บป่วย

ลักษณะของผู้หญิงรับช่วงงาน

ข้อมูลที่ประมวลจากแบบสอบถาม พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของผู้หญิงที่ร่วมในงานรับช่วงนี้เฉลี่ย 4.43 คน อายุของผู้ให้สัมภาษณ์โดยเฉลี่ย 34.4 ปี อายุต่ำสุด 16 ปี และสูงสุด 57 ปี การศึกษาของผู้ให้ข้อมูลค่อนข้างต่ำ ส่วนใหญ่ (63.33%) จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 รายได้โดยเฉลี่ยของครัวเรือนคือ 3,230 บาทต่อเดือน ซึ่งรายได้ส่วนหนึ่งได้จากการเย็บผ้าของผู้หญิงแม่บ้าน และไม่น้อยที่รายได้จากกิจกรรมนี้เป็นรายได้หลักของครัวเรือน รายได้ที่ได้จากการทำงานรับช่วงเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูปอยู่ระหว่าง 600 - 6,000 บาทต่อเดือน โดยเฉลี่ยจะได้ค่าจ้างคนละ 2,396.67 บาทต่อเดือน แม้จะทำนาควบคู่กับการเย็บผ้า แต่การทำนานั้นก็ได้ผลผลิตอย่างเพียงพอต่อการบริโภคภายในครัวเรือนเท่านั้น โดยเฉลี่ยจะมีที่ดินทำกินเป็นทีนา

ประมาณ 16.3 ไร่ต่อครัวเรือน และมีที่ดินปลูกบ้านโดยเฉลี่ย 202.53 ตารางวาต่อครัวเรือน ซึ่งร้อยละ 70 ของผู้ให้สัมภาษณ์เป็นเจ้าของที่ดินดังกล่าวเอง

การปลูกสร้างบ้านเรือนของผู้ให้สัมภาษณ์ เกือบครึ่งใช้วัสดุผสมระหว่างปูนและไม้ ส่วนใหญ่เป็นบ้าน 2 ชั้น ข้างล่างสร้างด้วยปูนและข้างบนสร้างด้วยตัวไม้ ทุกหลังคาเรือนมุงหลังคาด้วยสังกะสี บ้านทุกหลังปลูกสร้างอย่างถาวร ยกเว้น 1 รายที่กำลังปลูกบ้านใหม่อยู่ เนื่องจากเป็นครอบครัวชาวนาจึงมียุ่งข้าว 1 หลัง มีคอกสัตว์ คือคอกวัว - ควาย คอกไก่ หรือคอกเป็ด อยู่ด้วยกันในบางบ้าน

ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ให้สัมภาษณ์ ส่วนใหญ่มีฐานะปานกลาง ทุกครัวเรือนมีเครื่องรับโทรทัศน์ มีพาหนะประจำบ้านคือ จักรยานยนต์ และจักรยาน มีตู้เย็นประจำบ้านถึงร้อยละ 86.67 มีวิทยุเทปสเตอริโอ มีเครื่องปั้มน้ำ และบางบ้านใช้เตาแก๊สต้มอาหาร สภาพการทำงานรับช่วงเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป

ประวัติความเป็นมาของการรับงานเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูปมาทำในหมู่บ้านเชียงใหม่ แบ่งออกเป็น 2 กรณีคือ กรณีที่เย็บชุดนักเรียน และกรณีที่เย็บชุดบุติกสตรี

ในกรณีเย็บชุดนักเรียนนั้น เริ่มขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2536 นางสมร บาทชาติ วัย 40 ปี เป็นชาวบ้านเชียงใหม่โดยกำเนิด เป็นหัวหน้าสายเล่าให้ฟังว่า นางและพี่สาวเคยทำงานที่บริษัท วัฒมี ในจังหวัดอุดรธานี ทำหน้าที่เย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป โดยใช้จักรธรรมดาในบริษัท เมื่อพี่สาวเลิกทำงานก็กลับมาอยู่บ้าน แต่ของงานจากบริษัทมาทำที่บ้านด้วยช่วงแรกบริษัทให้จักรอุตสาหกรรมทั้งหมด 10 หลัง เก็บไว้ที่บ้านของพี่สาว 5 หลัง และกระจายไปตามบ้านสมาชิกอีก 5 หลัง นอกจากจักรของบริษัทแล้ว ยังมีจักรธรรมดาเป็นของตนเอง 2 หลัง จักรแจ็กกริมอีก 1 หลัง สมาชิกที่ทำงานร่วมกับพี่สาวมีจำนวนประมาณ 30 คนในปัจจุบัน ซึ่งสมาชิกบางคนก็จะมีจักรเป็นของตนเองด้วย

กรณีเย็บชุดบุติกสตรี จากคำบอกเล่าของนางเพียงใจ ชัยทักษิณ วัย 31 ปี หัวหน้าสาย พบว่า นางเริ่มต้นมีอาชีพเย็บผ้าเมื่อ 10 ปีที่แล้ว โดยรับเสื้อผ้าไหลจากร้านในจังหวัดอุดรธานี ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2534 ไปติดต่อร้านอาภรณ์ในจังหวัดอุดรธานี พบว่า มีข้อตกลงที่นางสนใจจึงรับผ้าจากร้านค้าดังกล่าวมาเย็บ เป็นเสื้อผ้าบุติกของผู้หญิง ซึ่งรูปแบบต่าง ๆ จะเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ตามความนิยมของทุกสมัย

ในช่วงแรกมีสมาชิกมาร่วมเย็บชุดบุติกประมาณ 6-7 คน ซึ่งจะเป็นญาติและเพื่อนบ้านที่สนิทชิดเชื้อกัน คนที่มีจักรจะนำไปเย็บที่บ้านของตนเอง ส่วนคนที่ไม่มีจักรจะรวมกันเย็บที่บ้านนางเพียงใจ สมาชิกใหม่ที่เพิ่งจะเริ่มงาน เริ่มงานหัดเย็บโดยเริ่มต้นจากรูปแบบง่าย ๆ ก่อน

ปัจจุบันนางเพียงใจแต่งงานมีครอบครัวแล้ว มีลูก 2 คน สามีไปทำงานที่ประเทศไต้หวัน ในอดีตเคยทำอะไรทำนา ปัจจุบันไม่ได้ทำอะไรทำนาแล้ว แต่ให้คนอื่นเช่า

รูปแบบและกฎเกณฑ์ในการรับช่วงงาน

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้รับงานเย็บผ้า และจากการสัมภาษณ์ผู้รับงานไปทำที่บ้านโดยใช้แบบสอบถาม พบว่า ลักษณะการที่จะทำงานนั้น เป็นการชักชวนกันทำงานจากหัวหน้าสาย ในกรณีของการเย็บชุดนักเรียนไม่มีการทำสัญญาใด ๆ หัวหน้าสายจะทำบัญชีรับ-ส่งงาน ถ้าเย็บผิดหรือไม่ได้มาตรฐานต้องแก้ไขให้เรียบร้อย โดยไม่มีการหักเงิน ส่วนกรณีเย็บชุดบูติกสตรีนั้น ก็เป็นการชักชวนให้มาทำงาน ไม่มีสัญญาใด ๆ แต่มีการบอกกันด้วยวาจาว่า ถ้าเย็บผิดหรือเย็บเสีย เจ้าของโรงงานจะหักตัวละ 120 บาท ซึ่งเท่ากับต้นทุนที่เจ้าของโรงงานกำหนด (โรงงานจะส่งจำหน่ายในอัตราตัวละ 150 บาท

ลักษณะงานที่ทำงานจะแตกต่างกันออกไป สำหรับคนที่ทำชุดเสื้อผ้าบูติก ต้องเย็บประกอบเป็นตัวเสื้อ ติดกระดุม รวมทั้งรีดให้เรียบร้อยก่อนนำไปส่งนายจ้าง ส่วนเย็บประกอบเป็นตัวกระโปรง ติดลิ้นกระโปรง ใสซิป์ เย็บหัวกระโปรง ส่วนบางคนทำหน้าทีรีดอัดกลับกระโปรงและเย็บตะขอเป็นต้น

การรับงานมาทำนั้น ค่อนข้างสม่ำเสมอตลอดทั้งปี จะหยุดบ้างในช่วงฤดูทำนา แต่เมื่อทำนาเสร็จก็จะรับงานมาทำทันที การไปรับงานโดยเฉลี่ย 3 ครั้งต่อเดือน เมื่อเสร็จก็จะนำงานไปส่งและรับงานใหม่มาด้วยเลย ในแต่ละเดือนจะต้องส่งเสื้อผ้าสำเร็จรูปให้นายจ้างประมาณ 3,000 - 4,000 ตัว ในกรณีของชุดนักเรียน

ในกรณีของกลุ่มเย็บชุดบูติกของสตรีจะส่งประมาณ 200-300 ตัวต่อเดือน ค่านายจ้างเย็บชุดบูติกจะประมาณ 15-20 บาท ขึ้นอยู่กับความยากง่ายของแบบ ส่วนชุดนักเรียนนั้นจะได้ค่านายจ้างเย็บชุดละ 2 บาท

ลักษณะการจ้างงานที่ทำอยู่นั้นจะเป็นการตกลงด้วยวาจา ไม่มีสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร ในกรณีของกลุ่มเย็บผ้า ซึ่งรับเย็บชุดนักเรียนนั้น จะมีหัวหน้ากลุ่มไปติดต่อนายจ้าง แต่ในกรณีของผู้เย็บผ้าชุดบูติกแต่ละคนจะรับผิดชอบไปติดต่อกับนายจ้างด้วยตนเอง เมื่อตกลงว่าจะทำงานร่วมกัน นายจ้างซึ่งเป็นเจ้าของร้านบูติกในเมืองอุดรธานี ก็จะให้ผ้าซึ่งตัดเป็นชิ้นส่วนต่าง ๆ มาให้

เครื่องมือที่จำเป็นในการผลิตและการลงทุน

จากข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้รับงานจะต้องมีเงินลงทุนส่วนหนึ่ง เพื่อซื้อจักรอุตสาหกรรม หรือจักรโพง หรือจักรเย็บผ้าชิงเกอร์ธรรมดา หรือวัสดุอื่น ๆ จักรเย็บชิงเกอร์ราคาประมาณ 4,500 - 5,000 บาท จักรอุตสาหกรรมราคาประมาณ 10,000 - 15,000 บาท

การลงทุนหลักในระยะแรกจึงเป็นการลงทุนเพื่อซื้อจักรนั้นเอง ส่วนกลุ่มเย็บผ้า นั้นจะมีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนการซื้อจักรอุตสาหกรรมและจักรธรรมดาให้ในช่วงแรก ต่อจากนั้นจะมีงบลงทุนต่อเดือน ค่าไฟฟ้า ประมาณเดือนละ 50-100 บาท ค่าด้ายเย็บไหลละ 60 บาท และค่าวัสดุอื่น ๆ ส่วนใหญ่แล้วผู้รับงานจะลงทุนเอง และมี 3 รายที่ต้องกู้ยืมเงินจากญาติพี่น้อง ส่วนผู้เข้าร่วมรับงานเย็บผ้ากับกลุ่มนั้น แม้ในตอนแรกไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ในการลงทุน แต่หัวหน้าสายจะหักรายได้ที่แต่ละคนทำงานได้ในอัตราร้อยละ 2 เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายต่าง ๆ

ในกรณีของหัวหน้าสายนั้น จะมีค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น ในกรณีของกลุ่มเย็บชุดนักเรียน ต้องเสียค่าจ้างรีดในอัตรา 100 ตัวต่อ 35 บาท ค่าจ้างเย็บตะขอในอัตรา 100 ตัวต่อ 18 บาท ค่าไฟฟ้า ค่าด้าย และตะขอ นอกจากนี้ยังต้องเสียค่าขนส่งสินค้าไปให้บริษัททุก ๆ เดือน ๆ ละ 3 ครั้ง ๆ ละ 300 บาท ส่วนใหญ่ในกรณีของกลุ่มชุดบาติกสตรี ค่าใช้จ่ายในการขนส่งครั้งละประมาณ 62 บาท โดยจะเดินทางไปด้วยรถประจำทาง มีรถสามล้อเครื่องจากหมู่บ้านไปส่งที่สถานีขนส่งในตัวอำเภอ ค่าจ้าง 15 บาท และเดินทางจากอำเภอไปยังตัวจังหวัดค่าโดยสาร 16 บาท

สวัสดิการในการทำงาน

จากข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ 30 คน เมื่อถามถึงความพอใจหรือไม่พอใจในการทำงาน จะได้รับคำตอบที่มีจำนวนผู้พอใจและไม่พอใจก้ำกึ่งกัน กล่าวคือมีคนพอใจจำนวน 14 คน และไม่พอใจจำนวน 16 คน คนที่พอใจนั้นจะให้คำตอบว่า เป็นการทำงานอิสระ ได้ทำงานอยู่กับบ้าน ทำงานบ้านและเลี้ยงลูกได้ ดีกว่าอยู่เฉยๆ ไม่ต้องจากครอบครัวไปไกล ส่วนที่ไม่พอใจนั้นไม่พอใจค่าแรงงาน เพราะเห็นว่าเป็นงานหนัก แต่ได้ค่าจ้างเพียงตัวละ 15-20 บาท สำหรับกลุ่มที่เย็บเสื้อบูติก เมื่อหักค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ออกไปแล้ว จะเหลือรายรับจริง ๆ เพียงตัวละ 8 บาทเท่านั้น ซึ่งเป็นอัตราค่าแรงที่ต่ำมาก แต่จำเป็นต้องทำเพราะไม่มีงานอื่นให้ทำ วัสดุอุปกรณ์การเย็บต่าง ๆ ขึ้นราคา แต่ราคาค่าแรงงานยังคงที่ไม่ขึ้นมานานแล้ว

ปัญหาและข้อเสนอของผู้รับช่วงเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป

ควรเพิ่มอัตราค่าจ้างรายชิ้นให้สูงขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ และหากบาดเจ็บในขณะที่ทำงานผู้ที่ส่งงานมาให้ควรที่จะต้องรับผิดชอบค่ารักษาพยาบาลให้ และรวมถึงการประกันสุขภาพของผู้ทำงานที่อาจจะเกิดจากการแพ้สารเคมีจากผ้าด้วย

ในประเด็นความต้องการ การช่วยเหลือหรือสนับสนุนในด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานของรัฐนั้น พอที่จะประมวลสรุปเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

1. ให้รัฐขยายงานที่หลากหลายเข้ามาในชุมชน เพื่อที่จะได้มีโอกาสเลือกงานทำได้มากกว่านี้

2. อยากให้รัฐเข้ามาตั้งนิคมอุตสาหกรรมขนาดเล็กในชุมชน เพื่อส่งเสริมอาชีพและการมีรายได้ของคนในชุมชน

3. อยากให้รัฐออกมาตรการในการควบคุมค่าแรงให้เป็นธรรม ค่าแรงต่อหน่วยควรจะสูงกว่านี้

4. มีการคุ้มครองสวัสดิการของคนที่ย้ายมาทำที่บ้าน มีการประกันสุขภาพคนทำงาน

5. หาแนวทางให้งานที่ทำอยู่มีระบบมากขึ้น มีกำหนดเวลาทำงานและอัตราค่าจ้างที่เป็นธรรม

6. อยากรู้หน่วยงานของรัฐเปิดสอนการตัดเย็บเสื้อผ้าในระดับที่สูงขึ้น อยากรู้แบบหรือตัดเย็บ ไม่ใช่เย็บเพียงอย่างเดียว

7. อยากรู้ทางราชการสนับสนุนด้านเงินทุน เพื่อที่จะสามารถขยายงาน สร้างโรงเรียนชื่อจักรอุตสาหกรรมมาเพิ่ม โดยการที่รัฐสนับสนุนเงินช่วยเหลือหรือเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ

เท่าที่ผ่านมา จากการสัมภาษณ์ผู้รับงานและหัวหน้าสาย พบว่า มีหน่วยงานราชการเข้ามาฝึกอบรมการตัดเย็บเสื้อผ้าให้คนในหมู่บ้าน โดยมีการอบรมให้ฟรี มีผู้สนใจเข้ารับการฝึกอบรมพอสมควร แต่มีบางรายที่เข้ารับการอบรมไม่จบหลักสูตร โดยให้เหตุผลว่าเสียเวลาทำมาหากิน

4. กรณีการรับช่วงงานตัดเย็บชิ้นส่วนรองเท้า ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้หญิงที่ทำงานรับช่วงเย็บรองเท้า ที่ชุมชนบ้านโพนยอ จำนวน 30 คน ที่ตั้งของกิจกรรม

ชุมชนบ้านโพนยอ ตั้งอยู่ที่หมู่ 8 ตำบลหนองหาน อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 4 กิโลเมตร พื้นที่ของชุมชนทั้งหมดประมาณ 5,000 ไร่ โดยแบ่งเป็นที่อยู่อาศัย 30 ไร่ และที่ดินทำนาประมาณ 4,770 ไร่

จำนวนครัวเรือนของชุมชนมีประมาณ 95 ครัวเรือน ประชากร 480 คน ผู้หญิงมีมากกว่าผู้ชายเล็กน้อย ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงาน คนชรามีสัดส่วนน้อยที่สุด ประชากรวัยแรงงานส่วนใหญ่มีความรู้เพียงอ่านออกเขียนได้ โดยจบการศึกษาระดับประถมเป็นส่วนใหญ่ จะมีเพียงเด็กรุ่นใหม่เท่านั้นที่กำลังเรียนอยู่ในระดับมัธยม

ประชากรส่วนใหญ่จะเกิดในชุมชน ที่มาจากถิ่นอื่นก็เข้ามาโดยการแต่งงานกับคนในหมู่บ้านทั้งหญิงและชาย มีสมาชิกในชุมชนจำนวนไม่น้อยที่อพยพไปทำงานที่อื่น แต่ยังมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน โดยอพยพไปทำงานในกรุงเทพฯ ในโรงงานบ้าง หรืองานก่อสร้าง โดนไปกันทั้งครอบครัว จะกลับมาบ้างในช่วงเทศกาล เช่น ปีใหม่ หรือ สงกรานต์ คนเหล่านี้จะไม่ทำนา ที่มาของตนจะให้พี่น้องทำหรือให้เช่า โดยขอแบ่งข้าวที่ได้คนละครึ่งกับคนเช่า

ลักษณะการสร้างบ้านเรือนของคนในชุมชน จะยังคงเป็นการสร้างบ้านในลักษณะเดิม คือ การสร้างบ้านไม้ใต้ถุนสูง ด้านล่างของตัวบ้านใช้ทำเป็นคอกเลี้ยงวัวเลี้ยงควาย ส่วนหลังคา มุงด้วยสังกะสี การตั้งบ้านเรือนจะตั้งเป็นกลุ่ม ๆ ตามแนวถนนดิน ซึ่งใช้เป็นทางสัญจรในชุมชน โดยมีรั้วกันอาณาเขตระหว่างตัวบ้านกับถนน ส่วนรั้วกันอาณาเขตบ้านต่อบ้านก็มีบ้าง ส่วนบ้านที่ ปลุกสร้างขึ้นใหม่จะเป็นบ้านชั้นเดียวทำด้วยปูน คงมีเพียงกรอบหน้าต่างและประตูบ้านเท่านั้นที่เป็นไม้

ลักษณะของผู้หญิงรับช่วงงาน

คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้หญิงทำงานรับช่วงทำโรงเต้า ที่ชุมชนบ้านโพนยอ จำนวน 30 คน ข้อมูลต่าง ๆ ที่คณะผู้วิจัย พบว่า อายุของผู้ให้ข้อมูลโดยเฉลี่ย 31.03 ปี อายุน้อยที่สุด 16 ปี อายุมากที่สุด 52 ปี ในจำนวนนี้มีทั้งผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงาน และผู้หญิงที่แต่งงานมีครอบครัวแล้ว ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถม คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีถึง 17 คน และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 12 คน มีเพียงคนเดียวที่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สมาชิกในครัวเรือน โดยเฉลี่ย 4.06 คน มีจำนวนสูงสุดคือ 6 คน และน้อยที่สุดคือ 3 คน รายได้ต่อครัวเรือนโดยเฉลี่ย 3,798.21 บาทต่อเดือน รายได้หลักคือ การทำโรงเต้ารายได้ที่ได้จากการทำงานรับช่วงทำชิ้นส่วนโรงเต้า อยู่ระหว่าง 1,000 – 10,000 บาท ตามจำนวนในครัวเรือนที่ร่วมทำงาน รวมทั้งชิ้นส่วนงานที่ทำด้วย โดยเฉลี่ยจะได้ค่าจ้างคนละ 2,800 บาทต่อเดือน และบางส่วนจากภรรยาขายข้าว ซึ่งเป็นรายได้รายปี อาชีพหลักแต่ดั้งเดิมของครัวเรือนคือ ทำนา ดังนั้นส่วนใหญ่จึงมีที่นา 23 คน มีที่นาโดยเฉลี่ย 19.26 ไร่ต่อครัวเรือน และไม่มีที่นา 7 คน ที่สร้างบ้านโดยเฉลี่ย 266.67 ตารางวา สิทธิการถือครองเกือบครึ่งเป็นของตนเอง ส่วนที่เหลือเป็นของมารดา บิดา ปู่ ย่า ตา ยาย

บ้านของผู้ให้ข้อมูล 17 คน เป็นบ้านไม้ชั้นเดียวใต้ถุนสูง และที่เหลือเป็นบ้าน 2 ชั้น ชั้นบนทำด้วยไม้ และชั้นล่างทำด้วยปูน ทุกหลังคาเรือนมุงหลังคาด้วยสังกะสี ส่วนใหญ่สภาพการปลูกสร้างบ้านจะปลูกสร้างอย่างถาวร และมี 3 หลังคาเรือนมีลักษณะการปลูกสร้างอย่างไม่ถาวรมั่นคงนัก และมี 1 หลังที่กำลังก่อสร้างบ้านอยู่ สภาพบ้านจึงมีสภาพการปลูกสร้างอย่างชั่วคราวเท่านั้น แต่ละบ้านมีที่นา จะมีอยู่จางปลูกสร้างบริเวณบ้าน 1 หลัง ส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีการกั้นคอกสัตว์

สภาพการทำงาน

จากการสัมภาษณ์นายประยงค์ ศรีภิรมย์ หัวหน้าสายวัย 40 ปี ทราบว่าการรับช่วงงานทำชิ้นส่วนโรงเต้าในหมู่บ้านเริ่มในปี พ.ศ. 2528 โดยก่อนหน้านั้นนายประยงค์มีประสบการณ์ทำงานในโรงงานเย็บรองเท้าชื่อ บริษัท โบรดิน ฟุตแวร์ คอปอเรชั่น จำกัด ซึ่งอยู่ในกรุงเทพฯ เป็นเวลา

8 ปี เริ่มเข้าทำงานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 เนื่องจากตนไม่มีที่นา จึงต้องไปเผชิญโชคหางานทำในเมืองใหญ่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2527 ตนจึงกลับมาอยู่บ้าน

ในปี พ.ศ. 2528 เจ้าของโรงงานตามมาที่บ้าน เพื่อติดต่อให้รับงานเย็บรองเท้าจากโรงงานในกรุงเทพฯ มาทำที่บ้าน เพราะที่โรงงานมีงานล้นมือ และคนงานหายาก หัวหน้าสาย (นายประยงค์) เห็นว่า เพื่อนในหมู่บ้านหลายคนมีประสบการณ์เย็บรองเท้าในโรงงานทั้งจากกรุงเทพฯ และจากโรงงานที่มาตั้งใกล้ ๆ หมู่บ้าน จึงรับเป็นผู้ประสานงานกับโรงงานในการทำงานมาแจกจ่าย ให้ชาวบ้านในหมู่บ้านโพนยอมทำตั้งแต่นั้นจนถึงปัจจุบัน

การรับช่วงแรก บริษัทจะนำจักรเย็บหนังมาลงไว้ที่บ้านนายประยงค์ โดยต้องทำสัญญา รับฝากเครื่องจักรมีทั้งหมด 15 ตัว

ลักษณะของงานที่รับมาจะมี 2 ประเภทคือ งานเย็บหนังหน้า วัสดุ/อุปกรณ์ จะใช้จักรหนัง กาว และด้าย กับงานเย็บพื้น วัสดุ/อุปกรณ์ จะใช้ยางพื้นรองเท้า แผ่นรองพื้น เชื่อมยาว และด้าย ในช่วงแรกมีสมาชิกมาก เช่น งานเย็บหนังหน้ามีจักรเย็บ 40 ตัว และผู้ช่วยในการติดกาวก่อนเย็บจักร 1 ตัว มีคนใช้ 1-2 คน มีคนทำงานรวม 90 คน ส่วนงานเย็บพื้นมีคนทำงานมากกว่า 100 คน นอกจากนี้ยังมีการขยายกิจการไปยังหมู่บ้านใกล้เคียงอีก เช่น บ้านม่วง บ้านผักตบ ไปจนถึงอำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร

วิธีการขยายงานของหัวหน้าสาย คือ จะขยายไปสู่บ้านญาติ เพื่อน คนรู้จักสนิทสนมก่อน เมื่อเป็นที่รู้จักก็จะมีชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่น ๆ มาของานไปทำ หัวหน้าสายก็จะเลือกคนที่มีความรับผิดชอบงาน ทำเช่นนี้มาประมาณ 8 ปี จึงได้ลดงานลงเพราะทำไม่ไหว เนื่องจากมีพื้นที่ไกล และช่วงหลัง 2-3 ปี งานที่ส่งมาทำก็ไม่ค่อยสม่ำเสมอ ปัจจุบันมีเพียงงานที่รับมาทำในบ้านโพนยอม มีจักร 30 หลัง เป็นของบริษัท 15 หลัง ที่เหลือเป็นจักรของสมาชิก แจกงานเย็บหนังหน้า 17 จุด และงานเย็บพื้น 27 จุด

รูปแบบและกฎเกณฑ์

ผู้ผลิตรับช่วงงานมาจากหัวหน้าสาย บางคนก็เป็นญาติกัน ส่วนมากจะเป็นเพื่อนบ้านที่รู้จักและคุ้นเคยกันดี โดยจะพิจารณาจากผู้มีประสบการณ์ ส่วนคนติดกาวไม่จำเป็นต้องมีประสบการณ์ ทางโรงงานจะจ่ายเงินให้กับหัวหน้าสายเพื่อนำไปจ่ายให้สมาชิกอีกที โดยจ่ายตามจำนวนที่ทำได้ และผ่านการตรวจสอบแล้วเท่านั้น ถ้าขึ้นไหนไม่เรียบร้อยมีตำหนิ ทางโรงงานจะไม่ส่งกลับมา แต่จะแก้ไขในโรงงานที่กรุงเทพฯ ส่วนค่าจ้างที่ได้รับหัวหน้าสายจะหักไว้ร้อยละ 3 โดยบอกว่าเป็นค่าภาษี

ลักษณะงานต่าง ๆ ที่ผู้หญิงรับช่วงทำงานทำรองเท้าจำนวน 30 คน ที่คณะผู้วิจัยเลือกสัมภาษณ์นี้ มีลักษณะการทำงานที่แตกต่างกันออกไปจำนวน 17 คน ทำหน้าที่เย็บพื้นรองเท้า

และอีก 13 คน ทำหน้าที่เย็บหนังส่วนหน้าของรองเท้า แต่ขณะเดียวกันบางครั้งก็มีงานอื่น ๆ ให้ทำ เช่น เย็บหนังหุ้มรองเท้าแตะ เย็บขอบร้อยรองเท้า หรือทำเข็มขัดรองเท้า เป็นต้น ในประเด็นเกี่ยวกับความสม่ำเสมอของการรับงานมาทำนั้น พบว่า มีจำนวนถึง 18 คน ที่บอกว่า ได้รับงานทำไม่สม่ำเสมอ งานมักจะขาดช่วง หลังจากส่งงานแล้ว 2-3 วัน บางครั้งก็เป็นอาทิตย์ ส่วนคนที่บอกว่าสม่ำเสมอ นั้นจะบอกว่ามีงานทำทุกเดือน เพียงแต่จะมีปริมาณงานมากน้อย ไม่เท่ากัน โดยเฉลี่ยต่อเดือนจะมีงานให้ทำประมาณ 20-25 วัน

เครื่องมือที่จำเป็นในการผลิตและการลงทุน

อุปกรณ์ในการผลิต เช่น จักรเย็บหนัง ซึ่งต้องใช้จักรอุตสาหกรรม สมาชิกต้องจัดหาเอง นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือในการทำงานอื่น ๆ อีก เช่น กรรไกรตัดหนัง กรรไกรตัดด้าย เข็มลอย เข็มเจาะรอย วัสดุที่ใช้ในการผลิต จะมีหนังหนังรองเท้าหรือผ้าเพื่อทำพื้นรองเท้า หัวเข็มขัดที่ตอกแต่งรองเท้า สำหรับรองเท้าและชิ้นส่วนต่าง ๆ ผู้ว่าจ้างจะจัดหาให้ ส่วนเครื่องมืออื่น ๆ ทางผู้ว่าจ้างจัดหาให้แต่หักราคาจากค่าแรง นอกจากนี้ยังมีกาว กระดาษกาว ที่ต้องจัดหาเอง เข็มราคา 30 บาทต่อเล่ม กาว 2 หน้าม้วนละ 5 บาท

เงินลงทุนที่คนทำงานแต่ละคนต้องลงทุนมีสูง โดยเฉพาะคนที่เย็บหนังหน้ารองเท้าซึ่งค่อนข้างจะมีค่าจ้างสูงกว่าคนที่เย็บพื้นรองเท้า ต้องลงทุนซื้อจักรอุตสาหกรรม ซึ่งมีราคากระหว่าง 13,000 - 18,000 บาทต่อหลัง หรือถ้าต้องการซื้อเงินผ่อนจะประมาณ 26,000 บาท นอกจากนี้ยังต้องมีเงินลงทุนเพื่อซื้อวัสดุอุปกรณ์อื่น ๆ อีก เช่น เข็มเจาะรอยอันละ 25 บาท เข็มเย็บด้วยมือ ราคาจะอยู่ระหว่าง 13-20 บาทต่ออัน ด้ายม้วนละ 45 บาท กาวประมาณ 100-160 บาทต่อเดือน ค่าไฟเนื่องจากใช้จักรอุตสาหกรรมประมาณเดือนละ 30-50 บาท ในบางกรณีผู้ว่าจ้างจะเป็นผู้ซื้อจักรให้กับผู้รับงาน และหักค่าแรงรายเดือนจากคนที่ทำงานนั้นเดือนละ 1,000 บาท เงินลงทุนส่วนใหญ่จะเป็นเงินของตนเอง มี 2 รายที่กู้ยืมเงินจาก ธกส. และยืมเงินจากญาติพี่น้อง

สวัสดิการในการทำงาน

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่พอใจกับการทำงานเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นงานที่อยู่ใกล้บ้านดีกว่าอยู่เฉย ๆ โดยไม่ได้ทำอะไร อายุมากแล้วไปทำงานอย่างอื่นคงไม่ได้ นอกจากนี้ยังมีโอกาสได้อยู่บ้านอยู่กับครอบครัว ได้เลี้ยงลูกเอง และประการสำคัญรายได้จากการเย็บรองเท้าถือเป็นรายได้หลักของครอบครัว นอกเหนือจากการได้ทำนาซึ่งมีรายได้เป็นรายปี ส่วนที่ไม่พอใจเพราะได้รับค่าจ้างค่อนข้างต่ำ

อยากให้บริษัทมีสวัสดิการให้ประกันสังคม หรืออย่างอื่นที่มีลักษณะคล้ายประกันสังคม เพื่อให้สมาชิกมั่นใจและมีข้อผูกพันในการดูแลคุ้มครองสมาชิก ในฐานะแรงงานคนหนึ่งของบริษัทฯ ดูแลเรื่องการรักษาพยาบาลในยามเจ็บป่วยบ้าง หากไม่ได้เต็มจำนวนขอครึ่งหนึ่งของค่ารักษาพยาบาลก็ยิ่งดี

ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐบาล

1. อยากให้รัฐบาลช่วยเหลือในการให้ความรู้การป้องกันตนเอง จากการใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการทำงาน เช่น กาว หนั ง เครื่องจักร เป็นต้น
 2. อยากให้รัฐบาลขยายงานสู่ชนบทให้มากขึ้น ส่งเสริมด้านการอาชีพต่าง ๆ ให้มากขึ้น อาจจะมีการตั้งโรงงานใกล้บ้าน เพื่อให้คนในชุมชนไม่ต้องอพยพไปทำงานต่างถิ่น
 3. รัฐบาลที่จะคุ้มครองแรงงานที่รับช่วงทำงานอยู่กับบ้าน ในเรื่องค่าจ้างแรงงานให้ยุติธรรม และควบคุมเรื่องการจ่ายค่าจ้างให้ตรงตามกำหนดเวลา และอื่น ๆ ตามระบบกฎหมายคุ้มครองแรงงาน
 4. รัฐบาลควรขยายการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการศึกษานอกโรงเรียน ให้เข้าสู่ชุมชนให้มากขึ้น ชาวบ้านจะได้มีความรู้และทักษะในด้านต่าง ๆ สูงขึ้น
 5. อยากให้รัฐตรวจสอบข้อเท็จจริง เกี่ยวกับการหักภาษีที่ผู้ประกอบการเก็บจากคนทำงานว่าถูกต้องหรือไม่
 6. อยากให้รัฐพัฒนาระบบสาธารณูปโภค เช่น ติดตั้งโทรศัพท์ในหมู่บ้าน ตัดถนนในชุมชนเป็นถนนลาดยาง เพื่อจะได้สะดวกต่อการติดต่อกัน หรือนำงานจากภายนอกมาสู่ชุมชน
5. กรณีการรับช่วงงานเย็บเสื้อผ้าฟอร์มในโรงงาน ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้หญิงเย็บผ้าของบ้านหนองตะไก่อ่ จำนวน 30 คน
- ที่ตั้งของกิจการ

ชุมชนบ้านหนองตะไก่อ่ ตำบลหนองตะไก่อ่ อำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา เป็นที่ตั้งของชุมชนที่มีกิจกรรมรับช่วงเย็บชุดฟอร์มให้กับโรงงาน โดยการดำเนินการของกลุ่มสตรีเย็บผ้า ตำบลหนองตะไก่อ่ สมาชิกของกลุ่มที่รับงานไปทำที่บ้าน มีอยู่กระจายตามหมู่บ้านต่าง ๆ ของตำบล ที่มีจำนวนมากที่สุดคือ หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 11

ชุมชนบ้านหนองตะไก่อ่ อยู่ห่างจากตัวอำเภอ 9 กิโลเมตร นับเป็นชุมชนค่อนข้างใหญ่ มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 1,533 ครัวเรือน มีประชากร 7,581 คน แบ่งเป็นหญิง 3,297 คน ชาย 3,654 คน มีพื้นที่ทั้งหมด 46,032 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 32,797 ไร่ ที่เหลือเป็นที่อยู่อาศัย และที่สาธารณะ อาชีพหลักที่ทำคือ อาชีพทางการเกษตร ทำนา ทำไร่มันสำปะหลัง และปลูกสวนยูคาลิปตัส โดยเฉลี่ยมีที่ดินถือครองต่อครัวเรือนประมาณ 20 ไร่ มีการออกไปขายแรงงาน

ต่างประเทศกันมาก และสามารถทำรายได้เข้าสู่ชุมชนได้มาก ประเทศที่นิยมไปคือ บรูไน ได้หัน ใช้อุดีอาละเบีย ลิเบีย และเกาหลี รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 30,000 บาทต่อปี

ชาวชุมชนเริ่มมีไฟฟ้าใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 ปัจจุบันมีหมู่บ้านที่ 4, 5 และ 6 ที่มีระบบ ประปาหมู่บ้านใช้แล้ว ส่วนหมู่บ้านอื่น ๆ นั้นมีแหล่งน้ำอุปโภคบริโภคค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ มี หนองน้ำใหญ่ 3 แห่ง อ่างเก็บน้ำ 2 แห่ง และมีบ่อน้ำตื้นถึง 1,359 บ่อ มีโรงเรียนระดับประถมคือ โรงเรียนบ้านหนองตะไก่อ โรงเรียนมัธยม คือ โรงเรียนหนองบุนนาควิทยา การศึกษาของคนใน ชุมชนนั้นจะคล้ายคลึงกับชุมชนชนบทอีสานโดยทั่วไป นั่นคือ คนรุ่นเก่าจะเรียนน้อย กล่าวคือจะ เรียนจบระดับประถม 4 ขณะที่คนรุ่นใหม่มีการศึกษาขั้นต่ำ คือ ม.3 คนหนุ่มสาวส่วนใหญ่จะ อพยพไปทำงานที่อื่น ชาวชุมชนต้องจ้างงานแรงงานเกษตรจากที่อื่น ในชุมชนวัด 2 แห่ง ที่ชาว ชุมชนไปปฏิบัติศาสนกิจคือ วัดประชาสามัคคีธรรม ซึ่งเป็นวัดที่สร้างมานาน เป็นวัดเก่าแก่ และ วัดศรีสุทธราชฎีราษฎร์ ซึ่งปลูกสร้างในช่วงหลัง

การสัญจรไปมาของชาวชุมชนเพื่อติดต่อกับสังคมภายนอกนั้น จะมีมอเตอร์ไซด์รับจ้าง จากบริเวณปากทางถึงชุมชน จะคิดในอัตรา 40บาทต่อเที่ยว และมีรถบัสจากหนองตะไก่อไป โคราช ค่าโดยสารคนละ 18 บาท แต่สมาชิกส่วนใหญ่จะมีมอเตอร์ไซด์เกือบทุกครัวเรือนอยู่แล้ว ลักษณะของผู้หญิงที่รับช่วงงาน

คณะผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมภาษณ์กลุ่มผู้หญิงเย็บผ้าของบ้านหนองตะไก่อ จำนวน 30 คน ซึ่งช่วงเวลาที่สัมภาษณ์เป็นช่วงที่มีการเก็บมันสำปะหลัง เพื่อให้ทันเวลาที่รัฐบาลประกาศประกัน ราคา จึงต้องสัมภาษณ์กันในเวลากลางคืน พบว่า อายุของผู้ให้ข้อมูลโดยเฉลี่ย 31.4 ปี ผู้ที่มี อายุน้อยที่สุด 23 ปี มากที่สุด 42 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 คือ 13 คน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 9 คน ชั้นมัธยมปีที่ 3 4 คน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ชั้นมัธยมปีที่ 6 และระดับ ประกาศนียบัตรวิชาชีพอย่างละ 1 คน สมาชิกของครัวเรือนโดยเฉลี่ย 3.6 คนต่อครัวเรือน โดยมี สมาชิกในครัวเรือนน้อยที่สุด 2 คน และมากที่สุด 5 คน รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อเดือนคือ 7,359 บาท โดยมีรายได้จากการขายมันสำปะหลัง ขายข้าว ซึ่งเป็นรายได้รายปี และมีรายได้ จากการรับจ้างในภาคเกษตร เช่น การรับจ้างถอนมัน ปลูกมัน และรายได้จากการเย็บผ้า ซึ่งจะ ได้เดือนละ 2,000 - 6,000 บาท ซึ่งเฉลี่ยแล้วจะได้ค่าจ้างคนละ 2,396.67 บาทต่อเดือน มีที่นา โดยเฉลี่ยคนละ 17.6 ไร่ต่อครัวเรือน ส่วนไร่นั้นจะมีประมาณครัวเรือนละ 25.3 ไร่ ซึ่งที่ดินที่ทำไ้ นั้นจะเป็นพื้นที่ สปก. ส่วนที่ตั้งบ้านเรือนโดยเฉลี่ย 193.3 ตารางวาต่อครัวเรือน เป็นของตนเอง 28 คน 1 คนเป็นที่ดินของมารดา อีกคนเป็นที่ดินเช่าปลูกบ้าน

สำหรับบ้านเรือนจะเป็นบ้านชั้นเดียวและ 2 ชั้นในอัตราที่เท่ากันโดยสร้างด้วยไม้ ส่วนที่ ปลูก 2 ชั้น ๆ บนสร้างด้วยไม้ ชั้นล่างก่ออิฐถือปูน หลังคาส่วนใหญ่มักมุงด้วยสังกะสี มี 2 หลังที่

มุงด้วยกระเบื้อง บ้านเรือนส่วนใหญ่จะปลูกแบบถาวร ถ้าบ้านเรือนใดมีการทำนาก็จะมีขึงข้าวในบริเวณบ้านครัวเรือนละ 1 หลัง มี 1 รายที่มีคอกวัวสร้างอยู่ในบริเวณที่พักอาศัย

เครื่องอำนวยความสะดวก เกือบทุกหลังคาเรือนมีเครื่องรับโทรทัศน์ 29 ราย มีตู้เย็น 23 ราย เครื่องปั้มน้ำ 16 ราย เทปสเตอร์ไอ 10 ราย และเครื่องซักผ้า 8 ราย พาหนะที่ใช้สัญจรไปมามีรถยนต์ 4 ราย จักรยานยนต์ 21 ราย จักรยาน 22 ราย เนื่องจากเป็นสังคมเกษตรกร จึงมีรถไถเดินตาม 5 ราย รถยนต์อีแต๋น 4 ราย

สภาพการทำงาน

จากการสัมภาษณ์นางอรสา วิทยานุวัฒน์ ประธานกลุ่มสตรีเย็บผ้าตำบลหนองตะไก้ พบว่าในปี พ.ศ. 2536 อำเภอหนองบุญนากประสบภัยแล้งอย่างรุนแรง ภาวะเศรษฐกิจฝืดเคืองอย่างมาก ผู้คนอพยพไปทำงานต่างถิ่นอย่างมากมาย กลุ่มแม่บ้านส่วนที่เหลือร่วมกันคิดว่าทำอย่างไรจะหาเงินมาช่วยเหลือสมาชิกในครัวเรือนของตนได้ นางอรสา วิทยานุวัฒน์ ได้รับเลือกให้เป็นตัวแทนกลุ่มแม่บ้าน เข้าพบอุตสาหกรรมจังหวัดนครราชสีมา เพื่อขอความช่วยเหลือให้ทางให้แม่บ้านทำเพื่อหารายได้เสริม สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดนครราชสีมาจึงได้ริเริ่มโครงการอุตสาหกรรมเพื่อชนบท โดยตั้งที่ทำการที่บ้านนางอรสาเอง เนื่องจากมีพื้นที่กว้างขวาง สมาชิกเริ่มก่อตั้งมี 10 คน พัฒนาการของกลุ่มเย็บผ้ามีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ให้สมาชิกที่มีจักรอยู่ก่อนแล้ว นำจักรมารวมไว้ที่ทำการกลุ่ม โดยสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดจะหางานมาป้อน งานชิ้นแรกที่ได้ทำคือ ผ้าปิดจมูก ซึ่งบริษัทแหลมทองอุตสาหกรรมจำกัด จ้างทำในราคา 2.50 บาทต่อชิ้น จำนวน 9,000 ชิ้น โดยทางสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดทำหน้าที่พี่เลี้ยง และอุตสาหกรรมจังหวัดได้หาผลิตภัณฑ์อื่นมาให้ทำอีก เช่น หมวกคลุมผม ถุงแขน ผ้ากันเปื้อน เป็นต้น รายได้ของสมาชิกกลุ่มได้รับเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จากเดือนแรกมีรายได้ 30-40 บาทต่อวัน เมื่อทำงานถึงเดือนที่ 3 รายได้เพิ่มเป็นวันละ 50-70 บาทต่อวันต่อคน สิ่งนี้จึงเป็นเหตุจูงใจให้คนมาสมัครเป็นสมาชิกเพิ่มขึ้นจาก 10 คนเดิมเพิ่มเป็น 60 คน ดังนั้นทางกลุ่มจึงต้องตั้งสาขาย่อยขึ้นรวม 6 แห่ง ในตำบลหนองตะไก้ เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงานของสมาชิกโดยแต่ละกลุ่มสาขาจะมีหัวหน้ากลุ่มรับผิดชอบ

ขั้นตอนที่ 2 ก่อนหน้าที่กลุ่มแม่บ้านจะรวมตัวกันเป็นกลุ่มสตรีเย็บผ้า ตำบลหนองตะไก้ สมาชิกในหมู่บ้านเคยมีประสบการณ์ที่ไม่ดีในการเย็บเสื้อผ้าไหลมาก่อน เนื่องจากได้รับค่าแรงต่ำ บางครั้งก็ถูกโกงค่าแรง แต่เมื่อได้เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเย็บผ้าแล้ว ก็มีความมั่นใจในการทำงานมากขึ้น เพราะแต่ละคนมีส่วนร่วมในการบริหารกลุ่ม โดยมีสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดนครราชสีมาเป็นที่เลี้ยงให้ ความวิตกกังวลเรื่องถูกโกงค่าแรงจึงลดน้อยลง

หลังจากที่ทำงานมาระยะหนึ่ง สมาชิกมีความมั่นใจว่าตนสามารถเย็บเสื้อผ้าโรงงานได้ จึงได้เสนอให้นางอรสาซึ่งเป็นประธานกลุ่ม แจ้งความประสงค์ไปยังสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด นครราชสีมาว่า กลุ่มตนพร้อมที่จะเย็บเสื้อผ้าโรงงาน บริษัทแหลมทองเป็นบริษัทแรกที่สั่งให้กลุ่มตัด เสื้อผ้าของพนักงานจำนวน 500 ตัว เป็นตัวอย่างให้โรงงานอื่น ๆ ได้มาว่าจ้างกลุ่ม และกลุ่มจะทำ อย่างประณีตด้วยราคาถูก เพราะต้องมีการแข่งขันสูงกว่าจะได้งานมาทำ โดยบริษัทต่าง ๆ จะ กำหนดกรอบไว้คือ ราคาค่าแรง - ค่าอุปกรณ์ทำเสื้อ - ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ จะต้องมีการปรับลดส่วนที่ ลดไม่ได้ อุปกรณ์ที่มีราคาตายตัว ค่าอุปกรณ์ที่ประกอบด้วยผ้า ด้าย กระดุม ทางกลุ่มจึงต้อง ปรับลดค่าแรงและค่าใช้จ่าย ค่าจ้างเย็บในครั้งแรกคิดในอัตราตัวละ 8 บาท รวมกับค่าใช้จ่าย อื่น ๆ อีกวันละ 5 บาท เป็นสูตรในการคิดค่าใช้จ่ายต่อตัว ถ้าเสื้อมีตราประจำของบริษัทด้วย ทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ทางกลุ่มจึงขอให้ทางสำนักงานพัฒนาชุมชนพัฒนาการอำเภอ มาอบรม การทิมพิชิลด์สกรีนให้ จึงสามารถปรับลดค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ไปได้

นอกจากนี้ เพื่อเพิ่มความมั่นใจให้กับสมาชิก จึงได้จัดอบรมให้สมาชิกเข้าใจพื้นฐานการ ตัดเย็บอย่างถูกวิธี โดยที่สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดนครราชสีมา และศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดนครราชสีมา ให้การสนับสนุนการฝึกอบรมการตัดเย็บ ซึ่งได้จัด ในปี พ.ศ. 2537

เดือนมีนาคมปี พ.ศ. 2538 ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัด นครราชสีมา ได้จัดอบรมการตัดเย็บเสื้อกางเกงชาย โดยมีสมาชิกเข้ารับการอบรมจำนวน 20 คน

เดือนกรกฎาคม - สิงหาคม 2538 ได้จัดอบรมทักษะในการตัดเย็บให้กับสมาชิกใหม่ จำนวน 70 คน แบ่งการอบรมออกเป็น 2 รุ่น โดยได้งบประมาณพัฒนาจังหวัดจาก ส.ส. ของ จังหวัดมาซื้อวัสดุครุภัณฑ์ให้กับกลุ่ม ซึ่งในปัจจุบันกลุ่มมีครุภัณฑ์ที่ได้รับการสนับสนุนจากทาง ราชการ และจัดซื้อเองด้วยผลกำไรจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ รายการทั้งหมดมีดังนี้

1. จักรอุตสาหกรรม	จำนวน 10 หลัง
2. จักรเย็บผ้าขนาดเล็ก	จำนวน 40 หลัง
3. จักรโพงริม ขนาด 5 เซม	จำนวน 4 หลัง
4. จักรโพงริม ขนาด 3 เซม	จำนวน 10 หลัง
5. จักรถักริม (ซิกแซ็ก)	จำนวน 10 หลัง
6. เครื่องตัดผ้าแบบวงเดือน	จำนวน 1 เครื่อง
7. เครื่องตัดผ้าใบมีดตรง	จำนวน 2 เครื่อง

รูปแบบและกฎเกณฑ์ในการรับช่วงงาน

ผู้ผลิตในหมู่บ้านจะรับช่วงการผลิตมาจากคุณมานะและคุณอรสา 2 สามีภรรยา ซึ่งเป็นหัวหน้ากลุ่ม ถ้าใครต้องการทำถ้าทำได้ก็สามารถมารับงานไปได้เลย ตกลงกันด้วยวาจา ไม่มีสัญญาและเงื่อนไขใด ๆ ถ้างานเย็บไม่ดีหรือไม่สวยก็จะส่งมาให้แก้ไข หัวหน้ากลุ่มจะทํานั่นที่ทว่าใครรับงานอะไรไปที่ขึ้น กำหนดส่งเมื่อไรเท่านั้น ถ้าเอาจักรจากกลุ่มไปก็จะถูกหักเข้ากลุ่ม ถ้าเป็นจักรอุตสาหกรรมจะถูกหักร้อยละ 3 ถ้าเป็นจักรเล็กธรรมดาจะถูกหักร้อยละ 2

ผลจากการประมวลข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า จำนวนของผู้ให้ข้อมูลที่บอกว่าได้รับงานอย่างสม่ำเสมอ กับผู้ที่รับงานไม่สม่ำเสมอมีจำนวนเท่ากันคือ 15 : 15 ในกรณีที่บอกว่ารับงานสม่ำเสมอนั้น จะรับงานประมาณ 3-5 ครั้งต่อเดือน ประมาณครั้งละ 100 ตัวสำหรับเสื้อ ถ้าเป็นผ้าปิดจมูกประมาณ 1,000 - 2,000 ชิ้น ส่วนกรณีที่บอกว่าไม่สม่ำเสมอ นั้น นอกจากมีงานอื่น ๆ ที่ต้องทำ เช่น ทำไร่ หรือเลี้ยงวัวแล้ว ยังเนื่องมาจากหัวหน้าสายรับงานมาให้ไม่สม่ำเสมอ ไม่มีงานให้ทำในบางช่วง บางครั้งรับงานมาน้อยต้องแบ่งกันทำ

สวัสดิการในการทำงาน

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จำนวน 24 คน พอใจกับการทำงานเย็บผ้าและรายได้ที่ตนได้รับ เนื่องจากชอบงานเย็บผ้า และพอใจที่มีรายได้เสริมเข้าสู่ครอบครัว เดือนละประมาณ 2,000 - 3,000 บาท ในส่วนที่ไม่พอใจการทำงานนั้น เนื่องจากค่าแรงรายชิ้นถูกเกินไป งานที่ได้รับไม่ค่อยสม่ำเสมอ

ความต้องการสวัสดิการต่าง ๆ ของผู้ให้ข้อมูล เน้นในประเด็นการขอค่าแรงเพิ่ม จัดหางานมาเพิ่มให้สมาชิกอย่างสม่ำเสมอไม่ขาดช่วง มีค่ารักษาพยาบาลให้เมื่อตนเจ็บป่วย จัดหาจักรอุตสาหกรรมมาให้สมาชิกเพิ่มขึ้น รวมทั้งจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการตัดเย็บ เช่น ด้าย มาให้สมาชิกในราคาถูก

ปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้รับช่วงงานเย็บชุดฟอร์มให้โรงงาน

ปัญหาและข้อเสนอส่วนใหญ่จะเน้นเรื่องค่าแรงที่ต่ำ และงานที่มีมาไม่สม่ำเสมอ ส่วนประเด็นอื่น ๆ นั้นจะมีรายละเอียดดังนี้

1. ต้องการให้รัฐสนับสนุนเรื่องเงินทุนในการซื้ออุปกรณ์การตัดเย็บที่มีราคาแพง
2. อยากให้รัฐสนับสนุนเรื่องการหางานเย็บ มาให้กลุ่มเย็บผ้าได้ทำอย่างสม่ำเสมอ
3. อยากให้หน่วยงานของรัฐมาจัดการดูแลเรื่องค่าแรง และการจัดการต่าง ๆ ของกลุ่ม
4. รัฐควรจัดหาสวัสดิการ เรื่องการรักษาพยาบาลให้คนที่รับงานไปทำที่บ้านด้วย
5. ต้องการการสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐ ในการหาอาชีพที่มีรายได้มั่นคงมาสู่ชุมชน
6. ในแต่ละปีรัฐควรให้บริการตรวจสุขภาพคนทำงานด้วย

สรุป ความต้องการของผู้รับงานไปทำที่บ้าน รวบรวมจากผู้รับงานไปทำที่บ้านในกิจการต่าง ๆ ที่เสนอมาในจำนวน 5 กิจการ จำนวนผู้ให้ข้อมูล 150 คน มีความต้องการที่ตรงกันดังนี้คือ ให้รัฐบาลจัดตั้งกองทุน เพิ่มทักษะในการทำงาน ส่งเสริมพัฒนางานที่รับไปทำที่บ้านอย่างหลากหลายให้ทั่วถึง จัดให้มีการประกันสังคม ดูแลเรื่องสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงาน จัดหาอุปกรณ์เครื่องมือทำกินให้ อบรมเรื่องวิธีการจัดการ จัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมขนาดย่อมรวมทั้งให้มีการคุ้มครองแรงงานในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยจะนำมาอ้างถึงร่วมกับที่ผู้วิจัยเสนอแนะอีกครั้งในบทสุดท้าย

4.6 งานสวัสดิการสังคมของไทย

พบว่า งานสวัสดิการสังคมในระยะแรกปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่าง ๆ และในปัจจุบันมีปรากฏอยู่ในแผนพัฒนางาน สวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ดังมีรายละเอียดดังนี้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่หนึ่ง (พ.ศ. 2504-2509) โครงสร้างของแผนฯ ฉบับที่หนึ่งมุ่งเน้นที่การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสำคัญ นโยบายทางสังคมถูกรวมเป็นนโยบายในนโยบายของการพัฒนาเศรษฐกิจ เรียกว่า "นโยบายทางสังคม" ซึ่งเมื่อพิจารณาในรายละเอียดแล้ว พบว่า นโยบายทางสังคมประกอบด้วย นโยบายการสาธารณสุข และนโยบายทางการสังคมสงเคราะห์

แนวความคิดที่จะสะท้อนหลักการและเหตุผล ซึ่งเป็นที่มาของนโยบายทางสาธารณสุขและทางสังคมสงเคราะห์ มีแนวความคิดของนโยบายเพื่อใช้เป็นมรรควิธีของการพัฒนาเศรษฐกิจมากกว่าที่จะพิจารณาว่านโยบายสังคมเป็นนโยบายเพื่อสวัสดิการสังคม ดังเหตุผลที่ระบุในแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ว่า "ประชากรของประเทศ เป็นกำลังสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจ การเศรษฐกิจจะเจริญก้าวหน้าไปได้ ต้องอาศัยประชากรที่มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ทั้งกายและจิตใจ โดยเหตุนี้พัฒนาการเศรษฐกิจของประเทศจึงมุ่งส่งเสริมการสาธารณสุข"

ส่วนนโยบายทางการสังคมสงเคราะห์ เป็นนโยบายของการสงเคราะห์โดยแท้ นโยบายนี้ประกอบด้วย นโยบายทางด้านอาคารสงเคราะห์ และนโยบายการประชาสงเคราะห์ แนวความคิดของนโยบายมุ่งทางด้านการให้ความช่วยเหลือ และการสงเคราะห์เป็นเงินหรือสิ่งของแก่บุคคลผู้มีปัญหา ดังเหตุผลที่ระบุในแผนฉบับนี้ว่า "จะสงเคราะห์คนยากจนผู้มีรายได้น้อย เด็กซึ่งไร้ผู้อุปการะ ตลอดจนคนชราซึ่งไร้ที่พึ่ง คนพิการ คนทุพพลภาพ และผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ ให้ได้รับการเลี้ยงดูบำรุงรักษาและสงเคราะห์เท่าที่ควร

นอกจากนโยบายสังคมทั้ง 2 ประการที่กล่าวมาแล้ว นโยบายสังคมด้านอื่น ๆ เช่น นโยบายการแรงงาน การฝึกอบรม ไม่มีระบุในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจฉบับนี้ ยกเว้นนโยบายทางการศึกษาที่ระบุว่า "จะส่งเสริมอาชีพศึกษาเป็นพิเศษ เพื่อฝึกฝนผู้ที่ประกอบอาชีพให้มีความชำนาญในทางปฏิบัติงานมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในเวลานี้" แต่นโยบายทางการศึกษาเหล่านี้กลับไม่มีรายละเอียดของแนวทางดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม มีเพียงแต่ประมาณวงเงินสำหรับงบประมาณทางการศึกษาไว้เท่านั้น

ส่วนนโยบายการสาธารณสุข มีการกำหนดแนวทางดำเนินงานเกี่ยวกับพัฒนาการด้านสาธารณสุขว่าจะมีบริการด้านอนามัย การแพทย์ และการศึกษาค้นคว้าในด้านวิทยาศาสตร์ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนเป็นผู้มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง และช่วยบำบัด และรักษาพยาบาลประชาชนที่เจ็บป่วย โดยจัดให้มีโรงพยาบาลในที่ชุมชนหนาแน่น ตลอดจนการควบคุมและการวิเคราะห์อาหารและยาด้วย"

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สอง (พ.ศ. 2510 - 2514)

โครงสร้างของแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สอง แตกต่างจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่หนึ่งหลายประการ เริ่มตั้งแต่ชื่อของแผนก็มีคำว่าแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แนวนโยบายของแผนฉบับที่สองเริ่มให้ความสำคัญของนโยบายสังคมหลายประการ คือ

1. นโยบายที่เพิ่มกำลังการผลิตของประเทศและรายได้ประชาชาติเพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพและรายได้ของประชาชน กับส่งเสริมให้ประชาชนได้รับผลจากการพัฒนาโดยเสมอภาคและทั่วถึงยิ่งขึ้น
2. แนวนโยบายด้านพัฒนากำลังคน ด้วยการขยายการมีงานทำให้มากขึ้น และพัฒนาแรงงานระดับต่าง ๆ
3. นโยบายพัฒนาระบบสังคมให้ก้าวหน้าและมีความเสมอภาคยิ่งขึ้น

นโยบายสังคมทั้ง 3 ประการนี้ไม่ปรากฏในแผนพัฒนาฉบับที่หนึ่ง ที่มุ่งแต่การพัฒนาเพื่อความเจริญเพียงด้านเดียว แนวความคิดของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สองนี้ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคม ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ดังพิจารณาได้จากการให้แนวความคิดของการมีแผนพัฒนาระบบสังคมให้ก้าวหน้าและมีความเสมอภาคยิ่งขึ้นว่า

"การพัฒนาเศรษฐกิจนั้น จำต้องกระทำควบคู่กันไปกับการพัฒนาสังคม ทั้งนี้เพราะปัญหาต่าง ๆ ในด้านสังคมมีความสำคัญต่อการครองชีพของประชาชนเป็นอย่างมาก ทัดเทียมกับปัญหาในด้านเศรษฐกิจ รัฐมีนโยบายที่จะพัฒนาให้ระบบสังคมของประเทศได้มีความเสมอภาคยิ่งขึ้น โดยจัดให้บริการและการลงทุนของรัฐในด้านต่าง ๆ ได้เป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์อย่างแท้จริง และให้ผลของการพัฒนาได้ตกถึงมือประชาชนโดยทั่วถึง สำหรับบุคคลซึ่งไม่

สามารถช่วยเหลือตนเองได้เต็มที่นั้น รัฐจะให้ความอนุเคราะห์ในด้านสังคมลงเคราะห์ตามความเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อรักษาไว้ซึ่งความเป็นธรรมในสังคม..."

นโยบายสังคมที่ปรากฏในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สองนี้ แตกต่างจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่หนึ่งมาก กล่าวคือ ไม่เพียงแต่มีนโยบายทางด้านสาธารณสุขและสังคมสงเคราะห์ ดังเช่น แผนพัฒนาฯ ฉบับที่หนึ่ง แต่นโยบายในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สองนี้ ประกอบด้วย นโยบายทั้งทางด้านสาธารณสุข การศึกษา ด้านกำลังคน การมีงานทำ และด้านการพัฒนาสังคมและสาธารณูปการ มีการนำคำว่า "การพัฒนาสังคม" มาเป็นนโยบายทางด้านสังคม แทนนโยบายการสังคมสงเคราะห์ที่ใช้แผนพัฒนาฉบับที่หนึ่ง

อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์แนวความคิดที่เกิดขึ้นนโยบายสังคม ในแผนพัฒนาฉบับที่สองนี้ก็ยังคงพบว่าการมีนโยบายสังคมในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สอง ก็ยังคงพิจารณาว่านโยบายสังคมจะเป็นมรรควิธีที่ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจบรรลุผล มากกว่าจะคำนึงถึงการมีนโยบายสังคมเพื่อสวัสดิการสังคม ซึ่งพิจารณาได้จากคำกล่าวที่มาของการพัฒนาสังคมและสาธารณูปการว่า "การดำเนินงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรก ได้ช่วยให้ฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศดีขึ้นมาก อย่างไรก็ตาม การพัฒนาประเทศจะให้คุณประโยชน์สมบูรณ์ต่อเมื่อประชากรพร้อมที่จะเข้าร่วมมีบทบาทเต็มที่ ในการสนับสนุนความก้าวหน้าของประเทศ และสามารถปรับปรุงตัวเองให้เข้ากับเปลี่ยนแปลงของสังคม ในด้านความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การพัฒนาเศรษฐกิจย่อมเป็นผลทำให้ย่านชุมชนขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็ว การที่ประชาชนจำนวนมากได้มารวมกันอย่างหนาแน่น ย่อมก่อให้เกิดปัญหาสังคมหลายประการ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้หากไม่มีการป้องกันและแก้ไข ก็จะทำให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจ และเป็นภัยต่อระบบสังคมของชาติ การพัฒนาสังคมจึงจำเป็นต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ..."

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สาม (พ.ศ. 2515 - 2519) นโยบายสังคมได้รับความสำคัญใกล้เคียงกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สอง แต่โครงสร้างของแผนมีการเปลี่ยนแปลงในส่วนของแผนพัฒนาแยกตามสาขา ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สามนี้ ส่วนของแผนสาขาพัฒนาสังคมและสาธารณูปการของแผนสองไม่มี แต่มีคำว่าแผนสาขากิจการสังคมแทน ในแผนสาขากิจการสังคมนั้นระบุวัตถุประสงค์ว่า "จะเพิ่มโอกาสการมีงานทำและยกระดับรายได้ของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเกษตรกรและคนงานให้สูง เพื่อที่จะป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านสังคม อันเกิดจากการขยายตัวของประชากร การขาดที่ดินทำกิน การปฏิรูปการเกษตร การอพยพเข้าสู่เมือง การขยายตัวของเมือง การพัฒนาอุตสาหกรรม และการจ้างงาน แผนกิจกรรมสังคมนี้นับสนับสนุนให้ประชาชนได้มีโอกาสร่วมในการพัฒนาสังคมทุกระดับ"

แนวความคิดนโยบายสังคมไม่เปลี่ยนแปลงจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่หนึ่งและฉบับที่สองเท่าไรนัก แผนทางสังคมเป็นแผนที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับผลกระทบจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และเป็นแผนเพื่อการแก้ไขปัญหาสังคม มิให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเมืองและท้องถิ่นที่ชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดจากการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่หนึ่งและฉบับที่สอง ที่ทำให้กรุงเทพมหานครเกิดปัญหาการขาดแคลนที่อยู่อาศัยขาดแคลนน้ำประปา การจราจรติดขัด จนกระทั่งต้องมีโครงการผังเมืองนครหลวงโครงการที่อยู่อาศัย โครงการประปานครหลวง โครงการจราจรนครหลวง โครงการระบายน้ำฝนและน้ำโสโครก ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการจุดตัวของการพัฒนา ที่ทำให้กรุงเทพฯ เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว บริการทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและสวัสดิการสังคม ด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย ซึ่งอพยพมาจากชนบทมีไม่เพียงพอ จนทำให้เกิดปัญหาชุมชนแออัด ซึ่งยังคงเป็นปัญหาอยู่จนกระทั่งปัจจุบันนี้

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สี่ (พ.ศ. 2520 - 2524) สำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สี่ มีวัตถุประสงค์มุ่งสร้างความเป็นธรรมทางสังคม ลดความเหลื่อมล้ำในฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคล และมุ่งที่จะเสริมสร้างสวัสดิการสังคมแก่คนส่วนใหญ่ของประเทศ โดยเน้นการกระจายบริการสังคม ทางด้านการศึกษา สาธารณสุข การสังคมสงเคราะห์ ด้านอาหารและโภชนาการไปสู่ชนบท เพื่อสนับสนุนนโยบายการกระจายรายได้ การแก้ปัญหาการว่างงาน การลดอัตราการเพิ่มของประชากร

โครงสร้างของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สี่ ที่แตกต่างไปจากแผนพัฒนาฯ ฉบับอื่น ๆ มีดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมส่วนรวม มีการกล่าวถึงการกระจายรายได้ ซึ่งถือว่าการกระจายรายได้ดังกล่าวนี้ เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายสังคม ที่มุ่งส่งเสริมให้เกิดภาวะความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนในสังคม

2. แผนพัฒนาแยกตามสาขา ซึ่งในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สี่นี้เรียกว่า "แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเฉพาะเรื่อง" มีโครงสร้างของแผนแตกต่างไปจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่หนึ่งถึงฉบับที่สาม คือ มีแผนพัฒนาเฉพาะเรื่องเพิ่มขึ้น 4 แผน คือ

- 2.1 แนวทางการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรหลักทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม
- 2.2 การกระจายและการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตในชนบท
- 2.3 การพัฒนาเมืองหลักและปรับปรุงกรุงเทพมหานคร
- 2.4 การกระจายบริการขั้นพื้นฐาน

3. ในส่วนของนโยบายสังคม นอกจากมีนโยบายเรื่องการกระจายรายได้ในข้อ 1 แล้ว โครงสร้างนโยบายสังคมของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สี่นี้ แตกต่างจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สามหลายประการคือ

3.1 แบ่งแนวทางการพัฒนาเฉพาะเรื่องทางสังคม ออกเป็นการกระจายบริการขั้นพื้นฐาน การกระจายบริการสังคม การพัฒนาสังคม

3.2 คำว่า "การพัฒนาสังคม" ที่ปรากฏในแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเฉพาะเรื่องในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สี่นี้ แตกต่างจากคำว่าพัฒนาสังคมที่ปรากฏในแผนเฉพาะสาขาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สองอย่างสิ้นเชิง คือ การพัฒนาสังคมในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สองซึ่งใช้ควบคู่กับคำว่า "สาธารณูปการ" มีแนวนโยบายครอบคลุม 7 บริการ คือ การอาคารสงเคราะห์ การประปานครหลวง การประปาจังหวัด การจัดหาน้ำสะอาดในชนบท การพัฒนาชุมชน การจัดสรรที่ดินและนิคมสร้างตนเอง การสังคมสงเคราะห์และแรงงาน ส่วนคำว่า "การพัฒนาสังคม" ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สี่นี้ ใช้เป็นแนวนโยบายสังคมเพื่อพัฒนาเฉพาะเรื่องใน 5 เรื่อง คือ ด้านปัญหาหาเสพติดให้โทษ ศิลปวัฒนธรรมและศาสนา ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน บทบาทของสตรีในการพัฒนาประเทศ การพัฒนาเด็กและเยาวชน

3.3 แนวนโยบายทางด้านการสาธารณูปการ ที่เคยปรากฏในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่หนึ่ง ถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สามนั้น ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 ใช้คำว่าบริการขั้นพื้นฐาน และบริการพื้นฐานประชาชน

3.4 ส่วนของการกระจายบริการสังคม ซึ่งใช้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สี่นี้ มีส่วนประกอบของนโยบายสังคมทั้ง 5 ด้าน คือ การพัฒนาการศึกษา การพัฒนาด้านสาธารณสุข อาหารและโภชนาการ สวัสดิการสังคม และสวัสดิการแรงงาน แต่ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สามแผนเฉพาะสาขานี้เรียกว่า "กิจกรรมสังคม" ซึ่งมีส่วนประกอบของนโยบายสังคม 4 ด้านเท่านั้นคือ การศึกษา การสาธารณสุข สวัสดิการสังคมและสวัสดิการแรงงาน นโยบายทางด้านอาหารและโภชนาการ ไม่ได้แยกออกเป็นแผนเฉพาะเช่นในแผนที่สี่

ในด้านแนวความคิดของนโยบายสังคมที่ปรากฏในแผนที่สี่ อาจกล่าวได้ว่า นโยบายสังคมเหล่านี้มีแนวความคิด นโยบายสังคมเพื่อสวัสดิการสังคมมากกว่าแผนที่เคยมีมา ทั้งนี้เพราะประสบการณ์จากแผนพัฒนาฯ ทั้ง 3 ฉบับ และการไม่บรรลุผลของการพัฒนาตามแผนทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมมากขึ้น และเกิดปัญหาการกระจายผลของการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียมกัน ทำให้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่สี่มีแนวความคิดทางสวัสดิการสังคมมากขึ้นกว่าแผนที่สามก่อน ๆ โดยให้ความสำคัญในเรื่องของการกระจายรายได้ และการกระจายผลของ

การพัฒนาอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง นโยบายสังคมในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สี่ จึงไม่เพียงแต่เป็น มรรควิธีของการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น แผนพัฒนาฯ ที่เคยมีมาทั้ง 3 ฉบับ

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ห้า (พ.ศ. 2525 – 2529)

โครงสร้างของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ห้า มีความแตกต่างจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สี่หลายประการ จุดประสงค์ 6 ประการของการพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ห้า กล่าวไว้เด่นชัดคือ

1. พื้นฟูฐานะเศรษฐกิจและการเงินของประเทศ
2. ปรับโครงสร้างและเพิ่มประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ
3. พัฒนาโครงสร้างและกระจายบริการทางสังคม
4. แก้ปัญหาความยากจนในชนบทให้ล้าหลัง
5. ประสานการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติ
6. ปฏิรูประบบบริหารงานพัฒนาของรัฐและกระจายสินทรัพย์

โครงสร้างของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ห้านี้ ได้นำจุดประสงค์ทั้ง 6 ประการนี้มาวางแนวนโยบาย และเพิ่มการพัฒนาพื้นที่เฉพาะการพัฒนาเมืองอีกนโยบายหนึ่ง รวมเป็นโครงสร้างนโยบายใน 7 ด้านด้วยกัน

แนวความคิดของนโยบายสังคมในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ห้า ไม่แตกต่างจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สี่มากนัก แต่จุดเน้นของนโยบายสังคมแตกต่างในกลุ่มพื้นที่ กล่าวคือ ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ห้านี้ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาชนบท มากกว่าที่ปรากฏในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สี่ และแนวความคิดในเรื่องปัญหาสังคม เป้าหมายการแก้ไขปัญหาลดจนมาตรฐานต่าง ๆ ในการแก้ปัญหานั้น มีความแจ่มชัดเจนกว่าแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สี่ จนกล่าวได้ว่าแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ห้า เป็น “แผนวางกรอบนโยบาย” แนวความคิดนโยบายสังคมที่ปรากฏในโครงสร้างของแผน ก็ให้ความสำคัญแก่แนวความคิดทางสวัสดิการสังคม มากกว่าแผนพัฒนาฯ ฉบับอื่น ๆ

ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ห้า ความหมายของคำต่าง ๆ เช่น บริการสังคม และการพัฒนาสังคม มีการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัด เช่น

1. ส่วนประกอบของบริการสังคม ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ห้า มีการรวมการพัฒนาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเข้าไปในบริการสังคมด้วย และแยกสวัสดิการสังคมและสวัสดิการแรงงานออกจากความหมายของบริการสังคม
2. มีการเพิ่มการกีฬาและการพักผ่อนหย่อนใจ การป้องกันและปราบปรามยาเสพติด เข้าร่วมอยู่ในงานสวัสดิการสังคม
3. การพัฒนาสังคมในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ห้า มีความหมายแต่เพียงการกำหนดกลุ่มเป้าหมายพิเศษของการพัฒนาคือ การพัฒนาสตรี การพัฒนาเด็กและเยาวชน และการพัฒนา

ชาวเขา ซึ่งแตกต่างจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่สี่ ที่นำความหมายของการพัฒนาสังคมไปใช้ในการพัฒนากิจกรรม 5 ด้าน คือ ปัญหายาเสพติดให้โทษ ศิลปวัฒนธรรมและศาสนา ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และบทบาทของการพัฒนาสตรี เด็ก และเยาวชน

งานสวัสดิการสังคมในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่หก ฉบับที่เจ็ด และฉบับที่แปด เป็นที่ยอมรับกันว่าการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทั้ง 5 แผนในระยะเวลา 25 ปีที่ผ่านมา ได้ช่วยยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศ ดังจะเห็นได้จากรายได้ประชาชาติส่วนรวมได้เพิ่มขึ้นถึง 18 เท่า จากประมาณ 58,900 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2504 เป็น 1,041,920 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2528 ในขณะที่รายได้เฉลี่ยต่อบุคคลเพิ่มขึ้นประมาณ 10 เท่าจาก 2,150 บาทต่อคน ในปี พ.ศ. 2504 เป็น 20,420 บาทต่อคนในปี พ.ศ. 2528 ขณะเดียวกันประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจหลายด้าน ทั้งปัญหาที่สะสมมาเป็นเวลานาน เช่น ปัญหาการกระจายรายได้ ปัญหาความยากจน และปัญหาการว่างงาน

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่หก จึงวางเป้าหมายการพัฒนาทางเศรษฐกิจให้มีการขยายตัวไม่ต่ำกว่าร้อยละ 5 เพื่อรองรับกำลังแรงงานใหม่ ที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานไม่น้อยกว่า 3.9 ล้านคน ส่วนเป้าหมายทางด้านสังคมจะมุ่งพัฒนาคุณภาพ เพื่อให้สามารถพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้า มีความสุขสงบ เกิดความเป็นธรรม สอดคล้องและสนับสนุนการพัฒนาประเทศส่วนรวม เพื่อให้เป้าหมายทั้งสองด้านบรรลุผล ได้มีการกำหนดแนวทางไว้ 4 แนวทาง และแผนงานอีก 10 แผนงาน ซึ่ง 1 ใน 10 แผนงานนั้นคือ แผนพัฒนาสังคม พัฒนาคุณภาพคน พัฒนากำลังคนและแรงงาน อันเป็นที่มาของแผนงานย่อยอีก 3 แผนคือ แผนเสริมสร้างความสงบสุขในสังคม แผนความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และแผนงานสวัสดิการสังคม

จากกรอบของเป้าหมายแนวทางและแผนงานดังกล่าว คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนางานสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ได้นำไปใช้เป็นกรอบคิดในการจัดทำแผนพัฒนาการสังคมสงเคราะห์แห่งชาติฉบับที่หนึ่ง ซึ่งนับเป็นแผนฉบับแรกของงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ของประเทศไทย ที่แยกออกมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอย่างชัดเจน และเป็นเครื่องมือในการดำเนินการด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์อย่างเป็นระบบเป็นครั้งแรกในประเทศไทย เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. 2530

แผนพัฒนางานสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่หนึ่ง (พ.ศ. 2530 - 2534)

แผนพัฒนาการสังคมสงเคราะห์แห่งชาติฉบับที่หนึ่ง กำหนดเป้าหมายว่า "จะยกระดับคุณภาพชีวิตของบุคคลในทุกพื้นที่ ให้สามารถพึ่งตนเองตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และให้งานสังคมสงเคราะห์เข้าอำนวยการช่วยเหลือ และสนับสนุนการพัฒนาประเทศ

โดยส่วนรวม ทั้งนี้จะคำนึงถึงการพัฒนาเด็ก เยาวชน สตรี และผู้ด้อยโอกาสอื่น ๆ ให้ได้รับบริการ และมีส่วนร่วมในการพัฒนา

การกำหนดเป้าหมายดังกล่าวเกิดจากการวิเคราะห์สถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมในขณะนั้นว่าจะเกิดแนวโน้มที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ มีการวิเคราะห์ว่าในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา (ช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่หนึ่งถึงที่ห้า) ประเทศไทยมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมาก มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศเพิ่มขึ้น 18 เท่า จาก 55,190 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2503 เป็น 991,752 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2528 สัดส่วนของมูลค่าการผลิตทางการเกษตรลดลงอย่างมาก ในขณะที่สัดส่วนมูลค่าการผลิตทางอุตสาหกรรม พาณิชยกรรมและบริการ ได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 62.6 เป็นร้อยละ 80 ซึ่งแสดงว่าประเทศได้เปลี่ยนจากประเทศเกษตรกรรมเป็นประเทศอุตสาหกรรมมากขึ้น

2. แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านประชากร มีการวิเคราะห์ว่าโครงสร้างประชากรในวัยต่ำกว่า 14 ปี จะมีสัดส่วนลดลงขณะที่ประชากรในวัยทำงานอายุ 15-59 ปี และประชากรในวัยสูงอายุหรือ 60 ปีขึ้นไปจะมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น การที่โครงสร้างของประชากรเปลี่ยนแปลงไป ย่อมมีผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงของความต้องการทางสังคม (Social Demand) ให้เพียงพอกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะในงานด้านสวัสดิการสังคม

3. แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงจากชนบทมาเป็นเมืองกล่าวได้ว่า ชนบทมีแนวโน้มเปลี่ยนเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด และความเสื่อมโทรมในด้านต่าง ๆ

นอกจากนั้น ยังมีกระแสประเมินแนวความคิดของงานสังคมสงเคราะห์ในขณะนั้น ว่ามีจุดเน้นไปในทางให้การบำบัด หรือแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้น มากกว่าการป้องกันปัญหา มิให้เกิดขึ้นซ้ำอีก รวมทั้งยังมีปัญหาความแตกต่างในการดำเนินงานของภาครัฐและภาคเอกชน กล่าวคือ ขณะที่ภาครัฐเน้นการทำงานสังคมสงเคราะห์ด้วยการพัฒนาทางด้านกายภาพ และด้านเศรษฐกิจ แต่องค์กรภาคเอกชนให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน การเสริมสร้างองค์กรชุมชน และการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย

สำหรับนโยบายทางแผนพัฒนาฯ กำหนดไว้ว่าจะเร่งดำเนินการสังคมสงเคราะห์ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ห้า จะปรับปรุงประสิทธิภาพและคุณภาพงานสังคมสงเคราะห์เพื่อการพัฒนาสังคม และจะสนับสนุนให้มีการแบ่งเบาภาระของรัฐ และการฉีกกำลังทุกฝ่ายในการพัฒนาสังคม โดยให้กลวิธีสนับสนุนการพัฒนาและเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัว การพัฒนาพื้นฐานความมั่นคงทางสังคม การยกมาตรฐานการสังคมสงเคราะห์ทั้งด้าน

วิชาการและการบริหาร การปรับปรุงกลไกการพัฒนาการสังคมสงเคราะห์ โดยปรับบทบาทฝ่ายรัฐให้เป็นผู้สนับสนุน และให้เอกชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด และให้การสังคมสงเคราะห์แก่ผู้ด้อยโอกาสที่ทุกข์ยากเดือดร้อน

กล่าวโดยรวม แผนพัฒนาการสังคมสงเคราะห์แห่งชาติฉบับที่หนึ่ง เป็นแผนชั้นนำฉบับแรกสำหรับเป็นกรอบแนวทางดำเนินงานสังคมสงเคราะห์ของส่วนราชการและภาคเอกชน แม้จะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายส่งเสริมและประสานงาน และคณะทำงานกำกับดูแลและติดตามประเมินผลแผนงานโครงการ แต่ก็ไม่ปรากฏผลการดำเนินงานให้ติดตามศึกษาได้ ทั้งนี้เนื่องจากอายุของคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาการสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ถูกกำหนดโดยมติคณะรัฐมนตรี จึงมีผลให้การดำเนินงานของคณะทำงานขาดความต่อเนื่อง และไม่มีอำนาจเป็นหน่วยงานสนับสนุนทั้งด้านการบริหารและงบประมาณ อีกทั้งยังขาดแผนปฏิบัติการซึ่งเป็นเครื่องมือหรือกลไกสำคัญในการติดตามประเมินผล ดังนั้นการประเมินแผนพัฒนาการสังคมสงเคราะห์แห่งชาติฉบับที่หนึ่ง จึงทำได้เพียงการตั้งข้อสังเกตหรือการประเมินสถานการณ์ไม่สามารถประเมินแบบเจาะลึกตามหลักวิชาการได้ จึงไม่อาจยืนยันได้ว่าหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ได้ตระหนักถึงบทบาทในงานสังคมสงเคราะห์เพียงใด และไม่อาจยืนยันได้ว่าผลการดำเนินงานของแต่ละหน่วยงานได้ยึดถือแผนพัฒนาฯ เป็นแนวทางปฏิบัติหรือไม่

อย่างไรก็ตาม จุดเด่นของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่หนึ่งคือ แผนงานความมั่นคงทางสังคม ซึ่งกำหนดให้มีการประกันสังคมเกิดขึ้นในแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ รวมทั้งการส่งเสริมการดำเนินงานกองทุนเงินทดแทน กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ บัตรสุขภาพ และการฌาปนกิจสงเคราะห์ ในส่วนของการประกันสังคม ปรากฏว่ามีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 และจัดตั้งสำนักงานประกันสังคมขึ้นภายในกระทรวงมหาดไทย แต่การดำเนินงานในช่วงเริ่มต้นมีปัญหาการพัฒนาระบบงาน และความพร้อมในการบริการ จึงทำให้ผู้เอาประกันไม่ได้รับประโยชน์เท่าที่ควร นอกจากนี้ยังมีผู้อยู่นอกระบบประกันสังคมอีกเป็นจำนวนมากที่ควรได้รับการคุ้มครองดูแลทางด้านสวัสดิการสังคมให้เพิ่มมากขึ้นด้วย

สรุปแผนพัฒนางานสังคมสงเคราะห์แห่งชาติฉบับที่หนึ่ง (พ.ศ. 2530 – 2534)

เป้าหมาย : ยกกระดับคุณภาพชีวิตของบุคคลในทุกพื้นที่ ให้สามารถพึ่งตนเองตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน

- แนวนโยบาย :**
1. เร่งดำเนินการสังคมสงเคราะห์ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ห้า
 2. ปรับปรุงประสิทธิภาพและคุณภาพงานสังคมสงเคราะห์เพื่อการพัฒนาสังคม
 3. สนับสนุนให้มีการแบ่งเบาภาระของรัฐ และใช้การผนึกกำลังทุก

ฝ่ายในการพัฒนาสังคม

กลยุทธ์ :

1. สนับสนุนการพัฒนา และเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง โดยเน้นการป้องกัน
2. พัฒนาพื้นฐานความมั่นคงทางสังคมรวม โดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ออกค่าใช้จ่าย และให้หลักประกันสังคม
3. ยกระดับมาตรฐานการสังคมสงเคราะห์ทั้งในด้านวิชาการ และการบริหาร
4. ปรับปรุงกลไกการพัฒนางานสังคมสงเคราะห์ สนับสนุนภาคเอกชนและชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด
5. ให้การสงเคราะห์แก่ผู้ด้อยโอกาส

แผนพัฒนาความมั่นคงของครอบครัว	แผนงานส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน	แผนงานความมั่นคงทางสังคม	แผนพัฒนางานสังคมสงเคราะห์	แผนงานสวัสดิการสังคมเพื่อผู้ด้อยโอกาส
- เสริมสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัว - พัฒนาชีวิตครอบครัวคู่สมรส	- ชุมชนช่วยชุมชน - เพิ่มและพัฒนาอาสาสมัครสังคมสงเคราะห์	- ประกันสังคม - ส่งเสริมการสร้างหลักประกันความมั่นคง	- กำหนดความจำเป็นพื้นฐาน - ส่งเสริมและพัฒนาองค์การสังคมสงเคราะห์	- สงเคราะห์และพัฒนา - ส่งเสริมความมั่นคงในครอบครัว
- สโมสรพ่อบ้านแม่บ้าน - สื่อสัมพันธ์บ้านโรงเรียน	- รณรงค์ทรัพยากรสังคมฯ - เผยแพร่ผลการปฏิบัติงานสวัสดิการสังคมฯ		- พัฒนาระบบข้อมูล - พัฒนาวิชาการ	- ส่งเสริมอาชีพผู้มีรายได้น้อย
- บริการให้คำปรึกษาแก่สามีภรรยา	- ส่งเสริมการพัฒนากลุ่มในชุมชน		- ประชาสัมพันธ์	
- ส่งเสริมอาชีพในครอบครัวผู้มีรายได้น้อย			- พัฒนาการบริหารงานฯ	

แผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติฉบับที่สอง

(พ.ศ.2535 - 2539)

จากการประเมินผลการดำเนินงานในช่วงแผนพัฒนางานสังคมสงเคราะห์แห่งชาติฉบับที่หนึ่งและการประเมินสถานการณ์ทั่วไปในช่วงสิ้นสุดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่หก พบว่าการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางรายได้ จากภาคอุตสาหกรรมการส่งออก การส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยให้ความสำคัญไม่เพียงพอแก่การพัฒนาคนและสังคมมาโดยตลอดนั้น ทำให้เกิดผลกระทบต่อวัฒนธรรมความเป็นอยู่ ตลอดจนค่านิยม แนวความคิดจิตใจของประชาชนเป็นอย่างมากโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส ทั้งที่เป็นระดับบุคคล กลุ่ม ชุมชนที่ไม่อาจปรับตัวทันต่อความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วรอบด้านเพราะขาดความมั่นคงพื้นฐานอยู่แล้วย่อมตกอยู่ในสภาพที่ไม่อาจพึ่งตนเองได้ จึงกลายเป็นปัญหาที่กระทบถึงความมั่นคงในสังคมนานาประการ และสภาวการณ์ดังกล่าวมีแนวโน้มรุนแรงขึ้น

ดังนั้น ในการจัดทำแผนพัฒนางานสังคมสงเคราะห์แห่งชาติฉบับที่สอง จึงได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์ มีการปรับแนวความคิดและทิศทางของแผนฯ ให้มีเนื้อหาสาระกว้างขวางขึ้น เพื่อให้สามารถป้องกันปัญหา และสนองตอบความต้องการของประชากรอย่างเป็นธรรมทั่วถึงทันต่อเหตุการณ์มากขึ้น โดยเฉพาะการเร่งรัดพัฒนาการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน และสังคม ให้เข้าไปในกระบวนการดำเนินการทั้งหลาย เพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศอย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนี้จึงมีการปรับเปลี่ยนชื่อแผนพัฒนาฯ เป็น "แผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ" โดยให้เป็นแผนชั้นนำและเป็นส่วนต่อเนื่องเชื่อมโยง และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่เจ็ด

แผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ฉบับที่สอง กำหนดเป้าหมายไว้ 4 ประการคือ

1. ยกระดับและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาสให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมและเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพประสิทธิภาพเพียงพอในการสนับสนุนการพัฒนาประเทศส่วนรวมให้ได้ อย่างน้อยร้อยละ 10
2. กระจายบริการสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ ในการป้องกันแก้ไขปัญหาลังคม และสนองความต้องการให้ประชาชนทั่วไปอย่างเหมาะสม ทั่วถึงและเป็นธรรม ให้ได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 30
3. พัฒนาวิธีการดำเนินสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น เน้นมาตรการเชิงรุกในการป้องกันแก้ไขปัญหาลังคมและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของภาวะ

เศรษฐกิจสังคม โดยให้ภาคเอกชน องค์กรชุมชน โดยเฉพาะในระดับหมู่บ้าน ประชาชน และสถาบันครอบครัว เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเพิ่มขึ้น

3. ปรับปรุงกลไกการดำเนินการสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ ตลอดจนสนับสนุนให้องค์กรเอกชนทางด้านสังคม และองค์กรธุรกิจมีส่วนร่วมในการดำเนินการมากยิ่งขึ้น

สำหรับแนวทางมาตรการหลักในการดำเนินการนั้น กำหนดไว้ทั้งสิ้น 6 แนวทาง คือ การปรับปรุงคุณภาพและประสิทธิภาพ การจัดบริการสังคมให้มีรูปแบบหลากหลาย ที่สอดคล้องรองรับความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง การปรับทิศทางการทำงาน โดยใช้แนวทางการพัฒนาและป้องกันเชิงรุก การเร่งรัดให้มีการศึกษาและพัฒนากลไก และระบบประสานงานทั่วไปในระหว่างภาครัฐและเอกชน ทั้งที่เป็นองค์กรธุรกิจแสวงหากำไร และองค์กรเอกชนที่บำเพ็ญสาธารณประโยชน์โดยไม่แสวงหากำไร การส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงาน และการรวมตัวกันขององค์กรเอกชนที่บำเพ็ญสาธารณประโยชน์โดยไม่หวังกำไร การพัฒนางานวิชาการ ระบบข้อมูลข่าวสาร ระบบนิเทศงาน การวางแผนติดตาม และประเมินผลและการปรับปรุงประสิทธิภาพงานประชาสัมพันธ์ ให้ครอบคลุมเนื้อหาสาระที่สะท้อนปัญหาและการพัฒนาสังคม รณรงค์สร้างจิตสำนึกให้มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตนเองและสังคม สร้างความเข้าใจในคุณค่าความสำคัญของงานสวัสดิการสังคมและแรงงานสังคมสงเคราะห์ เพื่อระดมความช่วยเหลือร่วมมือจากทุกฝ่ายในสังคม

หากพิจารณาโดยภาพรวมของแผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติฉบับที่สอง กล่าวได้ว่า มีความแตกต่างจากแผนพัฒนาฯ ฉบับแรกในด้านเป้าหมายและแนวทางมาตรการหลักในการดำเนินการ กล่าวคือ เป้าหมายมีการกำหนดเป้าหมายเชิงปริมาณซึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับแรกไม่มีการกำหนดในลักษณะนี้ในด้านมาตรการเน้นเชิงรุก และในภาคเอกชน องค์กร ชุมชน ประชาชน และสถาบันครอบครัว ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการมากขึ้น

สรุปแผนพัฒนาสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติฉบับที่สอง

(พ.ศ.2535-2539)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ ให้มีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิต การกระจายรายได้ และการสร้างเสริมสันติสุขในสังคม
2. เพื่อพัฒนาระบบกลไกงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ ให้สามารถปฏิบัติได้สมบทบาท

เป้าหมาย

1. ยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชน
2. กระจายบริการสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ ในการป้องกันแก้ไข ปัญหาสังคม
3. พัฒนาวิธีดำเนินการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
4. ปรับปรุงกลไกการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ

แนวทาง

1. ปรับปรุงคุณภาพและประสิทธิภาพการจัดบริการสังคมให้มีรูปแบบหลากหลาย
2. ปรับทิศทางปฏิบัติงานโดยใช้ยุทธศาสตร์เชิงรุก
3. เร่งรัดให้มีกศรศึกษาและพัฒนากลไกการประสานงานระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน
4. ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานและการรวมตัวของภาคเอกชน
5. พัฒนางานวิชาการ ระบบข้อมูลข่าวสาร ระบบนิเทศงาน การวางแผน และการประเมินผล
6. ปรับปรุงประสิทธิภาพงานประชาสัมพันธ์

แผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ฉบับที่สาม (พ.ศ. 2540 – 2544) จากกรอบความคิดของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ซึ่งมีการประเมินงานสวัสดิการสังคมในช่วงที่ผ่านมาว่า มีประเด็นที่ควรพิจารณาอีกหลายประการ คือ

1. ระบบการจัดสวัสดิการสังคม ยังเน้นการสงเคราะห์มากกว่าการพัฒนาศักยภาพและเปิดโอกาสให้คนสามารถพึ่งตนเองได้ และส่วนใหญ่ยังดำเนินการโดยรัฐ ซึ่งเน้นการสงเคราะห์หรือการให้บริการในเชิงรับ โดยขาดการดำเนินงานสวัสดิการสังคมในเชิงรุก
2. ระบบการจัดสวัสดิการแรงงาน เป็นเพียงมาตรการขั้นต่ำที่ยังไม่สอดคล้องกับความจำเป็นขั้นพื้นฐานของลูกจ้าง
3. ระบบการประกันสังคม ยังไม่สามารถดำเนินการได้ครอบคลุมกว้างขวาง กล่าวคือ ลูกจ้างในสถานประกอบการขนาดเล็กจำนวนไม่ต่ำกว่า 600,000 คน ยังไม่ได้เข้าระบบประกันสังคมรวมทั้งแรงงานในสาขาอื่นอีกเป็นจำนวนมาก ที่ระบบการประกันสังคมยังครอบคลุมไม่ถึง
4. กลไกการคุ้มครองแรงงานยังไม่มีประสิทธิภาพ และให้การคุ้มครองเฉพาะลูกจ้างในระบบการจ้างงานเท่านั้น ทำให้ลูกจ้างไร้ฝีมือโดยเฉพาะแรงงานหญิง แรงงานเด็กที่ทำงานในสถานประกอบการขนาดเล็ก ถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง
5. ระบบแรงงานสัมพันธ์ ยังไม่ได้รับการพัฒนาปรับปรุงให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป องค์การนายจ้างและลูกจ้าง ยังขาดความเข้มแข็งและไม่สามารถทำหน้าที่ในการประสานประโยชน์ สร้างความสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างนายจ้างและลูกจ้างได้ดีเท่าที่ควร
6. ปัญหาความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินที่ความรุนแรง และส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคน อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว
7. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่รวดเร็ว มีผลให้ปัญหาอุบัติเหตุ อุบัติภัย และความไม่ปลอดภัยในการทำงานมีแนวโน้มรุนแรงขึ้น
8. ระบบการคุ้มครองสิทธิและการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน ยังไม่สามารถให้การคุ้มครองประชาชนได้อย่างเสมอภาคและทั่วถึง ประชาชนผู้ด้อยโอกาสส่วนหนึ่งยังคงถูกเอารัดเอาเปรียบ นอกจากนี้จะยังมีปัญหาความไม่เท่าเทียมกัน และการเลือกปฏิบัติระหว่างบุรุษและสตรี ทั้งด้านสิทธิและโอกาสต่าง ๆ

เป้าหมายและแนวทางและมาตรการของการพัฒนาระบบความมั่นคงทางสังคม จึงถูกกำหนดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว โดยเน้นที่การพัฒนาและปรับปรุงระบบสวัสดิการสังคม ให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคน เสริมสร้างระบบสวัสดิการแรงงานที่ไม่ได้มาตรฐาน เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้ใช้แรงงาน ส่งเสริมและสนับสนุนการขยายระบบประกันสังคม และการพัฒนาประสิทธิภาพการให้บริการประกันสังคม เร่งรัดและขยายการดำเนินงานคุ้มครองแรงงาน ส่งเสริมประสิทธิภาพระบบความปลอดภัย และพัฒนาสภาพแวดล้อมในการทำงาน สนับสนุนการพัฒนาแรงงานสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ ป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม สารเสพติด ปรับปรุงระบบการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุ อุบัติภัย และสาธารณภัย และพัฒนาประสิทธิภาพระบบการอำนวยความสะดวก และการคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ ของประชาชน

จะเห็นได้ว่าแนวทางและมาตรการต่างๆ ที่ปรากฏในแผนพัฒนาการและสังคมค่อนข้างจะเน้นไปที่การปรับปรุงระบบสวัสดิการสังคมให้มีประสิทธิภาพ ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างระบบสวัสดิการแรงงาน และการคุ้มครองแรงงาน ให้ได้มาตรฐานยิ่งขึ้น ดังนั้นในการจัดทำแผนพัฒนาการสวัสดิการสังคมลงเคราะห์ฉบับที่สาม (พ.ศ. 2540 – 2544) จึงกำหนดยุทธศาสตร์ที่สำคัญรวม 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

1. ยุทธศาสตร์การพิทักษ์ ปกป้อง คุ้มครองประชาชนทั่วไป และพัฒนาศักยภาพกลุ่มผู้ด้อยโอกาส กำหนดให้ประชากรกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทุกประเภท ให้ได้รับการพิทักษ์ ปกป้อง คุ้มครอง และได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างจริงจังและทั่วถึง โดยให้ครอบคลุมงานสวัสดิการสังคมประเภทต่างๆ ให้ความสำคัญเป็นพิเศษต่อกลุ่มเป้าหมายในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่แปด ได้แก่ กลุ่มเด็กในภาวะยากลำบาก เด็กและสตรีที่มีอยู่ในธุรกิจบริการทางเพศ และถูกประทุษร้ายต่าง ๆ รวมทั้งสตรีที่ถูกเลือกปฏิบัติและมีอคติทางเพศ คนพิการ ผู้สูงอายุที่ยากจนไม่มีญาติหรือผู้เลี้ยงดู คนยากจนทั้งในเมืองและชนบท ผู้ถูกคุมประพฤติและผู้ต้องขัง และกลุ่มคนไทยต่างวัฒนธรรม รวมทั้งกลุ่มผู้ด้อยโอกาสอื่น ๆ

2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาแนวความคิด รูปแบบ และวิธีดำเนินงาน กำหนดให้มีการพัฒนาแนวความคิดการดำเนินงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ ทั้งในลักษณะเชิงรับและเชิงรุก การพัฒนารูปแบบการทำงานสังคมสงเคราะห์แบบผสมผสาน การพัฒนาวิธีการทางสังคมสงเคราะห์ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถรองรับผู้รับบริการได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ การให้ความสำคัญต่อการฝึกกำลังทุกฝ่ายทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนผู้รับบริการ ครอบครัว องค์กรชุมชน สถาบันศาสนา นายจ้าง สื่อมวลชน องค์กรธุรกิจ องค์กรสาธารณประโยชน์ อาสาสมัคร ตลอดจนประชาชนทั่วไป ให้เข้ามามีส่วนร่วมในงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์

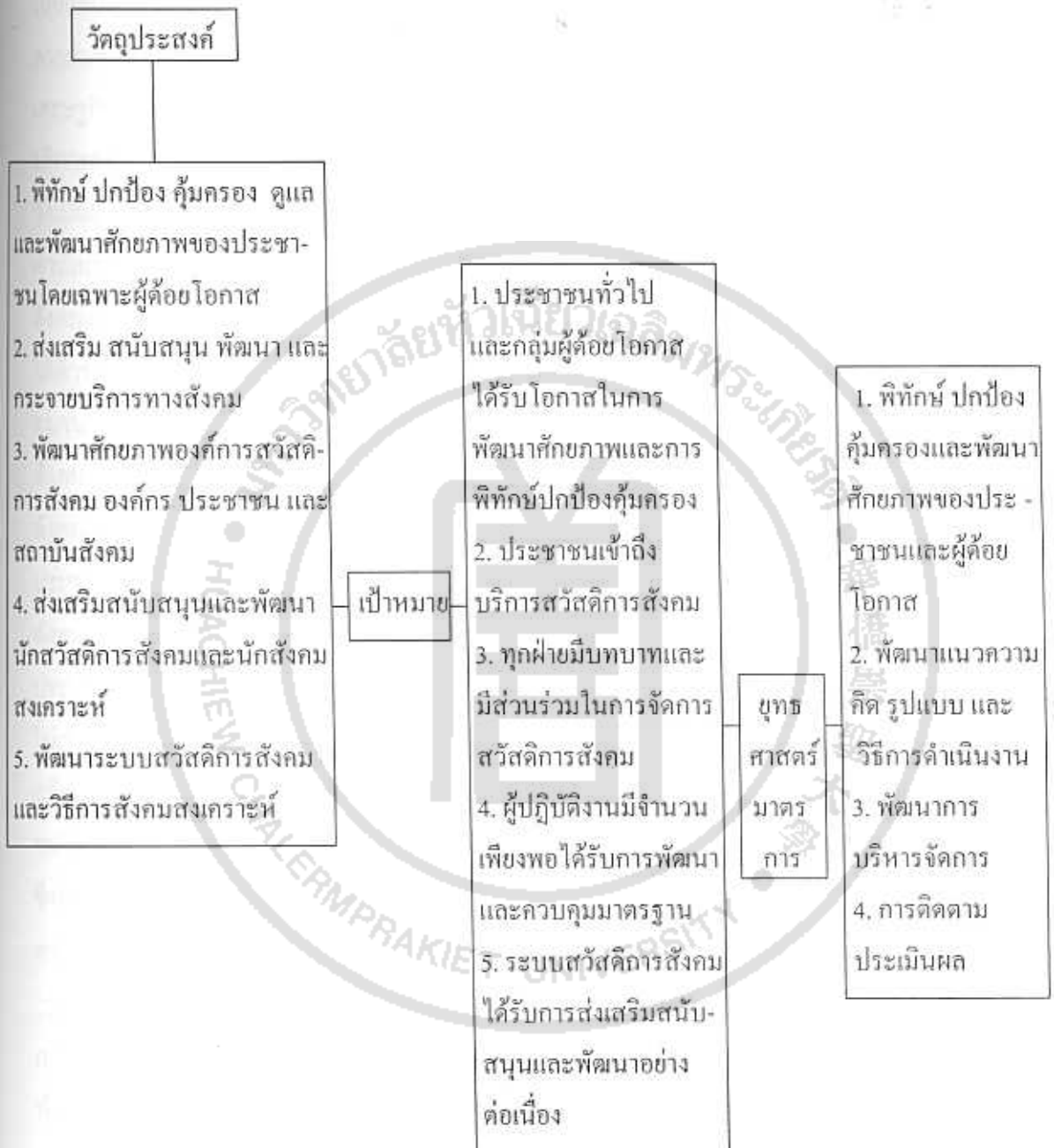
โดยให้การส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานขององค์การต่าง ๆ รวมทั้งปรับให้เข้ากับสภาพ
 ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการปกครองของประเทศ

3. ยุทธศาสตร์พัฒนาการบริหารจัดการ กำหนดให้มีการปรับปรุงและพัฒนาระบบ
 เทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ เร่งปรับปรุงกฎหมาย โครงสร้าง
 กลไกการบริหารงาน ให้สามารถรองรับต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม การพัฒนางาน
 สวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ การพัฒนาระบบงบประมาณ การส่งเสริมภาคเอกชน การ
 พัฒนาเครือข่ายประสานงาน การรณรงค์เผยแพร่ รวมทั้งการพัฒนาบุคลากรและอาสาสมัครที่
 ปฏิบัติงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์

4. ยุทธศาสตร์การติดตามและประเมินผล ให้ความสำคัญเป็นพิเศษต่อการติดตามและ
 ประเมินผลการให้บริการ และการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของภาครัฐบาลและเอกชน
 ในการจัดบริการสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์

สรุปแผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติฉบับที่สาม
(พ.ศ. 2540-2544)

จากการศึกษาแนวคิดด้านสวัสดิการสังคมตั้งแต่รวมอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จนกระทั่งได้มีการจัดทำแผนพัฒนางาน สวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ แยกออกเป็นแผนแล้วก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาเนื้อหาสาระของแผนพัฒนาฯ ทั้ง 2 ฉบับแล้วพบว่า ไม่มีความแตกต่างจากช่วงที่แผนงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ ยังคงรวมอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังจะเห็นได้จากรูปแบบของงานบริการสังคมที่ยังคงเน้นหนักการให้บริการสังคมสงเคราะห์แก่ผู้ด้อยโอกาส ได้แก่ เด็ก สตรี คนชรา คนพิการ บุคคลชาติไร้ที่พึ่ง ฯลฯ ซึ่งเป็นบริการให้การสงเคราะห์เฉพาะราย (Social Case Work) ที่จัดให้แก่ผู้มีปัญหาในการดำเนินชีวิตในสังคมเมืองเป็นสำคัญ การจัดให้บริการลักษณะนี้เป็นรูปแบบของการจัดสวัสดิการสังคมแบบเก็บตก (Residual Welfare Model) ซึ่งมีบทบาทในการประคับประคองสังคมที่มีปัญหาให้ดำรงอยู่ต่อไป (Maintenance Function) มากกว่าการทำให้เกิดความมั่นคงและเกิดความสมานฉันท์ในสังคม (Social Stability and Cohesion) สาเหตุที่กระบวนการของงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์เป็นเช่นนี้ เกิดจากการรับเอาทฤษฎีการปฏิบัติงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ ที่ก่อกำเนิดในสังคมอุตสาหกรรม ซึ่งบทบาทของรัฐในการให้ความมั่นคงแก่ประชาชนมีเพียงพอ ปัญหาที่เกิดในสังคมอุตสาหกรรมเป็นปัญหาการปรับตัวของผู้ใช้แรงงานในสังคมเมือง ซึ่งต้องการรับบริการเป็นรายบุคคล (Personal Services) แต่ในประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศที่กำลังพัฒนานั้น หลักความมั่นคงที่รัฐให้แก่ประชาชนในรูปแบบของสวัสดิการต่าง ๆ ยังไม่เพียงพอ นอกจากนั้นปัญหาสังคมในประเทศของเราก็มีความแตกต่างจากประเทศที่พัฒนาแล้วโดยสิ้นเชิง ปัญหาสำคัญที่เรากำลังเผชิญอยู่คือ ปัญหาการกระจายรายได้ ปัญหาความยากจนในชนบท ปัญหาการขาดโอกาสทางการศึกษา ปัญหาการถูกแย่งชิงทรัพยากรในท้องถิ่น ฯลฯ ซึ่งเกิดขึ้นกับประชาชนกว่า 80% ที่อาศัยอยู่ในชนบท จึงเป็น Model ที่ละเลยการแก้ปัญหาของคนในชนบท

อย่างไรก็ตาม เมื่อทบทวนพัฒนาการด้านแนวความคิด นโยบาย แนวทาง และมาตรการของงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ของไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน สรุปได้ว่ามีการพัฒนาและปรับปรุงนโยบาย แนวทาง และมาตรการ ให้สอดคล้องสถานการณ์ในแต่ละช่วง ซึ่งไม่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการคนในเชิงคุณภาพแต่อย่างใด แนวความคิดในการวางแผนที่เริ่มจากการมองปัญหา (Problem - Oriented Approach) ซึ่งนำไปสู่การแก้ปัญหาแบบชั่วคราว บรรเทาปัญหาแบบเก็บตก (Residual Welfare Model) ที่เชื่อในหลักการว่า ความต้องการของบุคคลจะได้รับการตอบสนองได้ 2 ทางคือ

1. จากการซื้อหาบริการที่มีอยู่ในตลาดสินค้าและบริการ
2. จากการจัดหาโดยครอบครัว

เมื่อใดก็ตามที่ความต้องการของบุคคลไม่สามารถได้รับการตอบสนองจาก 2 ช่องทางนี้ แล้วเมื่อนั้นรัฐควรมาดำเนินการให้ความช่วยเหลือโดยที่รัฐจะจัดสวัสดิการให้แก่ประชาชนได้ เพราะการขาดอำนาจซื้อ (Purchasing Power) และครอบครัวของเขาไม่สามารถให้ความช่วยเหลือตัวเองได้

การใช้กระบวนการเช่นนี้ ในงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ จึงทำให้เกิดการเน้นไปยังกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ซึ่งรัฐเห็นว่าไม่สามารถช่วยตนเองได้อย่างชัดเจน ขณะที่คนส่วนใหญ่ซึ่งกระจุกกระจายอยู่ในชนบทถูกมองข้าม และเข้าไม่ถึงสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ของภาครัฐ เพราะไม่สามารถสื่อสารกับข้าราชการให้เข้าใจและยอมรับปัญหาของตน

เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่การจัดสวัสดิการสังคมในรูปแบบของสวัสดิการสังคมแบบเก็บตก (Residual Welfare Model) ยังคงดำรงอยู่ได้ เพราะได้รับการสนับสนุนอย่างแข็งขันจากนักวางแผนที่เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากกว่าการพัฒนาสังคม หรือมาตรฐานการดำรงชีวิตของประชาชนทั่วไปโดยส่วนรวม พวกนักวางแผนและผู้นำของประเทศมักจะกล่าวว่าพวกเขาเห็นคุณค่าและความจำเป็นในการพัฒนาสังคมอย่างเต็มเปี่ยม แต่ด้วยเหตุผลที่ทรัพยากรของประเทศมีจำกัด ดังนั้นในระยะเร่งด่วนเฉพาะหน้าจึงต้องนำไปใช้กับเรื่องที่สำคัญกว่า เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ ยิ่งกว่านั้นในการให้ความสำคัญกับการเติบโตทางเศรษฐกิจนั้น ในที่สุดอันสิ่งดีก็เกิดแก่ประชาชนทั่วไปอยู่ดีไม่ว่าในทางตรงหรือทางอ้อม ตามทฤษฎีฝายน้ำล้น (Trickle-Down Effect) ถ้ายังผู้นำประเทศที่ชอบยกเอาความจำเป็นในเรื่องความมั่นคงทางการเมืองและการทหารขึ้นมาอ้างเป็นอันดับแรก เรื่องการพัฒนาสังคมหรือสวัสดิการสังคม ก็ต้องเลื่อนไปต่อท้ายไกลออกไปทุกที

ปัจจุบันนี้สังคมโลกได้พัฒนาเข้าสู่ยุคโลกไร้พรมแดน กระบวนการที่ทำให้โลกเป็นหนึ่งเดียวกันด้วยพลังอำนาจทางเศรษฐกิจ ซึ่งกำลังอยู่ในมือบริษัทข้ามชาติ โดยมีการสื่อสารคมนาคมเป็นเครื่องมือสำคัญ สังคมไทยที่กำลังถูกผนวกเข้าไปอยู่ในกระแสเช่นนี้เช่นกัน

กระบวนการ "โลกาภิวัตน์" (Globalization) มีผลกระทบสองด้าน ด้านที่เป็นบวกคือการแผ่ขยายมาตรฐานด้านการเป็นประชาธิปไตย การเคารพสิทธิมนุษยชน และจิตสำนึกเรื่องสิ่งแวดล้อม ทำให้ประเทศที่มีปัญหาเหล่านี้ต้องปรับตัว ส่วนด้านที่เป็นลบที่ไม่อาจสกัดกั้นได้คือการแพร่กระจายวัฒนธรรมแบบบริโภคนิยม ซึ่งเป็นหัวใจของการเติบโตของระบบทุนนิยม รวมทั้งสิ่งลามกอนาจารต่าง ๆ ซึ่งทำให้เกิดการยั่วยุทางกามารมณ์ อันเป็นที่มาของปัญหาสังคมอื่น ๆ ตามมาอีกมากมาย

นอกจากนั้น กระบวนการโลกาภิวัตน์นี้ยังทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า "การตกขอบสังคม" (Marginalization) ของคนกลุ่มหนึ่งซึ่งมีอยู่จำนวนไม่น้อย คนกลุ่มนี้คือผู้ที่กลายเป็นเหยื่อของการพัฒนาที่ถูกมองข้าม และไม่มีโอกาสที่จะได้รับสวัสดิการสังคมใด ๆ ตามหลักเกณฑ์ที่รัฐกำหนดไว้ การกำหนดกระบวนการของงานสวัสดิการสังคม จึงควรคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ในสังคมให้ครอบคลุม และตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของประชาชนได้เพียงพอ และไม่ควรจำกัดแต่เฉพาะงานบริการสังคมในรูปแบบการสังคมสงเคราะห์ช่วยเหลือเฉพาะหน้า และชั่วคราวเท่านั้น แต่ควรพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ที่เป็นต้นเหตุของการเกิดปัญหาสังคมด้วย

งานสวัสดิการสังคมจึงควรได้รับการยกระดับให้เป็นแบบที่เรียกว่า "รูปแบบสถาบัน" (Institution Redistributive Model) ซึ่งเป็นแบบที่รัฐจัดให้มีขึ้น เพื่อให้บริการแก่ประชาชนโดยทั่วไปให้ทั่วถึง โดยยึดหลักความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ การกระจายทรัพยากรและการแบ่งปันทรัพยากรในสังคมอย่างเป็นธรรม

บทบาทของงานสวัสดิการสังคม จึงมิใช่เพียงแค่การทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ (Maintenance Function) แต่ต้องมีบทบาทในการทำให้เกิดความมั่นคงในสังคม (Social Stability) และมีบทบาทในการพัฒนาประเทศ (Development Function) โดยส่วนรวมด้วย

4.7 รูปแบบการรวมกลุ่มของผู้รับงานไปทำที่บ้าน

การศึกษาเรื่องรูปแบบการรวมกลุ่มของผู้รับงานไปทำที่บ้าน และการสร้างเครือข่ายประสานงาน ซึ่งได้แบ่งเป็นประเด็นย่อยข้างต้น ผลการศึกษาพบว่า ผู้รับงานไปทำที่บ้านมีการรวมกลุ่มเพียงระดับกลุ่มสังคมเท่านั้น ยังไม่มีการรวมตัวเอง สหกรณ์ สหภาพแรงงาน องค์กรใดก็ตามได้มีการสร้างเครือข่ายการประสานงานดังจะกล่าวต่อไป

4.7.1 กลุ่มสังคม

กลุ่มหรือสมาคมของผู้รับงานไปทำที่บ้าน ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้ผลิต กลุ่มอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน โดยกลุ่มแม่บ้านผู้รับงานไปทำที่บ้านจะทำการผลิตและจำหน่ายโดยผ่านกลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้านดังกล่าวมีทั้งกลุ่มที่เป็นทางการ ซึ่งจัดตั้งโดยหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรเอกชน

ในบรรดากลุ่มต่าง ๆ กลุ่มแม่บ้าน หรือกลุ่มสตรี เป็นกลุ่มที่มีบทบาทมากที่สุดในการรับงานไปทำที่บ้าน กลุ่มที่ไม่เป็นทางการซึ่งส่วนมากจะเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติมีหลายลักษณะ เช่น

กลุ่มที่มีดี กลุ่มทอเสื้อ โดยแต่ละกลุ่ม แต่ละสมาคม จะมีผู้นำกลุ่มหรือคณะกรรมการรับผิดชอบ และหลายกลุ่มมักจะได้รับ การสนับสนุนในด้านปัจจัยการผลิต การพัฒนาด้านการผลิตและการจัดการทั้งทางตรงและทางอ้อม ความสำเร็จของกลุ่มมักขึ้นอยู่กับผู้นำ และความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก (ประดิษฐ์ ชาติสมบัติ. 2538 : 6)

กลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้านมีอยู่ทั่วไปเกือบทุกอุตสาหกรรมและมีอยู่ทั่วทั้งใน กรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัดทุกภูมิภาคของประเทศ ได้มีผู้ที่แจ้งลงทะเบียนไว้ ณ สำนักงานพัฒนาส่งเสริมและคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ล้วนแล้ว ณ วันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2540 บ้างแล้ว (รายละเอียดดูภาคผนวก ง.)

สำหรับกลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้านที่โดดเด่น แต่ไม่ได้แจ้งลงทะเบียนไว้ ณ สำนักงานพัฒนาส่งเสริมและคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ได้แก่

1. กลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้าน หมู่บ้านป่าทุ่ง จังหวัดเชียงใหม่ (มิ่งสรรพ์ ชาวสะอาด. 2536)
2. กลุ่มผู้สานตะกร้าผักตบชวา จังหวัดสุพรรณบุรี (ประดิษฐ์ ชาติสมบัติ. 2536)
3. กลุ่มกิจการแหวน จังหวัดขอนแก่น (ภาวนา พัฒนศรี. 2537)
4. กลุ่มรับจ้างเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี (ชนิษฐา กาญจนรังสีนนท์. 2537)
5. กลุ่มสตรีทอผ้าไหม บ้านนาเสียว ตำบลนาเสียว อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 319 คน (ศรีธญา แก้วพรรณนา. 2537)
6. กลุ่มรับจ้างทำวิกผม จากบริษัทเอเดอราเนสไทย จำกัด จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งมีผู้รับงานไปทำที่บ้านรวมทั้งสิ้น 3,000 คน (โครงการส่งเสริมพัฒนาผู้รับงานไปทำที่บ้าน, กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน. 2540)
7. กลุ่มรับช่วงงานทอผ้าไหมมัดหมี่ บ้านหนองบัวเย็น ตำบลนาข่า อำเภอปัญจาศรี จังหวัดขอนแก่น (วิยุทธ์ จำรัสพันธุ์ และคณะ. 2540 : 23)
8. กลุ่มรับช่วงงานยัดนุ่นที่นอน บ้านโคก ตำบลบ้านโคก กิ่งอำเภอโคกโพธิ์ชัย จังหวัดขอนแก่น (วิยุทธ์ จำรัสพันธุ์ และคณะ. 2540 : 33)
9. กลุ่มรับช่วงงานเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป บ้านเชียงแหว ตำบลเชียงแหว อำเภอภูพานาปี จังหวัดขอนแก่น (วิยุทธ์ จำรัสพันธุ์ และคณะ. 2540 : 42)

10. กลุ่มรับช่วงทำผลไม้ประดิษฐ์ บ้านหนองบัวชอกกลาง ตำบลหนองบัวชอก จังหวัดขอนแก่น (วิยุทธ์ จำรัสพันธ์ และคณะ. 2540 : 52)
11. กลุ่มรับช่วงงานดอกไม้ประดิษฐ์ บ้านดงสระพัง ตำบลกุดสระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น (วิยุทธ์ จำรัสพันธ์ และคณะ. 2540 : 60)
12. กลุ่มรับช่วงงานเย็บชิ้นส่วนรองเท้า บ้านโพนยอ ตำบลหนองหาน อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี (วิยุทธ์ จำรัสพันธ์ และคณะ. 2540 : 68)
13. กลุ่มรับช่วงงานเย็บชุดฟอร์มให้โรงงาน บ้านหนองตะไก่อ ตำบลหนองตะไก่อ อำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา (วิยุทธ์ จำรัสพันธ์ และคณะ. 2540 : 79)
14. กลุ่มรับช่วงงานทอผ้าไหม ชุมชนบ้านโนนแดง ตำบลภูหลวง อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา (วิยุทธ์ จำรัสพันธ์ และคณะ. 2540 : 89)
15. กลุ่มรับช่วงงานทำโคมไฟญี่ปุ่น บ้านปรางค์ ตำบลบ้านปรางค์ อำเภอคง จังหวัดนครราชสีมา (วิยุทธ์ จำรัสพันธ์ และคณะ. 2540 : 96)
16. กลุ่มแรงงานสตรีที่รับวนไปทำที่บ้าน บ้านโนนภู ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น (ศกามาศ บุญธรรม. 2540)
17. กลุ่มรับช่วงงานเย็บเสื้อลำเร้จรูป บ้านห้วยคง ตำบลศรีสว่าง อำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด (พันธ์ วรรณบริบูรณ์. 2541)
18. กลุ่มแรงงานเย็บกระเป๋าหนังเทียม บ้านหนองบัวดอนต้อน ตำบลโพนทราย อำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด (พันธ์ วรรณบริบูรณ์. 2541)
19. กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านนาคอเรือ ตำบลนาคอเรือ อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ (พันธ์ วรรณบริบูรณ์. 2541)
20. กลุ่มทอผ้าฝ้าย บ้านตาลเหนือ ตำบลตาลเหนือ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ (พันธ์ วรรณบริบูรณ์. 2541)
21. กลุ่มผลิตภัณฑ์กระดาษสา บ้านสันตันม่วง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ (พันธ์ วรรณบริบูรณ์. 2541)
22. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร บ้านป่าไผ่ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ (พันธ์ วรรณบริบูรณ์. 2541)
23. กลุ่มสตรีเย็บเสื้อผ้าชุมชนร่มเกล้า กรุงเทพมหานคร (ศูนย์ศึกษาและพัฒนาผู้รับงานไปทำที่บ้าน. 2541)
24. สมาคมส่งเสริมและพัฒนาอาชีพสตรีชนบท จังหวัดศรีสะเกษ (ศูนย์ศึกษาและพัฒนาผู้รับงานไปทำที่บ้าน. 2541)

25. กลุ่มผู้รับงานซ่อมแหวน จังหวัดขอนแก่น จำนวน 4,696 คน (จริยา ชันฉวีวิทย์. 2541)
26. กลุ่มรับจ้างเย็บเสื้อผ้า จังหวัดขอนแก่น จำนวน 1,358 คน (จริยา ชันฉวีวิทย์. 2541)
27. กลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้านในอำเภอพยัคฆภูมิพิสัยและอำเภอนาวปี จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 3,771 คน (จริยา ชันฉวีวิทย์. 2541)
28. กลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้าน จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 8,924 คน (จริยา ชันฉวีวิทย์. 2541)
29. กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้าเพื่อชุมชน จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 31 คน (ศูนย์ศึกษาและพัฒนาผู้รับงานไปทำที่บ้าน. 2541)
30. กลุ่มผลิตผลิตภัณฑ์จากผ้า จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 30 คน (ศูนย์ศึกษาและพัฒนาผู้รับงานไปทำที่บ้าน. 2541)
31. กลุ่มสตรีถูกเลิกจ้างหมู่บ้านบุรพา กรุงเทพมหานคร จำนวน 20 คน (ศูนย์ศึกษาและพัฒนาผู้รับงานไปทำที่บ้าน. 2541)
32. กลุ่มทอผ้าบ้านศรีดอนชัย ตำบลดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย จำนวน 215 คน (สหกรณ์เครดิตยูเนียน. 2541)
33. กลุ่มจักสานและแอนดิก บ้านสันทราย ตำบลแก้ว อำเภอหนองดง จังหวัดเชียงใหม่ (สหกรณ์เครดิตยูเนียน. 2541)
34. กลุ่มทอผ้าบ้านตาล ตำบลบ้านตาล อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 40 คน (สหกรณ์เครดิตยูเนียน. 2541)

๒๕๕

4.7.2 สหกรณ์

การศึกษาเรื่องนี้ จากงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานที่รับไปทำที่บ้าน ปรากฏว่าการกล่าวถึงเรื่องการรวมตัวกันของผู้รับงานไปทำที่บ้านในรูปสหกรณ์น้อยมากและไม่ชัดเจน ที่กล่าวถึงบ้างก็ได้แก่ งานวิจัยของรองศาสตราจารย์ ดร.ประดิษฐ์ ชาสมบัติ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประดิษฐ์ ชาสมบัติ (2538 : 6) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การรับงานไปทำที่บ้าน : สภาพการจ้างงานและปัญหา" กล่าวถึงสหกรณ์ว่า "กลุ่มหรือสมาคมผู้รับงานไปทำที่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่

จะเป็นกลุ่มผู้ผลิต กลุ่มอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน ผู้รับงานไปทำที่บ้าน จะทำการผลิตและจัดจำหน่าย โดยผ่านกลุ่มผู้รับงาน มีทั้งกลุ่มที่เป็นทางการซึ่งจัดตั้งโดยหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรเอกชน ในบรรดากลุ่มต่าง ๆ กลุ่มแม่บ้าน หรือกลุ่มสตรี นับว่าเป็นกลุ่มที่มีบทบาทมากในการรับงานไปทำที่บ้าน กลุ่มที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีหลายลักษณะ เช่น กลุ่มตีมีด กลุ่มทอเสื่อ ที่รวมกันขายหรือรวมกันเพื่อจัดหาวัตถุดิบด้วยกันเป็นบางครั้งบางคราว กลุ่มเหล่านี้ ส่วนใหญ่มีสมาชิกไม่มาก และเป็นการรวมกันอย่างหลวม ๆ เพื่อวัตถุประสงค์ชัดเจนในระยะยาว เช่น สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์แกะสลัก...

นอกจากนี้ วิจิตร ระวีวงศ์ (2527 : 29-30) ได้ให้ความหมายและขอบเขตของสวัสดิการแรงงานว่า "สวัสดิการแรงงานที่สมบูรณ์แบบ ย่อมหมายถึง สวัสดิการที่ให้แก่คนงานทั้งในขณะที่ทำงาน (on the job) นอกเวลาทำงานแต่ยังอยู่ในที่ทำงาน (off the job but with in the work place) และนอกสถานที่ทำงาน (out side the workplace) และให้ไม่เฉพาะแต่ตัวลูกจ้างเท่านั้น จะต้องรวมถึงครอบครัวและชุมชนด้วย ทั้งนี้เพราะสวัสดิการแรงงานเป็นส่วนหนึ่งของสวัสดิการสังคม ความเป็นอยู่ของลูกจ้าง ลักษณะชีวิตครอบครัว สุขภาพ การพักผ่อนหย่อนใจ สิ่งอำนวยความสะดวกทั้งที่ทำงานและที่บ้าน จะมีส่วนส่งเสริมหรือบั่นทอนความมั่นคงทางจิตใจของลูกจ้างเป็นอย่างมาก การได้รับสวัสดิการที่ดีจึงมีความหมายต่อลูกจ้าง ตัวอย่างของ สวัสดิการภายในที่ทำงาน ได้แก่ การให้สวัสดิการความสะดวกสบาย เช่น น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องส้วม ห้องพยาบาล การดูแลเรื่องความปลอดภัยในการทำงาน การให้บริการด้านการศึกษา ส่วน สวัสดิการนอกสถานที่ทำงาน ได้แก่ สวัสดิการที่พักอาศัย โรงเรียนบุตรคนงาน การจัดตั้งร้าน สหกรณ์ สโมสร คนงาน เป็นต้น

ศักยภาพที่มีอยู่ของคนจนเมือง

แม้ว่าการอยู่อาศัยในเมืองของคนจนในเมือง ได้ประสบปัญหาสำคัญ ๆ หลายอย่างดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ก็ยังมีปัจจัยด้านบวกหลายอย่างที่ช่วยคนจนในเมืองดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน และสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองไปได้ตามอัธยาศัย ดังนี้คือ

1. ลักษณะทางสังคมวัฒนธรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนแออัดส่วนใหญ่ ยังคงเป็นลักษณะกึ่งชนบท มีความใกล้ชิดกันมากกว่าคนในเมืองทั่วไป ได้แก่ กลุ่มเครือญาติ อพยพมาจากจังหวัด/ภาคเดียวกัน มีกิจกรรมทางศาสนา/ประเพณีร่วมกัน ฯลฯ และลักษณะสังคมวัฒนธรรมไทยที่มีความประนีประนอมสูง ส่วนใหญ่ไม่มีการเผชิญหน้าที่รุนแรง ไม่มีการกีดกันแยกคนจนจากสังคมเหมือนบางประเทศ

2. ลักษณะเศรษฐกิจ

ในเมืองมีโอกาสในการหางานทำได้ง่าย มีช่องทางการทำมาหากิน โดยเฉพาะอาชีพในภาคครอบครัว อาศัยช่องว่างที่ไม่สมบูรณ์ของเมือง เช่น ช่องว่างในระบบการขนส่ง ทำให้เกิดอาชีพมอเตอร์ไซด์รับจ้างอย่างแพร่หลาย อาชีพขายอาหารขายผลไม้สดชิ้นที่กระจายตามจุดต่าง ๆ ทั่วเมือง อาชีพรับซื้อของเก่า ลักษณะเศรษฐกิจนอกระบบขนาดย่อม ที่ต้องพึ่งแรงงานภาคถูกจากคนในเมือง

3. องค์กรชุมชนและองค์กรเครือข่ายชุมชน

ชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่อ้อยละ 87.08 มีการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนทำหน้าที่ดูแลแก้ไขปัญหาของชุมชน ตลอดจนการประสานทรัพยากรจากภายนอกในการพัฒนาชุมชน และยังมีกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ ส่วนชุมชนในภูมิภาคร้อยละ 72.89 มีการจัดตั้งกรรมการชุมชน นอกจากนี้ชาวชุมชนได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็นองค์กรเครือข่ายระหว่างชุมชน เพื่อหนุนช่วยซึ่งกันและกันเมื่อมีปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาถูกไล่ที่ ฯลฯ การรวมตัวกันเป็นองค์กรเครือข่ายเกิดขึ้นทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด เช่น ศูนย์รวมพัฒนาชุมชน สหกรณ์ชุมชนพระนครธนบุรี สมาพันธ์ชุมชนแออัดคลองเตย ฯลฯ ส่วนในภูมิภาคก็มีการรวมกันจัดตั้งเป็นองค์กรเครือข่ายเช่นกัน เช่น ศูนย์ประสานงานกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนแออัดจังหวัดสงขลา ชมรมสหชุมชนเมืองขอนแก่น ฯลฯ รวมทั้งในระดับประเทศ ได้มีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายสลัม 4 ภาค เพื่อรณรงค์แก้ไขปัญหในระดับนโยบาย

4. องค์กรการเงิน

ชุมชนแออัด ได้มีการก่อตั้งองค์กรทางการเงินในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนพัฒนาชุมชน ร้านค้า สหกรณ์ประเภทต่าง ๆ จากข้อมูลชุมชนที่เป็นสมาชิก พหม. ปี 2539 มีชุมชนที่จัดตั้งองค์กรการเงิน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มออมทรัพย์แล้ว 355 กลุ่ม มีสมาชิกกลุ่มรวม 47,959 คน เงินออมทรัพย์ 317.27 ล้านบาท แยกเป็นองค์กรการเงินในเขตกรุงเทพมหานคร 216 กลุ่ม ปริมาณ 27 กลุ่ม และภูมิภาค 112 กลุ่ม กระจายตามเมืองใหญ่ในทุกภาค องค์กรการเงินเหล่านี้ปัจจุบันเป็นแหล่งทรัพยากรชุมชนที่เป็นแกนหลักของการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น ที่อยู่อาศัย อาชีพ สวัสดิการ ฯลฯ โดยมีองค์กรที่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลในรูป สหกรณ์เคหสถาน สหกรณ์เครดิตยูเนียน ฯลฯ ประมาณ 50 สหกรณ์

อนึ่ง ในการฝึกภาคปฏิบัติของผู้วิจัยระหว่างวันที่ 23 พฤษภาคม - 26 กันยายน 2541 เรื่อง "การสร้างกลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้าน ศึกษาเฉพาะกรณี : ชุมชนกลางนา แขวงบางนา เขตบางนา กรุงเทพมหานคร" ตามหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการโครงการ สวัสดิการสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

การดำเนินการโครงการ "การสร้างกลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้านชุมชนกลางนา" ดำเนินการโดยคณะกรรมการชุมชน ซึ่งชาวชุมชนเป็นผู้เลือกตั้งกันเองเป็นคณะทำงาน มีคนในชุมชนโดยเฉพาะแม่บ้าน ได้สมัครเข้าร่วมโครงการแล้วทั้งสิ้น 26 คน ในการดำเนินโครงการต่อไปในอนาคต กรรมการชุมชนจะมีการเปลี่ยนแปลงทุก 2 ปี โดยการเลือกตั้งจากชาวชุมชน ไม่มีการผูกขาดอำนาจจากผลการจัดตั้ง "กลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้านชุมชนกลางนา" ในอนาคตจะสามารถทำให้คนในชุมชนมีงานทำ มีการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตไปในทางที่ดีขึ้นได้

ผลจากการริเริ่มจัดตั้ง "กองทุนเพื่อสร้างงานในชุมชนกลางนา" โดยเริ่มต้นจากเงินทุนจำนวน 11,000 บาท (หนึ่งหมื่นหนึ่งพันบาทถ้วน) ซึ่งมีจำนวนน้อย เป็นเหตุให้ได้จัดให้มีการเรียกประชุมคณะกรรมการชุมชนขึ้นเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2541 เพื่อพิจารณาจัดหาทุนเพิ่มเติม โดยตั้งเป้าไว้ที่ 20,000 บาท ให้ได้ภายในระยะเวลา 6 เดือนนับตั้งแต่วันที่เริ่มจัดตั้งกองทุนคือ จัดหาเงินเพิ่มอีก 9,000 บาท เมื่อนำมาสมทบแล้วจะได้เงินกองทุนรวมทั้งสิ้น 20,000 บาท (สองหมื่นบาทถ้วน) เพื่อจะได้ขอใช้สิทธิ์ในการกู้ยืมเงินสมทบจาก "กองทุนพัฒนาชุมชนกรุงเทพมหานคร" เพื่อช่วยเหลือประชาชนในสภาวะเศรษฐกิจด้อย มีคนเลิกจ้างงาน ซึ่งผู้ถูกเลิกจ้างส่วนหนึ่งเป็นผู้อาศัยอยู่ในชุมชนต้องประสบปัญหาไม่มีงานทำ จึงหันไปประกอบอาชีพอิสระโดยการดำเนินกิจกรรมในหลากหลายรูปแบบ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพ เป็นต้น ซึ่งกองทุนสามารถที่จะขอกู้ยืมเงินสมทบจากกองทุนพัฒนาชุมชนกรุงเทพมหานคร เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการดำเนินงานได้ไม่เกิน 5 เท่า เงินทุนสะสมกองทุนชุมชน ทั้งนี้ไม่เกิน 100,000 บาท (หนึ่งแสนบาทถ้วน)

เงินกู้ยืมนี้เรียกว่า "เงินสมทบ" เพื่อใช้พัฒนากิจกรรมของชุมชน ที่จัดตั้งมาแล้วไม่น้อยกว่า 6 เดือน โดยจะมีระยะปลอดหนี้ 3 ปี เมื่อครบ 3 ปีแล้วจึงเริ่มคืนเงินกู้ที่ยืมตามความสามารถของกองทุนชุมชน ภายในระยะเวลา 3 ปี ซึ่งจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนการดำเนินงานของกองทุนเพื่อสร้างงานในชุมชนกลางนา ให้มีความเข้มแข็งและบรรเทาความเดือดร้อนจากการว่างงานได้ (ลีอพงค์ บัวเพชร, การสร้างกลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้าน ศึกษาเฉพาะกรณี : ชุมชนกลางนา แขวงบางนา เขตบางนา กรุงเทพมหานคร. 2541 : 29-30)

สรุป จากผลการศึกษาพบว่า ผู้รับงานไปทำที่บ้านยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิหน้าที่ควร จําเป็นที่หน่วยงานของรัฐต้องส่งเสริมพัฒนาในเรื่องการรวมตัวเป็นองค์กร ในรูปแบบ สหกรณ์ให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องเร่งให้ความรู้ ทำความเข้าใจกับผู้รับงานไปทำที่บ้านว่า ระบบสหกรณ์นั้นนอกจากจะเป็นแหล่งออมทรัพย์ เพื่อช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันแล้ว ถ้ามีระบบการบริหารงานที่ดีแล้ว สหกรณ์ของผู้รับงานไปทำที่บ้านสมควรได้รับการพัฒนาไปสู่สหกรณ์การผลิต เพื่อเป็นแหล่งสร้างงานในอนาคตให้ได้ด้วย

4.7.3 สหภาพแรงงาน

ได้ทำการศึกษาจากสหภาพแรงงาน และ องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (I.L.O.) คู่มือการศึกษาของแรงงาน ฉบับที่สอง (แก้ไขเพิ่มเติม) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเอกสารอื่น ๆ ที่พบพบว่า

สิทธิของสหภาพแรงงาน

สิทธิในการเข้าร่วมกับสหภาพแรงงานเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งถ้าจำเป็นคนงานก็พร้อมที่จะเสี่ยงชีวิตของตนเพื่อปกป้องไว้ซึ่งสิทธินั้น และก็ยังคงเป็นเช่นนี้อยู่อีกนานในโลกปัจจุบันนี้ สิทธิเสรีภาพในการก่อตั้งสมาคมนั้น ได้ถูกกำหนดไว้ในธรรมนูญการปกครองของ I.L.O. ซึ่งปราศจากสิ่งนี้เสียแล้วก็เป็นที่กังขาว่า I.L.O. จะได้รับความสนับสนุนจากพวกคนงานหรือไม่ ในหลาย ๆ ประเทศ ไอ.แอล.โอ. เป็นที่รู้จักกันว่า เป็นองค์การที่ปกป้องคุ้มครองสิทธิของสหภาพแรงงาน แม้แต่ในหมู่ชนซึ่งเกือบจะไม่รู้อะไรในเรื่องนี้เลย

สิทธิเสรีภาพในการก่อตั้งสมาคม ให้สิทธิแก่คนงานในอันที่จะรวมกลุ่มสหภาพแรงงานของคนงานหรือองค์กร และสามารถเข้าร่วมได้อย่างเสรี และยังให้หลักประกันว่าองค์กรเหล่านี้จะสามารถดำเนินการได้ โดยปราศจากการแทรกแซงจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

มาตรการที่สำคัญที่สุดในเรื่องดังกล่าวนี้คือ อนุสัญญาว่าด้วยเรื่องเสรีภาพในการจัดตั้งสมาคม และความคุ้มครองในเรื่องสิทธิที่จะจัดตั้ง ค.ศ. 1948 (ฉบับที่ 87) และอนุสัญญาว่าด้วยเรื่องสิทธิในการจัดตั้งและการเจรจาต่อรอง ค.ศ. 1949 (ฉบับที่ 98) และ 1945 เป็นเวลาถึง 50 ปี ภายหลังจากที่ ไอ.แอล.โอ. ก่อตั้งนั้นอาจจะสะท้อนให้เห็นถึงความยากลำบากในการแปลงหลักการซึ่งทุก ๆ คนเห็นชอบให้กลายเป็นสิ่งที่ป็นรูปธรรม โดยเฉพาะอนุสัญญาเหล่านี้ระบุว่าคนงานจะต้องมีสิทธิเสรีภาพอย่างเต็มที่ ในการก่อตั้งและเข้าร่วมกับองค์กรที่ตนได้เลือกแล้ว คนงานจะต้องได้รับความคุ้มครองในการเลือกปฏิบัติที่เป็นปฏิบัติต่อสหภาพแรงงานและองค์กรของคนงาน ควรจะต้องมีสิทธิอย่างเต็มที่ในการเจรจาต่อรองกับองค์กรนายจ้างความสำคัญของอนุสัญญาทั้งสองข้อนี้สั้นและได้ใจความดี มาตรการนี้ได้รับการให้สัตยาบันจากประเทศสมาชิก 97 และ 113 ประเทศตามลำดับ ความรู้สึกพึงพอใจของคนงานที่เห็นว่ามีความต้องการที่จะให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาทั้งสองข้อนี้ค่อนข้างสูง ก็ต้องเปลี่ยนไปเมื่อปรากฏข้อเท็จจริงว่า มีประเทศสมาชิกจำนวนไม่น้อยที่ไม่อาจให้สัตยาบันรับรองมาตรฐานทั้งสองข้อนี้

ในการประชุมแรงงานระหว่างประเทศปี ค.ศ. 1978 ได้มีการลงมติรับรองอนุสัญญาฉบับใหม่ว่าด้วยเรื่องแรงงานสัมพันธ์ในกิจการสาธารณะ (ฉบับที่ 151) และข้อเสนอแนะ (ฉบับที่ 153) คนงานกิจการสาธารณะไม่เคยมีสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานในหลาย ๆ ประเทศ และอนุสัญญาฉบับที่ 98 ก็มีบทเฉพาะระบุว่า "คนงานในกิจการสาธารณะที่ทำงานบริหารประเทศ" ซึ่งเป็นวิธีที่

บางครั้งมีการแปลความหมายครอบคลุมถึง "ทุกบุคคลที่ทำงานในกิจการสาธารณะ" ซึ่งมีขอบเขต ครอบคลุมรวมถึงพวกเขามากกว่าข้ออนุสัญญาแรงงานระหว่างประเทศฉบับใด ๆ อนุสัญญานี้รวมถึงเรื่องต่าง ๆ เช่น การคุ้มครองสิทธิในการจัดตั้งสิ่งอำนวยความสะดวกที่องค์กรลูกจ้างสาธารณะ จะยังมี การตกลงในกรณีที่มีการโต้แย้งและสิทธิทางแพ่งและการเมือง ส่วนข้อเสนอแนะนั้นเกี่ยวกับการพิจารณาสถานภาพในการจ้างงานในบริการสาธารณะ รวมทั้งการทำความเข้าใจกับผู้แทนฝ่ายรัฐที่เกี่ยวข้อง ข้อเสนอแนะยังได้ระบุว่าในประเทศที่มีการรับรององค์กรลูกจ้างในกิจการสาธารณะ สิทธินั้น ๆ ควรจะได้รับการยอมรับบนพื้นฐานของหลักการและระเบียบการจัดตั้ง โดยคำนึงถึงลักษณะการเป็นตัวแทนขององค์กรนั้น ๆ

ตามที่ได้เคยกล่าวมาแล้วว่า ในคณะผู้ประศาสน์การมีคณะกรรมการว่าด้วยเสรีภาพในการจัดตั้งสมาคม ซึ่งมีหลักการสำคัญที่จะรับเรื่องร้องทุกข์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การละเมิดสิทธิของสหภาพแรงงานจวบจนถึงปัจจุบันนี้ คณะกรรมการได้ดำเนินเรื่องร้องทุกข์มาแล้วกว่า 1,400 กรณี ซึ่งมีการกล่าวหาว่าสิทธิในการก่อตั้งสมาคมได้รับการปฏิเสธขัดขวาง กรณีต่าง ๆ มีตั้งแต่เรื่องเล็กน้อยไปจนถึงเรื่องร้ายแรงถึงขั้นเกี่ยวข้องกับการจับกุม และบางครั้งมีการทรมานและประหารชีวิตตราบเท่าหาแต่ละเรื่องได้รับการตรวจสอบพิจารณาโดยคณะกรรมการ ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกของคณะผู้ประศาสน์การ 9 ท่าน มาจากแต่ละกลุ่ม ๆ ละ 3 คน เมื่อเสร็จสิ้นการตรวจสอบซึ่งอาจใช้เวลาเป็นแรมเดือนคณะกรรมการจะทำรายงานเสนอต่อคณะผู้ประศาสน์การ และเสนอแนะการดำเนินการตามสมควรแก่กรณี ซึ่งอาจเป็นการเสนอให้คณะผู้ประศาสน์การรับทราบความจริง ในข้อที่ว่าผู้นำสหภาพแรงงานได้รับการปล่อยตัวแล้ว หรือข้อห้ามการประชุมของสหภาพแรงงานได้ถูกยกเลิกไปแล้ว เป็นต้น อย่างไรก็ตามในบางกรณี คณะผู้ประศาสน์การอาจกล่าวเตือนให้รัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญของอนุสัญญา ซึ่งจำเป็นต้องผูกพันกับกระบวนการทางกฎหมาย และขอให้รัฐบาลรับรองว่าผู้นำสหภาพแรงงานที่ถูกกักขัง จะได้รับการพิจารณาอย่างยุติธรรม ในกรณีที่ร้ายแรงคณะผู้ประศาสน์การอาจส่งเรื่องให้คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงและประนีประนอม ซึ่งกล่าวถึงแล้วในบทที่ 4 ดำเนินการต่อไป

วิธีการนี้ได้ผลอย่างไรบ้าง คำถามนี้ไม่เคยได้รับคำตอบที่พึงพอใจเลย ในแง่บวกบางคนอาจชี้ให้เห็นว่าหลาย ๆ กรณีก็ประสบผลสำเร็จในการหาข้อยุติอย่างยุติธรรม ในอีกแง่หนึ่งนั้น รัฐบาลซึ่งไม่ต้องการให้ความร่วมมือก็อาจสามารถถ่วงเวลาต่างๆ สมาชิกของกลุ่มลูกจ้างตระหนักถึงเรื่องนี้ดี และได้พยายามที่จะปรับปรุงวิธีการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น แต่คณะกรรมการว่าด้วยเรื่องเสรีภาพในการจัดตั้งสมาคมมิใช่ศาลสถิตยุติธรรม และวิธีการดำเนินการต่าง ๆ ก็ไม่ได้กำหนดขึ้นเพื่อตัดสินว่าใครผิดใครถูก แต่เพื่อส่งเสริมให้เคารพต่อสิทธิของสหภาพแรงงาน วัตถุประสงค์ดั้งเดิมก็เพื่อให้เป็นไปตามแนวทางของหลักการ ไอ.แอล.โอ. ว่าด้วยเรื่องของเสรีภาพในการจัดตั้ง

สมาคม ความจริงที่ว่าสมาชิกสหภาพแรงงานหลาย ๆ คน ได้รับการปลดปล่อยให้เป็นอิสระจากการคุมขัง และการดำเนินการเพื่อแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ ก็ได้กระทำโดยคำนึงถึงข้อสังเกตของคณะกรรมการว่าด้วยเสรีภาพในการก่อตั้งสมาคม ซึ่งให้ความสนใจต่อปัญหาสิทธิมนุษยชนของแรงงานโดยเฉพาะ สิ่งเหล่านี้ทำให้ฝ่ายลูกจ้างพึงพอใจพอสมควร ยิ่งกว่านั้นคณะกรรมการยังได้กล่าวเน้นหลายต่อหลายครั้งว่าสิทธิในการนัดหยุดงาน เป็นวิธีที่สำคัญซึ่งแรงงานของพวกเขาได้แม้ว่าสิทธินี้จะมีได้ระบุอย่างชัดเจนในข้ออนุสัญญา และข้อเสนอแนะแรงงานระหว่างประเทศก็ตาม

สุดท้ายนี้ การมีคณะกรรมการว่าด้วยเรื่องเสรีภาพในการจัดตั้งสมาคมอยู่ อย่างน้อยก็อาจช่วยป้องกันการปฏิบัติที่อยู่ติธรรมได้บ้าง ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว สิ่งเหล่านี้เป็นการยากที่จะตัดสินบ่งชี้ลงไปแต่ก็เป็นที่น่าทึ่งกันว่า รัฐบาลเองก็พยายามที่จะไม่กระทำการใดๆ ที่จะมีส่วนกระทบกระเทือนต่อสหภาพแรงงาน เพราะเกรงว่าคณะกรรมการอาจได้รับการร้องขอให้เข้าดำเนินการขัดขวางก็ได้ (องค์การแรงงานระหว่างประเทศ, 2536)

สำหรับผู้รับงานไปทำที่บ้านในประเทศไทยนั้น ในปัจจุบันยังไม่สามารถรวมตัวกันเป็นสหภาพแรงงานได้ เพราะประเทศไทยยังไม่มีกรให้สัตยาบันรับรองอนุสัญญา ฉบับที่ 177 และข้อแนะ ฉบับที่ 184 ว่าด้วยงานที่รับไปทำที่บ้าน ค.ศ. 1996 ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ รวมทั้งยังไม่มีการบัญญัติกฎหมายให้อำนาจผู้รับงานไปทำที่บ้าน ในการจัดตั้งสหภาพแรงงาน กฎหมายแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. 2518 ในปัจจุบันให้สิทธิเฉพาะผู้ที่มีสถานภาพเป็นลูกจ้างเท่านั้น

สหภาพแรงงานในประเทศไทย ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับงานที่รับไปทำที่บ้าน ได้แก่

1. สภาองค์การสมาพันธ์แรงงานแห่งประเทศไทย (ประธานหรือผู้แทนในฐานะคณะกรรมการส่งเสริมพัฒนาและคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน: มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2541)
2. สภาองค์การลูกจ้างสภาแรงงานแห่งประเทศไทย (ประธานหรือผู้แทน ในฐานะคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน : มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2541)
3. สภาองค์การลูกจ้างเสรีแห่งชาติ (ประธานหรือผู้แทนในฐานะคณะกรรมการส่งเสริมพัฒนาและคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน : มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2541)
4. สหภาพแรงงานช่างเย็บผ้าเสรี จังหวัดขอนแก่น 121/48 หมู่ที่ 16 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น (ทะเบียนนายจ้างที่มีการส่งงานไปให้ผู้รับงานไปทำที่บ้านลำดับที่ 13)

5. สหภาพแรงงานช่างเย็บผ้า จังหวัดหนองคาย 29 หมู่ที่ 9 ตำบลนาาคำ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย (ทะเบียนนายจ้างที่มีการส่งงานไปให้ผู้รับงานไปทำที่บ้าน ลำดับที่ 130)

6. สหภาพแรงงานขนส่งสินค้าขาออก : กลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้านเย็บส่วนประกอบรองเท้า เขตราชบุรีบูรณะ กรุงเทพมหานคร (เครือข่ายแรงงานนอกระบบ Homenet Thailand)

4.7.4 การสร้างเครือข่ายประสานงาน

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) ได้มีข้อเสนอว่าด้วยงานที่รับไปทำที่บ้าน ค.ศ. 1996 ข้อ 29 (1) ว่าประเทศสมาชิกควรส่งเสริมและสนับสนุนโครงการต่าง ๆ โดยร่วมมือกับองค์การนายจ้างและองค์การลูกจ้าง โดย

(ข) ช่วยเหลือในการจัดตั้งศูนย์และเครือข่ายสำหรับผู้รับงานไปทำที่บ้าน เพื่อให้มีข้อมูลและบริการ และละการโดดเดี่ยวบุคคลเหล่านี้

สำหรับเรื่องนี้ประเทศไทยได้นำมาปฏิบัติ โดยได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่แปด (พ.ศ. 2540 - 2544) กำหนดแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาผู้รับงานไปทำที่บ้านว่า "สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่ม หรือมีการจัดตั้งเป็นองค์การนิติบุคคลของผู้รับงานไปทำที่บ้าน โดยรัฐให้การสนับสนุนการพัฒนาองค์การและเครือข่ายให้มีความเข้มแข็ง รวมทั้งให้มีการจัดทำทะเบียนผู้รับงานไปทำที่บ้าน เพื่อให้ได้รับการคุ้มครองดูแลจากรัฐบาลอย่างทั่วถึง"

การสร้างเครือข่ายประสานงาน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างเป็นเครือข่ายระดับชาติจึงจะแก้ปัญหาได้ เป้าหมายที่สำคัญของปัญหาคือเรื่องเศรษฐกิจ เพราะฉะนั้นจึงต้องมีการวางแผนเครือข่ายประสานงานปฏิรูประบบเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายหลัก

ในการสร้างเครือข่ายประสานงานสำหรับผู้รับงานไปทำที่บ้านของประเทศไทยนั้น กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ได้มีการดำเนินการไปบ้างแล้ว โดยเริ่มจากการทำการศึกษาวิจัย นำผลการวิจัยและโครงการต่าง ๆ มากำหนดเป็นนโยบาย มีการแต่งตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจเพื่อการคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน และได้เสนอให้รัฐบาลแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมและคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน รวมทั้งการสร้างเครือข่ายประสานงานการรับงานไปทำที่บ้านกับสำนักงานแรงงานจังหวัดต่าง ๆ ในส่วนภูมิภาค และการสร้างเครือข่ายประสานงานการรับงานไปทำที่บ้าน กับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการองค์กรภาคเอกชน ผู้รับงานไปทำที่บ้าน รวมทั้งชุมชนต่าง ๆ (รายละเอียดดูภาคผนวก จ. และภาคผนวก ฉ.)

สำหรับเครือข่ายแรงงานนอกระบบขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) นั้น ในปี พ.ศ. 2535 ได้มีการประสานงานระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนและนักวิชาการ เพื่อก่อตั้งเครือข่ายแรงงานนอกระบบ (Homenet Thailand) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ประสานงานระหว่างกลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้าน ซึ่งเป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระ และผู้รับเหมาช่วงงาน เพื่อก่อให้เกิดองค์กรของผู้รับงานไปทำที่บ้าน

2. ประสานงานกับองค์กรของภาครัฐและเอกชน เพื่อให้ความช่วยเหลือในการส่งเสริมและพัฒนาผู้รับงานไปทำที่บ้าน

3. ผลักดันเชิงนโยบายรัฐในการส่งเสริม พัฒนา และคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน

4. ศึกษาวิจัย และเป็นศูนย์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้รับงานไปทำที่บ้าน

เป้าหมาย

เพื่อพัฒนาความมั่นคงทางสังคม อาชีพ และส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของผู้รับงานไปทำที่บ้าน และแรงงานนอกระบบ

องค์กรสมาชิก

1. ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย

2. คณะกรรมการยุติธรรมและสันติแห่งประเทศไทย

3. มูลนิธิเพื่อนหญิง

4. สหภาพแรงงานขนส่งสินค้าออก (กลุ่มเย็บส่วนประกอบรองเท้าเขตราชบุรีบูรณะ)

5. สมาคม ขยาย.เอ็ม.ซี.เอ. เชียงใหม่

6. ศูนย์บริการข้อมูลและเทคโนโลยีที่เหมาะสม สำหรับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (RISE-AT) เครือข่ายองค์กรภาคเหนือ

7. เครือข่ายหัตถกรรมและพัฒนาสตรีอีสาน (24 องค์กร)

8. สมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม (ATA)

กิจกรรมที่ผ่านมา

1. จัดสัมมนาประจำปี ปีละ 1 ครั้ง ตั้งแต่ปี 2537 เป็นต้นมา

2. จัดสัมมนาในระดับภาค คือ ภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคกลาง เป็นประจำทุกปี

3. จัดประชุมคณะกรรมการเครือข่ายทุก ๆ 3 เดือน

4. จัดทำจุลสาร

5. ทำการศึกษาวิจัย

6. จัดทำเป็นศูนย์ข้อมูลเกี่ยวกับผู้รับงานไปทำที่บ้าน

คณะกรรมการประสานงานเครือข่ายฯ ประกอบด้วย

1. รศ. เฉลิมศรี ธรรมบุตร	ประธาน
2. นางระกาวิณ ลีชนะวานิชพันธ์	เลขาธิการ
3. นางดาวน้อย ศรีขจร	เหรัญญิก
4. นางสาวนุทร แซ่กิ่ง	กรรมการตัวแทนภาคอีสาน
5. นางพูนทรัพย์ สอนเมือง ตูลาพันธ์	กรรมการตัวแทนภาคอีสาน
6. นางภัทรีพันธ์ พงศ์วัชร	กรรมการตัวแทนภาคกลาง
7. นางสาวพันธ์ วรรณบริบูรณ์	กรรมการตัวแทนภาคกลาง
8. นายสุวิทย์ ระวีวงศ์	กรรมการตัวแทนภาคกลาง
9. นางนิตยา นวลศิริ	กรรมการตัวแทนภาคเหนือ

คณะกรรมการที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย

1. นางศรีสว่าง พัววงศ์แพทย์	วุฒิสมาชิก
2. ดร.นิคม จันทร์วิฑูร	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านแรงงาน
3. ดร.ประดิษฐ์ ชาลสมบัติ	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
4. ผศ.ภาวณา พัฒนาศรี	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
5. ดร.วรวีทย์ เจริญเลิศ	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สำนักงานที่ตั้งของเครือข่ายแรงงานนอกระบบ 2496 ซอยแสนสุข ถนนประชา

สงเคราะห์ เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร 10400 โทรศัพท์ 692-2531, 277-4625 (วารสาร
แรงงานนอกระบบ ฉบับที่ 1 ปีที่ 1 กันยายน - ตุลาคม 2541 : 20-23)

**4.8 แนวทางขององค์การแรงงานระหว่างประเทศที่ส่งผลต่อนโยบาย
รวมทั้งมาตรการของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับงานที่รับไปทำที่บ้าน**

**4.8.1 อนุสัญญาฉบับที่ 177 และข้อเสนอแนะฉบับที่ 184 ขององค์การแรงงานระหว่าง
ประเทศ ว่าด้วยงานที่รับไปทำที่บ้าน ค.ศ. 1996**

ผลการศึกษา การกำหนดมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ เกี่ยวกับงานที่รับไปทำที่บ้าน
สำหรับประเทศสมาชิกที่ให้สัตยาบันอนุสัญญาและข้อเสนอแนะฉบับนี้ว่า จะต้องกำหนดนำไปสู่
การปฏิบัติและทบทวนซึ่งนโยบายแห่งชาติ เกี่ยวกับงานที่รับไปทำที่บ้านเป็นระยะๆ โดยมีวัตถุประสงค์

ประสงค์เพื่อปรับปรุงสภาพการทำงานของผู้รับงานไปทำที่บ้าน โดยปรึกษาหารือกับผู้แทนขององค์การนายจ้างและองค์การลูกจ้างข้างมาก และกับองค์การที่เกี่ยวข้องของผู้รับงานไปทำที่บ้าน และองค์การของนายจ้างของผู้รับงานไปทำที่บ้าน (ถ้ามี)

อนุสัญญาฉบับที่ 177 และข้อเสนอนี้ฉบับที่ 184 ว่าด้วยงานที่รับไปทำที่บ้าน ค.ศ. 1996 เน้นในเรื่อง

1. นโยบายแห่งชาติเกี่ยวกับงานที่รับไปทำที่บ้าน จะต้องส่งเสริมการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน ระหว่างผู้รับงานไปทำที่บ้านกับผู้ทำงานรับจ้างอื่น ๆ เท่าที่จะเป็นไปได้ โดยคำนึงถึงลักษณะพิเศษของงานที่รับไปทำที่บ้าน และเงื่อนไขที่จะนำมาปรับใช้กับประเภทของงานที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ที่ดำเนินในสถานประกอบการตามความเหมาะสม
2. การปฏิบัติที่เท่าเทียมกันจะต้องได้รับการส่งเสริม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ
 - 2.1 สิทธิของผู้รับงานไปทำที่บ้าน ในการก่อตั้งหรือเข้าร่วมองค์การโดยตนเองเป็นผู้เลือก และในการเข้าร่วมกิจกรรมขององค์การนั้น
 - 2.2 การคุ้มครองจากการเลือกปฏิบัติในการจ้างงานและอาชีพ
 - 2.3 การคุ้มครองในด้านสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงาน
 - 2.4 ค่าตอบแทน
 - 2.5 การคุ้มครองด้านการประกันสังคมตามกฎหมาย
 - 2.6 การได้รับการฝึกอบรม
 - 2.7 อายุขั้นต่ำในการจ้างงานหรือรับเข้าทำงาน
 - 2.8 การคุ้มครองการคลอดบุตร
3. ให้นำนโยบายแห่งชาติเกี่ยวกับงานที่รับไปทำที่บ้าน ไปสู่การปฏิบัติโดยกฎหมาย ข้อบังคับ ข้อตกลงร่วม คำชี้ขาด หรือวิธีที่เหมาะสมอื่น ๆ ตามแนวปฏิบัติแห่งชาติ
4. ให้มีการดำเนินมาตรการที่เหมาะสม เพื่อให้สถิติแรงงานครอบคลุมงานที่รับไปทำที่บ้านเท่าที่เป็นไปได้
5. ให้นำกฎหมายและข้อบังคับแห่งชาติ ว่าด้วยสุขภาพและความปลอดภัยไปปรับใช้กับงานที่รับไปทำที่บ้าน โดยคำนึงถึงลักษณะพิเศษ และให้กำหนดเงื่อนไขอันเป็นการต้องห้ามของงานบางประเภท และการใช้สารบางชนิดสำหรับงานที่รับไปทำที่บ้าน เพื่อสุขภาพและความปลอดภัย
6. ในกรณีที่อนุญาตให้มีคนกลางได้ให้กำหนดความรับผิดชอบของนายจ้าง และคนกลางโดยกฎหมายและข้อบังคับแห่งชาติ หรือโดยคำพิพากษาของศาลตามแนวปฏิบัติแห่งชาติ

7. ระบบการตรวจแรงงานตามกฎหมาย และแนวปฏิบัติแห่งชาติ จะต้องสามารถบังคับให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย และข้อบังคับที่นำมาปรับใช้กับงานที่รับไปทำที่บ้าน

8. ให้มีมาตรการเยียวยารวมทั้งการลงโทษที่เหมาะสม สำหรับกรณีที่มีการละเมิดกฎหมายและข้อบังคับ และต้องปรับมาใช้ได้อย่างได้ผล

4.8.2 นโยบายส่งเสริมและคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่แปด (พ.ศ. 2540 – 2544)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่แปด (พ.ศ. 2540 – 2544) ได้กำหนดการพัฒนาาระบบความมั่นคงทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับผู้รับงานไปทำที่บ้านว่า

การพัฒนาาระบบความมั่นคงทางสังคมให้คนทุกคนได้รับบริการพื้นฐานทางสังคม สวัสดิการสังคม และสวัสดิการแรงงาน หลักประกันด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และการทำงาน การพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ มีแนวทางการพัฒนาหลักดังนี้

1. เร่งรัดการขยายขอบข่ายการประกันสังคม เพื่อให้คุ้มครองกรณีชราภาพและสงเคราะห์สงเคราะห์บุตร และสนับสนุนให้มีการขยายขอบเขตการคุ้มครองประกันสังคมให้ครอบคลุมสถานประกอบการ ที่มีลูกจ้างต่ำกว่า 10 คน รวมทั้งหาแนวทางในการขยายขอบเขตการคุ้มครองไปสู่แรงงานในสาขาอกระบบด้วย

2. ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการคุ้มครองแรงงานให้มีขอบเขตการคุ้มครองที่กว้างขวางขึ้น รวมทั้งการพิจารณาขยายขอบเขตการให้การคุ้มครองในเรื่องค่าตอบแทน สภาพการจ้าง สภาพการทำงาน สิทธิประโยชน์ สวัสดิการ ความปลอดภัยในการทำงานและการประกันสังคมให้ครอบคลุมถึงแรงงานในสาขาอกระบบ โดยเฉพาะลูกจ้างภาคเกษตร ผู้เหมาช่วงงานและผู้รับงานไปทำที่บ้าน

3. สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่ม หรือมีการจัดตั้งเป็นองค์กรนิติบุคคลของผู้รับงานไปทำที่บ้าน โดยรัฐให้การสนับสนุนการพัฒนาองค์กรและเครือข่ายให้มีความเข้มแข็ง รวมทั้งให้มีการจัดทำทะเบียนผู้รับงานไปทำที่บ้าน เพื่อให้ได้รับการคุ้มครองดูแลจากรัฐอย่างทั่วถึง

4. ส่งเสริมให้มีหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบ ในการส่งเสริมพัฒนาและคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้านโดยตรง รวมทั้งการสร้างเครือข่ายการประสานงานระหว่างหน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการรับงานไปทำที่บ้าน ให้มีการเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ

5. พิจารณาปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองแรงงาน โดยเฉพาะในด้านความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน ทั้งนี้โดยพิจารณาให้ครอบคลุมถึงแรงงานภาคเกษตรและแรงงานอกระบบด้วย

4.8.2 มาตรการของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ในส่วนที่เกี่ยวกับผู้รับงานไปทำที่บ้าน

กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ในฐานะกระทรวงที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงได้กำหนดแนวทางการดำเนินการเพื่อมอบหมายให้หน่วยงานรับผิดชอบ ดำเนินการตามแผนการส่งเสริมพัฒนาและคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่แปด (พ.ศ. 2540 - 2544) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้รับงานไปทำที่บ้านได้รับการส่งเสริมพัฒนาและคุ้มครองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

นโยบาย

1. พัฒนาและส่งเสริมขีดความสามารถของผู้รับงานไปทำที่บ้าน ทั้งในด้านการพัฒนาทักษะฝีมือ การจัดหาปัจจัยการผลิตที่จำเป็น และการจัดการธุรกิจ โดยเน้นการพัฒนาและส่งเสริมผ่านองค์กรของผู้รับงานไปทำที่บ้าน
2. ส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรของผู้รับงานไปทำที่บ้านให้มีความเข้มแข็ง โดยส่งเสริมให้ผู้รับงานไปทำที่บ้านมีการรวมกลุ่ม หรือมีการจัดตั้งเป็นองค์กรนิติบุคคล และรัฐให้การสนับสนุนเพื่อการพัฒนาองค์กรของผู้รับงานไปทำที่บ้านและเครือข่าย
3. ให้การคุ้มครองทั้งสภาพการจ้าง สภาพการทำงาน สิทธิประโยชน์ สวัสดิการความปลอดภัย สุขภาพอนามัยในการทำงาน และการประกันสังคม
4. ส่งเสริมให้มีความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ในการพัฒนาทักษะและการจัดสวัสดิการทางสังคมแก่ผู้รับงานไปทำที่บ้าน

มาตรการเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้รับงานไปทำที่บ้าน มี 3 มาตรการคือ

มาตรการที่ 1 ให้การส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาและการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาทักษะฝีมือและวิชาชีพแก่ผู้รับงานไปทำที่บ้าน โดยขอความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

แนวดำเนินการ : ดำเนินการดังนี้

1. จัดทำโครงการยกระดับการศึกษา การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาฝีมือและวิชาชีพแก่ผู้รับงานไปทำที่บ้าน หน่วยงานที่รับผิดชอบ กพร./กรล.
2. ออกกฎระเบียบให้สถานประกอบการ ผู้ว่าจ้าง และคนกลางที่จ้างงาน ต้องฝึกทักษะให้แก่ผู้รับงานไปทำที่บ้าน หน่วยงานที่รับผิดชอบ กพร./กรล.
3. จัดทำทะเบียนสถานประกอบการ ผู้ว่าจ้าง และคนกลางที่จ้างงานผู้รับงานไปทำที่บ้าน หน่วยงานที่รับผิดชอบ กสร./กรล., สมาอุตสาหกรรม, องค์กรนายจ้าง, หอการค้าจังหวัด

4. จัดทำและเผยแพร่ทำเนียบหน่วยงานที่ส่งเสริมอาชีพให้แก่ผู้รับงานไปทำที่บ้าน ทั้งภาครัฐและเอกชน หน่วยงานที่รับผิดชอบ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

5. ประสานความร่วมมือจากภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนจากต่างประเทศ หน่วยงานที่รับผิดชอบ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม/NGOs

มาตรการที่ 2 ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มของผู้รับงานไปทำที่บ้าน โดยให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการรวมกลุ่ม และการจัดการแก่ผู้รับงานไปทำที่บ้านและผู้เกี่ยวข้อง

แนวดำเนินการ : ดำเนินการดังนี้

1. จัดทำทำเนียบผู้รับงานไปทำที่บ้านในแต่ละอำเภอ และปรับปรุงทุก 2 ปี หน่วยงานที่รับผิดชอบ อบต., กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

2. สนับสนุนการรวมกลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้าน ในกรณีที่ยังไม่มีการรวมกลุ่มในพื้นที่ หน่วยงานที่รับผิดชอบ อบต., กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

3. สนับสนุนกลุ่มที่เข้มแข็งให้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล หน่วยงานที่รับผิดชอบ อบต., กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

4. มีคณะกรรมการบริหารการจัดการกลุ่ม หน่วยงานที่รับผิดชอบ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม/NGOs

5. จัดให้มีหน่วยงานกลางประสานความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ แก่ผู้รับงานไปทำที่บ้าน เพื่อลดปัญหาความซ้ำซ้อนและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ หน่วยงานที่รับผิดชอบ อบต., กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

6. สร้างจิตสำนึกให้สมาชิกกลุ่มของผู้รับงานไปทำที่บ้าน ในการรับผิดชอบเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการรวมกลุ่ม หน่วยงานที่รับผิดชอบ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม/NGOs

7. ส่งเสริมให้ผู้ว่าจ้างพบผู้รับงานไปทำที่บ้าน หรือผู้แทนกลุ่มโดยตรง หน่วยงานที่รับผิดชอบ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม/กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

มาตรการที่ 3 ให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการประกอบอาชีพแก่ผู้รับงานไปทำที่บ้าน เช่น เงินทุน การจัดหาแหล่งงาน เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำงาน เป็นต้น

แนวดำเนินการ : ดำเนินการดังนี้

1. จัดสรรงานจากภาครัฐแก่องค์กรหรือกลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้าน และขอความร่วมมือจากภาคเอกชนด้วย หน่วยงานที่รับผิดชอบ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

2. จัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพให้แก่ผู้รับงานไปทำที่บ้าน หน่วยงานที่รับผิดชอบ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

3. จัดตั้งศูนย์รับและจ่ายงาน หน่วยงานที่รับผิดชอบ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

4. ให้ข้อมูลแหล่งทุน เครื่องมือ วิทยาการแก่ผู้รับงานไปทำที่บ้าน หน่วยงานที่รับผิดชอบ กระทรวงอุตสาหกรรม

5. สนับสนุนงบประมาณ วัสดุ เครื่องมือ แก่หน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้รับงานไปทำที่บ้าน หน่วยงานที่รับผิดชอบ กระทรวงอุตสาหกรรม

มาตรการพัฒนากลไกของรัฐในการคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน มี 3 มาตรการ คือ

มาตรการที่ 1 ให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน รวมทั้งให้มีการจัดทำทะเบียนผู้รับงานไปทำที่บ้าน เพื่อให้ผู้รับงานไปทำที่บ้านได้รับการคุ้มครองในเรื่องค่าตอบแทน การฝึกอบรม สวัสดิการ ความปลอดภัยในการทำงาน การประกันสังคม การจดทะเบียนเป็นองค์กรนิติบุคคล และการบังคับใช้กฎหมาย เป็นต้น

แนวดำเนินการ ในการดำเนินการควรเปิดกว้าง โดยกำหนดมาตรการให้มีกฎหมายคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้านโดยเฉพาะ เช่น ประกาศกระทรวง พระราชบัญญัติ เป็นต้น โดยดำเนินการดังนี้

ด้านการคุ้มครอง

1. กำหนดอัตราค่าตอบแทน และเวลาในการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้รับงานไปทำที่บ้าน หน่วยงานที่รับผิดชอบ กสร./กสร.
2. กำหนดอายุขั้นต่ำของผู้รับงานไปทำที่บ้าน หน่วยงานที่รับผิดชอบ กสร.
3. กำหนดขอบเขตในการให้การคุ้มครอง กรณีผู้ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยเนื่องจากการทำงาน หน่วยงานที่รับผิดชอบ สำนักงานประกันสังคม
4. กำหนดให้ผู้รับงานไปทำที่บ้าน เข้ามาอยู่ในระบบประกันสังคมโดยมีสิทธิเสมือนเป็นลูกจ้าง หน่วยงานที่รับผิดชอบ สำนักงานประกันสังคม

ด้านความปลอดภัย

1. กำหนดประเภทงานที่รับไปทำที่บ้าน และกำหนดประเภทงานที่ห้ามรับไปทำที่บ้าน หน่วยงานที่รับผิดชอบ กสร.
2. จัดให้มีอุปกรณ์ป้องกันความปลอดภัยส่วนบุคคล และป้องกันอันตรายจากเครื่องมือเครื่องจักร หน่วยงานที่รับผิดชอบ กสร.
3. กำหนดให้มีการตรวจสอบสุขภาพแก่ผู้รับงานไปทำที่บ้าน ที่ปฏิบัติงานในงานที่อาจเป็นอันตราย หน่วยงานที่รับผิดชอบ กสร.

ด้านการควบคุม

1. จัดทำทะเบียนผู้รับงานไปทำที่บ้าน หน่วยงานที่รับผิดชอบ กสร.
2. ให้ผู้ว่าจ้างมีเอกสารเกี่ยวกับการจ้าง หน่วยงานที่รับผิดชอบ กสร.
3. หากผู้รับงานไปทำที่บ้านไม่ได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรม ให้แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ หน่วยงานที่รับผิดชอบ กสร.

4. พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจเตือนให้ผู้ว่าจ้างที่ไม่ปฏิบัติตามประกาศกระทรวง หรือ พระราชบัญญัติให้ปฏิบัติให้ถูกต้อง หน่วยงานที่รับผิดชอบ กสร.

5. กำหนดบทลงโทษทางอาญาสำหรับผู้ที่กระทำความผิด หน่วยงานที่รับผิดชอบ กสร.

การจดทะเบียนกลุ่มหรือองค์กรของผู้รับงานไปทำที่บ้าน เป็นองค์กรณีบุคคล

1. กำหนดไว้ในประกาศกระทรวงหรือพระราชบัญญัติ หน่วยงานที่รับผิดชอบ กสร.
2. ระหว่างพิจารณาพระราชบัญญัติให้ผู้รับงานไปทำที่บ้านสามารถรวมกลุ่มตามที่ กฎหมายรับรองในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ สหกรณ์ สมาคม เป็นต้น หน่วยงานที่รับผิดชอบ กสร.

มาตรการที่ 2 ให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้านประกันสุขภาพ และการประกันสังคม ตลอดจนสาระประโยชน์อื่น ๆ แก่ผู้รับงานไปทำที่บ้าน

แนวดำเนินการ : ดำเนินการดังนี้

1. ประชาสัมพันธ์ โดย
 - 1.1 สื่อของรัฐ
 - 1.2 สื่อของเอกชน
 - 1.3 อาสาสมัคร

หน่วยงานที่รับผิดชอบ กสร./พร./กสร.

2. จัดทำและบรรจุหลักสูตรในระดับประถมศึกษา : มัธยมศึกษา หน่วยงานที่รับผิดชอบ กสร.
3. ฝึกอบรมโดยให้ความรู้เรื่องสุขภาพอนามัย และความปลอดภัยในการทำงานแก่ผู้รับงานไปทำที่บ้าน หน่วยงานที่รับผิดชอบ กสร.

มาตรการที่ 3 รมรณรงค์สร้างจิตสำนึกในเรื่องการคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้านแก่ผู้ ประกอบการ ผู้ว่าจ้าง คนกลาง และผู้บังคับใช้ให้เป็นไปตามกฎหมาย

แนวดำเนินการ : ดำเนินการดังนี้

1. ประกาศเกียรติคุณผู้ว่าจ้าง หน่วยงานที่รับผิดชอบ กสร./กสร.
2. ส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน หน่วยงานที่รับผิดชอบ NGOs

3. ประสานงานกับองค์กรนายจ้าง เพื่อให้ทำความเข้าใจกับผู้ประกอบการ ผู้ว่าจ้าง คนกลาง และผู้ที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานที่รับผิดชอบ กสร./NGOs/สภาหอการค้า/สภาองค์กรนายจ้าง

มาตรการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ให้เอื้อต่อการส่งเสริมและคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน มี 3 มาตรการ คือ

มาตรการที่ 1 ให้มีหน่วยงานของรัฐที่ให้การส่งเสริมและคุ้มครองแก่ผู้รับงานไปทำที่บ้านโดยตรง

แนวดำเนินการ : ดำเนินการดังนี้

1. ตั้งหน่วยงานของรัฐขึ้นรับผิดชอบโดยตรง หน่วยงานที่รับผิดชอบ กสร./กธ.
2. สร้างศูนย์รวมเครือข่ายระหว่างหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อคุ้มครองส่งเสริมพัฒนาและแก้ไขปัญหาของผู้รับงานไปทำที่บ้าน ให้เชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ หน่วยงานที่รับผิดชอบ กสร./กธ.

มาตรการที่ 2 สำรองจัดทำและพัฒนาสถิติข้อมูลเกี่ยวกับผู้รับงานไปทำที่บ้าน ในเรื่อง จำนวนประเภทกิจการ รายได้ ปัญหาอุปสรรค และความต้องการของผู้รับงานไปทำที่บ้าน เพื่อกำหนดมาตรการในการคุ้มครองและพัฒนาที่ชัดเจน

แนวดำเนินการ : ดำเนินการดังนี้

1. สำรอง จัดทำ จัดเก็บ และพัฒนาสถิติข้อมูลในจำนวนประเภทกิจการ รายได้ ปัญหาอุปสรรค และความต้องการของผู้รับงานไปทำที่บ้าน และข้อมูลของผู้รับงานไปทำที่บ้าน หน่วยงานที่รับผิดชอบ สำนักงานสถิติแห่งชาติ/กสร./อบต.

2. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และประเมินผลเกี่ยวกับสภาพการทำงาน และผลกระทบเกี่ยวกับผู้รับงานไปทำที่บ้าน หน่วยงานที่รับผิดชอบ กสร.

3. ขอความร่วมมือสถานประกอบการ ผู้ว่าจ้าง และคนกลาง ประสงค์จะให้งานไปทำที่บ้านแจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ หน่วยงานที่รับผิดชอบ กสร.

มาตรการที่ 3 จัดตั้งคณะกรรมการระดับชาติและระดับจังหวัด

แนวดำเนินการ : ดำเนินการดังนี้

1. ให้จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการทั้งในระดับชาติและระดับจังหวัด ประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน หน่วยงานที่รับผิดชอบ กสร.

หมายเหตุ

อักษรย่อ	:	หน่วยงาน
กรส.	:	กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม
กสร.	:	กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน
กพร.	:	กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน
กกจ.	:	กรมการจัดหางาน
NGOs	:	องค์การพัฒนากาชาดเอกชน
อบต.	:	องค์การบริหารส่วนตำบล กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
พช.	:	กรมพัฒนาชุมชน
ศธ.	:	กระทรวงศึกษาธิการ

(กองส่งเสริมพัฒนาและคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน, กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน)

นอกจากได้มีการกำหนดมาตรการต่าง ๆ ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2541 สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ได้มีหนังสือที่ นร. 0205/3535 ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม แจ้งให้ทราบผลการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2541 ซึ่งได้มีมติ

1. รับทราบแผนการส่งเสริมพัฒนาและคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน ตามที่กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมเสนอ
2. อนุมัติแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมและคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน ตามที่กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เสนอโดยให้เพิ่มผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนร่วมเป็นกรรมการด้วย

พร้อมกันนี้ทางสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ได้แจ้งให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงการคลัง และสำนักงบประมาณทราบด้วยแล้ว

รายละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบ อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการส่งเสริมพัฒนาและคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้านระดับชาติ และคำสั่งคณะกรรมการส่งเสริมพัฒนาและคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน (รายละเอียดดูภาคผนวก ฉ. และภาคผนวก ข.)

4.9 รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้รับงานไปทำที่บ้าน

ในการศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมที่เหมาะสม สำหรับผู้รับงานไปทำที่บ้าน ผู้วิจัยได้แบ่งรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับทำการศึกษาออกเป็น 3 รูปแบบตามการแบ่งของทิตมัสส์ (Titmuss, 1974 : 31-33) คือ

4.9.1 รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมแบบเก็บตก หรือส่วนที่เหลือ

ได้แก่ การจัดสวัสดิการที่ตั้งอยู่บนฐานความเชื่อที่ว่า บุคคลใดในสังคมจะได้รับการตอบสนองความต้องการ โดยแหล่งตอบสนองความต้องการทางสังคมที่สำคัญ 2 แหล่ง คือ ตลาดและครอบครัว รูปแบบการจัดสวัสดิการแบบนี้จะปล่อยให้ประชาชนทั่ว ๆ ไปที่ประสบปัญหาเดือดร้อน หรือมีความต้องการทางสังคม ช่วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยประชาชนจะหันเข้าหาแหล่งทรัพยากรของตน ด้วยการใช้เงินจากรายได้หรือเงินออมที่มีอยู่ ซื้อหาบริการทางสังคมต่าง ๆ มาตอบสนองความต้องการและปัญหาของตน หากไม่สามารถซื้อหาบริการได้ก็จะหันเข้าหาครอบครัวหรือญาติมิตร บุคคลที่ประสบปัญหาอย่างหนักเป็นพิเศษ หรือประสบภัยพิบัติ อาทิ อุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย หรือทุพภิกขภัยต่าง ๆ เท่านั้น ที่สถาบันสวัสดิการสังคมของรัฐ จะยื่นมือเข้าไปช่วยเหลือเป็นครั้งคราวไป (ยุพา วงศ์ไชย, กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์ และเล็ก สมบัติ. 2528 : 47)

การจัดสวัสดิการสังคมแบบนี้ เท่ากับเป็นการจัดสวัสดิการให้กับประชาชนเฉพาะในส่วนที่เหลือ (Residual) จากประชาชนที่มีอำนาจซื้อหาบริการในตลาดของระบบเศรษฐกิจเสรี ที่นิยมให้กลไกตลาดทำหน้าที่โดยรัฐเข้าแทรกแซงน้อยที่สุด มองอีกในด้านการจัดสวัสดิการแบบนี้ มักเป็นการรอให้ปัญหาเกิดก่อน แล้วจึงจัดบริการในลักษณะตามแก้ปัญหา มากกว่าที่จะเป็นการป้องกันปัญหา หรือเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับประชาชนอย่างทั่วถึง

สวัสดิการสังคมตามรูปแบบนี้ ทำให้เกิดการรับรู้ประชาชนที่ใช้บริการของรัฐเป็นพวกที่ช่วยตนเองไม่ได้เป็นภาระของสังคม หรือเป็นส่วนที่ไม่ใช่กำลังที่จะสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ ทั้งนี้สืบเนื่องจากว่ารูปแบบสวัสดิการแบบนี้ เกิดจากการที่สมัยหนึ่งบรรดานักวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของโลกและของประเทศไทยมีความเชื่ออย่างแรงกล้าว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะต้องพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ให้มีการเจริญเติบโตอย่างเต็มที่และอย่างรวดเร็วที่สุด นักเศรษฐศาสตร์เหล่านี้เชื่อว่า เมื่อพัฒนาเศรษฐกิจให้เติบโตมาก ๆ แล้ว ผลดีจากการพัฒนาจะค่อย ๆ ตกแก่ประชาชนทุก ๆ คนในสังคม เหมือนน้ำหยดซึมลงสู่เบื้องล่างที่เรียกว่า "Trickle-Down Effect" ซึ่งในที่สุดความเป็นอยู่ของประชาชนทุกคนจะดีขึ้นเอง

ดังนั้น ในระหว่างที่เศรษฐกิจกำลังเติบโตนี้ สวัสดิการสังคมตามแนวคิด "เก็บตก" จึงมีคุณค่าเพียงการอุดหนุนเล็กน้อย ๆ ที่การพัฒนาเพื่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้ก่อให้เกิดขึ้นเท่านั้น สวัสดิการสังคมแบบนี้จึงเป็นการตามแก้ไขปัญหานั้นเกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ในลักษณะการสงเคราะห์ช่วยเหลือเฉพาะหน้า และเป็นการบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า มากกว่าจะเป็นการเอาจริงเอาจังกับการรุกเอาชนะความต้องการ และปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชนให้มากที่สุด (กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์, 2535 : 7)

จากการศึกษาผลกรวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น พบว่า ภาครัฐและภาคเอกชนนั้น สามารถกล่าวได้ว่าไม่มีการจัดสวัสดิการสังคมใด ๆ ให้แก่ผู้รับงานไปทำที่บ้านเลย คงปล่อยให้ปัญหาต่างๆ แก้ไขด้วยตนเอง จะมีบ้างก็ประปราย ได้แก่

เรื่องความมีน้ำใจของผู้ว่าจ้าง เพียงบางรายเท่านั้นที่จะจ่ายเงินแะ๊ะเซีย เงินโบนัส เงินปันผล เงินส่วนแบ่งกำไรและอื่น ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพทางเศรษฐกิจและตลาดของผู้ว่าจ้าง เมื่อประสบอันตรายก็จะช่วยเหลือตนเอง มีเพียงส่วนน้อยที่จะได้รับการช่วยเหลือจากผู้ว่าจ้างในรูปเงินค่ารักษาพยาบาล (กองวิชาการและแผนงาน กรมแรงงาน : 2529)

โดยทั่วไป ค่าตอบแทนของผู้รับงานไปทำที่บ้าน จะมีอัตราที่ต่ำกว่าอัตราค่าจ้างขั้นต่ำหรืออัตราค่าจ้างเฉลี่ยของคนงานในโรงงาน แต่ผู้รับงานไปทำเป็นกลุ่มมักจะได้ค่าตอบแทนที่สูงขึ้น ในด้านสวัสดิการและการคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน ทั้งจากฝ่ายนายจ้างและรัฐบาลไม่มีโดยตรง

ปัจจุบันมีหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งจากภาครัฐและองค์กรเอกชน ได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้รับงานไปทำที่บ้าน แต่ไม่มีนโยบาย กฎหมาย หรือระเบียบใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบการรับงานไปทำที่บ้าน และไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการคุ้มครองดูแล จัดสวัสดิการแก่ผู้รับงานไปทำที่บ้านเป็นการเฉพาะ (ประดิษฐ์ ชาติสมบัติ, 2538)

ผลกระทบที่เกิดจากการรับงานไปทำที่บ้านของแรงงานสตรี

1. ผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยในการทำงาน แรงงานสตรีที่รับงานไปทำที่บ้านส่วนใหญ่มีอาการปวดหลัง ปวดศีรษะ และปวดตา เกิดอาการเครียด ซึ่งเกิดจากการนั่งทำงานติดต่อกันเป็นเวลานาน ๆ แต่อาการเจ็บป่วยดังกล่าวไม่มีผลถึงขั้นหยุดงาน และเมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยจะซื้อยามารับประทานเอง

2. ผลกระทบต่อครอบครัวการรับงานไปทำที่บ้านของแรงงานสตรี ได้ส่งผลกระทบต่อฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น มีอำนาจซื้อมากขึ้น สามารถซื้อหาสิ่งอำนวยความสะดวกในครอบครัวเกี่ยวกับอุปกรณ์ไฟฟ้าและยานพาหนะ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นจักรยานยนต์ นอกจากนี้การรับงานไปทำที่บ้าน ทำให้มีเวลาทำงานให้แก่ครอบครัวลดลง เป็นผลให้ผู้ชายต้องมี

บทบาทเข้ามาช่วยงานบ้านมากขึ้น การช่วยทำไร่นาของผู้หญิงลดลง แต่การรับงานมาทำที่บ้านทำให้มีโอกาสเลี้ยงดูบุตรมีเวลาน้อยลง

3. ผลกระทบต่อชุมชน ทำให้ชุมชนแต่เดิมซึ่งมีลักษณะเป็นสังคมเกษตรกรรม ได้กลายเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ทำให้ไม่มีแรงงานอพยพออกไปทำงานทำนอกเขตพื้นที่ ทำให้ชุมชนได้รับการพัฒนา

4. ความต้องการของแรงงานสตรีที่รับงานไปทำที่บ้านส่วนใหญ่ร้อยละ 76.3 ต้องการให้ค่าจ้างเพิ่มค่าจ้างให้ รวมถึงการจัดสวัสดิการและค่าจ้างให้ตรงเวลา และร้อยละ 38.5 ต้องการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายรวมถึงการให้รัฐเข้ามาช่วยเหลือให้มีหลักประกันในการทำงาน (ผกามาศ บุญธรรม, 2540)

ปัจจุบันผู้รับงานไปทำที่บ้านยังประสบปัญหาหลายประการคือ

1. ด้านสถานภาพ ผู้รับงานไปทำที่บ้านมิได้มีสถานภาพเป็นลูกจ้างตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน ทำให้ไม่มีความมั่นคงในการทำงาน

2. ด้านสภาพการทำงาน ผู้รับงานไปทำที่บ้านมีงานทำไม่แน่นอน ไม่มีสัญญาว่าจ้างกันเป็นระยะยาว ไม่มีงานทำตลอดทั้งปี มีการว่าจ้างเป็นช่วง ๆ นอกจากนี้ยังต้องทำงานในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย และไม่มีความปลอดภัยในการทำงาน

3. ด้านค่าจ้างและค่าตอบแทน ผู้รับงานไปทำที่บ้านได้รับค่าจ้างต่ำ โดยเป็นอัตราที่ต่ำกว่าค่าจ้างขั้นต่ำ โดยเป็นอัตราค่าจ้างตามผลงาน เช่น ในกิจการตัดเย็บกางเกงยีนส์ที่อำเภอตาลชุม จังหวัดอุบลราชธานี ได้รับค่าจ้างเฉลี่ย 1,500 บาทต่อเดือน ทำงาน 50 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ในกิจการทำวิกผมที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับค่าจ้างเฉลี่ย 2,500 บาทต่อเดือน ทำงาน 48 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ เป็นต้น

4. ด้านการคุ้มครองดูแล กลไกของรัฐยังไม่เลื้อยอำนาจประโยชน์แก่ผู้รับงานไปทำที่บ้าน เช่น ยังไม่มีกฎหมายคุ้มครองแรงงานที่ครอบคลุมถึงงานทำที่บ้าน เว้นแต่จะสมัครใจเข้าเป็นผู้ประกันตน ซึ่งต้องจ่ายสมทบมากกว่าผู้ประกันตนซึ่งเป็นลูกจ้างอื่นอีกเท่าตัว

5. ด้านการบริหารและจัดการ ยังไม่มีองค์กรหรือหน่วยงานใดที่รับผิดชอบในการให้การคุ้มครองส่งเสริมผู้รับงานไปทำที่บ้านโดยตรง หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่ดำเนินการเกี่ยวกับผู้รับงานไปทำที่บ้านในขณะนี้ ขาดการประสานงานกันอย่างเป็นระบบ (โครงการส่งเสริมพัฒนาคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน, กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน, 2541)

วิวัฒนาการและแนวโน้มของปัญหาของการจัดสวัสดิการสังคมรูปแบบเก็บตก

ยุคดั้งเดิม เป็นยุคที่คนในสังคมไทยมีคุณธรรมสูง มีความเชื่ออาวีและกตัญญู ค่านิยมทางวัตถุยังต่ำ จึงมีการแบ่งปันให้ผู้ยากไร้ด้วยโอกาสโดยหลัก "เมตตาธรรม" ทำให้ผู้ยากไร้ ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ผู้ประสบภัย เด็กกำพร้า คนชรา ได้รับการช่วยเหลือจากครอบครัว จากเอกชนด้วยตนเอง และจากงบประมาณของรัฐ อันถือเป็นการสงเคราะห์ในรูปแบบการบรรเทาปัญหาเฉพาะหน้าแก่ผู้ยากไร้ตกหล่น (Residual Model) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเหล่านี้ยังคงด่วงดูลงกันได้ทำให้สังคมอยู่ในดุลยภาพ

ยุคพัฒนาเศรษฐกิจ การเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจโดยมีแผน ซึ่งเริ่มขึ้นเมื่อ 35 ปีที่แล้ว มาประสบความสำเร็จอย่างสูง ทำให้คนส่วนใหญ่มีค่านิยมทางวัตถุเพิ่มขึ้น ค่านิยมทางคุณธรรมและเมตตาธรรมลดน้อยลง ผู้ด้อยโอกาสแทนที่จะได้รับการช่วยเหลือก็ถูกผลักดันกลับถูกตัดดวงผลประโยชน์ ความไม่เป็นธรรมในสังคมมีเพิ่มขึ้น การสงเคราะห์แบบเก็บตก (Residual Model) และโดยการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของสถาบันต่าง ๆ (Institutional Model) ไม่สามารถรับมือได้กับปัญหาที่เพิ่มทวีและซับซ้อนขึ้น เพราะผู้ด้อยโอกาสไม่ได้รับการพัฒนาในระดับที่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ อีกทั้งสถาบันสังคมก็ต้องด้อยความสามารถ จึงก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา เช่น ปัญหาการทิ้งถิ่นฐาน ทิ้งครอบครัว ปัญหาชุมชนแออัด อาชญากรรม ฯลฯ ก่อให้เกิดภาวะสับสน อันอาจนำไปสู่วิกฤตทางสังคมได้ หากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างทันการ

ยุคปัจจุบัน ด้วยจำนวนผู้ด้อยโอกาสที่เพิ่มมากขึ้นและปัญหาที่ซับซ้อนขึ้น การดำเนินงานตามหน้าที่ของสถาบันสังคมตามรูปแบบเดิม และการแก้ไขเฉพาะหน้าแบบเก็บตก จึงไม่สามารถรับมือได้ จำเป็นต้องเติมพลังและปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานของสถาบันเดิมรวมทั้งสร้างสถาบันใหม่ ๆ ขึ้นมาทำหน้าที่ที่ขาดอยู่ในสังคม (Redistributive Model) ให้สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์จนเข้าสู่ภาวะสมดุลได้ (ชัตติยา กรรณสูต. สวัสดิการสังคมกับสตรีไทย. สวัสดิการสังคม : ทางแก้วิกฤตสังคมไทย. 2540 : 69-70)

สรุป สวัสดิการสังคมแบบเก็บตกหรือรูปแบบส่วนที่เหลือ (Residual Model of Welfare) เป็นการให้การสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย (Social Case Work) ช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหาเป็นรายบุคคลที่ไม่สามารถช่วยตนเองได้เป็นการช่วยเหลือแบบให้ทานการกุศล (Charity) สำหรับคนยากจน ผู้มีรายได้ต่ำ ตลอดจนคนชราซึ่งไร้ที่พึ่ง คนพิการ คนทุพพลภาพ และผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ สำหรับผู้รับงานไปทำที่บ้านนั้นถูกจัดอยู่ในประเภทผู้ที่รายได้ต่ำ การช่วยเหลือดังกล่าวจะให้ช่วยเหลือเฉพาะส่วนที่คนเหล่านั้นไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ รัฐจึงจะให้ความอนุเคราะห์ตามที่ถูกร้องขอตามความเหมาะสม โดยมีการตรวจสอบก่อนว่ายากจนจริง การช่วยเหลือจะช่วยเหลือเป็นเงินหรือสิ่งของ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และอุปกรณ์การปลูกสร้างที่อาศัยอยู่

รวมทั้งยารักษาโรค เป็นการจัดสวัสดิการสังคมแบบตามแก้ปัญหา จึงไม่มีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้เป็นรูปแบบในการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้รับงานไปทำที่บ้าน

4.9.2 รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมแบบสัมฤทธิ์ผลทางอุตสาหกรรม

รูปแบบสวัสดิการสังคมแบบนี้ ทิตมัสส์ (Titmuss, 1974 : 32) อธิบายว่า เป็นการมองสวัสดิการสังคมเสมือนเป็นกลไกหนึ่งในระบบเศรษฐกิจ สวัสดิการสังคมตามรูปแบบนี้ถูกใช้ให้เป็นเครื่องตอบแทนแก่ผู้ที่เป็นกำลังในการผลักดันทางเศรษฐกิจ โดยให้มาตรการทางด้านภาษีอากรและการเงินการคลัง ตลอดจนผลตอบแทนในอาชีพ เป็นสิ่งตอบสนองความต้องการของบุคคลที่เป็นกำลังการผลิต

การจัดสรรสวัสดิการแบบนี้ ใช้เกณฑ์การจัดสรรโดยพิจารณาจากความสามารรถในการทำงาน สถานภาพหรือบทบาทการทำงาน ผลผลิตภาพ และผลิตผลของงานเป็นสำคัญ (Carney and Hanks, 1986 : 57) ผู้ใดที่มีความสามารถในการทำงานสูง สามารถสร้างผลผลิตภาพและผลิตผลที่น่าพึงพอใจแก่ระบบเศรษฐกิจก็จะได้รับสวัสดิการที่ดีกว่า รูปแบบสวัสดิการสังคมแบบนี้ได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดทางเศรษฐศาสตร์และจิตวิทยาอุตสาหกรรม ก็ถือว่าการให้รางวัลหรือให้คุณให้โทษต่อบุคคลจะเป็นสิ่งจูงใจให้คนตั้งใจทำงาน สวัสดิการที่บุคคลควรได้รับจึงควรพิจารณาจากคุณความดีตามผลงาน เพื่อให้เกิดทั้งแรงจูงใจในการทำงาน และความจงรักภักดีต่อหน่วยงานนั้นๆ

นอกจากนั้น รูปแบบสวัสดิการแบบนี้ยังเป็นการกระตุ้นเร้าค่านิยมด้านการทำงานแบบโปรเตสแตนต์ (Protestant Work Ethic) และเป็นการสร้างความชอบธรรมแก่ผู้ที่มีทักษะการทำงานที่ดีกว่าในการได้รับผลตอบแทนที่สูงกว่า

ผลของการจัดสรรสวัสดิการสังคมแบบนี้ก็คือ สวัสดิการสังคมที่เป็นระเบียบมากกว่าแบบแรก (แบบเก็บตก) ซึ่งสามารถสนองความต้องการของคนในสังคมได้ทั่วถึงกว่า กระนั้นก็ตามยังถือว่ารูปแบบนี้ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในกลุ่มประชาชน ที่มิได้มีส่วนร่วมเป็นกำลังการผลิตของสังคม (วันทนีย์ วาสิกะสิน และคณะ, 2538 : 5)

จากการศึกษาผลงานการวิจัยข้างต้นพบว่า มีงานวิจัยหลายชิ้นที่กล่าวถึงความสำคัญของการรับงานไปทำที่บ้าน เช่น

การพัฒนาองค์กรและบทบาทของภาครัฐ และของหน่วยงานของเอกชนที่เกี่ยวข้องกับระบบการรับงานไปทำที่บ้าน ทั้งในด้านการคุ้มครอง การจัดสวัสดิการ และการจัดบริการแก่ผู้รับงานไปทำที่บ้าน จะทำให้ผู้ทำงานมีโอกาสในการปรับปรุงบทบาท และสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของตนสูงขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อประเทศต่อไป (ประดิษฐ์ ชาติสมบัติ, 2538)

แรงงานนอกระบบมีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของชาติไทยโดยรวม คือ ช่วยเพิ่มผลผลิต และเกิดการกระจายรายได้และยังมีประโยชน์ต่อส่วนบุคคล คือ ก่อให้เกิดรายได้แก่ครอบครัว (วิจารณ์ ตูลาพันธ์. 2540)

การรับงานไปทำที่บ้านนี้ มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจในระดับมหภาค สามารถช่วยเพิ่มผลผลิตและก่อให้เกิดการกระจายรายได้ ส่วนในระดับจุลภาค ระบบดังกล่าวก่อให้เกิดการมีงานทำ ก่อให้เกิดรายได้แก่ครอบครัว (โครงการส่งเสริมพัฒนาและคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน, กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน. 2541)

สรุป การจัดสวัสดิการสังคมในรูปแบบสัมฤทธิ์ผลทางอุตสาหกรรม (Industrial Achievement Performance Model) นั้น เป็นการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจแบบไม่สมดุล โดยการดำเนินนโยบายส่งเสริมการลงทุนให้สิทธิพิเศษทางภาษีอากรเข้า ภาษีมูลค่าเพิ่ม และภาษีสรรพสามิต สำหรับของที่นำเข้ามาเพื่อใช้ในการผลิตสินค้า ได้รับการยกเว้นอากรขาออกภาษีมูลค่าเพิ่ม และภาษีสรรพสามิตสำหรับของที่นำเข้ามาตามมาตรา 49 รวมทั้งผลิตภัณฑ์สิ่งพลอยได้ และสิ่งอื่น ๆ ที่ได้จากการผลิต ได้รับการยกเว้นหรือคืนค่าภาษีอากร สำหรับของที่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายให้ได้รับยกเว้นหรือคืนภาษีอากร ฯลฯ

ได้รับสิทธิประโยชน์ด้านภาษีอากร ได้แก่ ภาษีนำเข้าเครื่องจักร ภาษีเงินได้นิติบุคคล และภาษีวัตถุดิบ นอกจากนี้ยังได้รับสิทธิประโยชน์อื่น ๆ ที่ไม่ใช่ภาษี ได้แก่ สิทธิในการหักค่าสาธารณูปโภค และค่าติดตั้งสิ่งอำนวยความสะดวกจากกำไรสุทธิ สิทธิได้รับการลดหย่อนอัตราค่าบริการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ได้แก่ การไฟฟ้าภูมิภาคลดค่ากระแสไฟฟ้า 10% เป็นระยะเวลา 5 ปี บริษัทการบินไทย จำกัด จะให้ส่วนลดค่าบริการขนส่งสินค้าภายในประเทศ 20% ในเส้นทางบินของบริษัทเป็นระยะเวลา 5 ปี องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ ให้ส่วนลดค่าบริการขนส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์จากปกติ 10% เป็นระยะเวลา 5 ปี ฯลฯ หรือได้รับความสะดวกในการเตรียมพื้นที่พร้อมบริการสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ถนน ท่อระบายน้ำ โรงทำน้ำสะอาดสำหรับโรงงาน โรงบำบัดน้ำเสียส่วนกลาง ระบบการป้องกันภัยน้ำท่วม ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข ธนาคาร ศูนย์การค้า หน่วยฝึกอบรมแรงงาน หน่วยพยาบาล หน่วยรักษาความปลอดภัย ตลอดจนที่พักอาศัยสำหรับคนงานและพนักงาน สถานีบริการน้ำมัน เป็นต้น

4.9.3 รูปแบบสถาบัน

การจัดสวัสดิการสังคมในลักษณะนี้ถือว่า สวัสดิการสังคมเป็นสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญที่จะก่อให้เกิดบูรณาภาพ (Intergration) ในสังคม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สังคมจะขาดเสียไม่ได้

แม้สังคมนั้นจะถือว่าเป็นสังคมที่มีเสถียรภาพแล้วก็ตาม สวัสดิการสังคมแบบนี้ก็ยังคงทำหน้าที่ให้ระบบสังคมดำเนินไปอย่างราบรื่น ขณะที่ระบบเศรษฐกิจตลาดเสรี สร้างความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจ อันเป็นธรรมชาติที่ยากจะหลีกเลี่ยงได้ รูปแบบสวัสดิการสังคมแบบนี้ จะเหมาะสมที่ดำเนินการควบคู่กันไปเพื่อเป็นการคานกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจ ที่ก่อให้เกิดความเป็นธรรมดังกล่าว

ทิตมัสส์ (Titmuss, 1974) เห็นว่า สวัสดิการสังคมแบบนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่สำคัญ 2 ส่วนคือ ทฤษฎีเกี่ยวกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ และหลักการเรื่องความเป็นธรรมทางสังคม ขณะเดียวกันคาร์นีย์และแฮงส์ (Carney and Hanks, 1986) ถือว่าสวัสดิการสังคมแบบนี้เป็นแง่มุมที่ให้คุณค่ากับมนุษย์ของระบบทุนนิยม หรือระบบทุนกึ่งสังคมนิยม (วันทนีย์ วาลิกะลิน กับคณะ, 2538)

สถาบันที่สำคัญที่จะต้องเติมพลังก็คือ สถาบันครอบครัว สถาบันทางศาสนา สถาบันการศึกษา และสถาบันข้าราชการ กล่าวคือ สถาบันครอบครัวจะต้องปรับบทบาทใหม่ เพราะทั้งพ่อและแม่ออกไปทำงานนอกบ้าน ญาติผู้ใหญ่ที่จะให้ความช่วยเหลืองานบ้านและดูแลเด็กขาดแคลน รูปแบบครอบครัวในเมืองส่วนใหญ่กลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากกว่าครอบครัวขยาย จึงจำเป็นต้องมีหน่วยช่วยเหลือในการดูแลเด็ก ซึ่งอาจเกิดจากชุมชนหรือสถานประกอบการก็ตาม สถาบันศาสนาจะต้องร่วมมือกับชุมชนในการดูแลช่วยเหลือผู้ประหลาด ผู้ด้อยโอกาส และเด็กทั้งในด้านกายภาพและด้านการปลูกสร้างจริยธรรมในสังคม จะต้องสร้างทั้งปัญญาและคุณธรรม ทักษะ อาชีพ และโอกาสการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองตลอดชีวิต ส่วนสถาบันข้าราชการก็จะต้องลดบทบาทที่ขึ้นนำและการรวมอำนาจ ไปสู่การมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจ ตลอดจนการอำนวยความสะดวกเพื่อให้ภาคเอกชนและภาคประชาชน ได้เข้ามากำหนดความต้องการให้มากขึ้นและอย่างราบรื่น

สถาบันที่ต้องสร้างขึ้นใหม่ ซึ่งสำคัญที่สุดก็คือ สถาบันชุมชน เพื่อทำหน้าที่ป้องกันและแก้ปัญหาในแต่ละชุมชนของตนอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการและวัฒนธรรมของตน รวมทั้งทำหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์ (Watch Dog) คอยดูแลป้องกันคุณค่าและสภาพแวดล้อม และประสานประโยชน์กับกลุ่มหรือระบบย่อยอื่น ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ทรัพยากรทั้งคนและสิ่งแวดล้อม ทั้งในปัจจุบันและเพื่ออนาคต เช่น การจัดระบบชุมชน ช่วยดูแลและพัฒนาศักยภาพเด็ก ระบบสะสมเงินสำรองเลี้ยงชีพ ระบบการดูแลช่วยเหลือคนชราในชุมชนของตน ระบบข่าวสารข้อมูล ระบบการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมเพื่อชุมชนและเพื่อส่วนรวม (Preservation for self and for all) ระบบการคลังเพื่อสังคม (Public Finance for Social Stability) ระบบการบังคับใช้

กฎหมายเพื่อให้ผู้ได้ประโยชน์ต้องจ่ายคืนตามสัดส่วนที่ตนได้รับ (Who get more , pay more) ระบบการร่วมทุกข์ร่วมสุข (Share profit , Share risk) ระหว่างเจ้าของงานและผู้ใช้แรงงาน ฯลฯ

เพื่อให้ได้มาซึ่งการเพิ่มเติม และการปรับเปลี่ยนบทบาทของสถาบันทางสังคมเสียใหม่ (Redistributive Model) ดังกล่าวอย่างทันการ คงจะรอการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปไม่ได้ จำต้องมีการออกกฎหมายหลัก เพื่อให้แต่ละหน่วยงานสร้างอนุบัญญัติเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานของตนและผู้เกี่ยวข้อง นั่นก็คือ การออกกฎหมายสวัสดิการสังคม เพื่อกำหนดระบบการจัดการเกี่ยวกับบริการสังคมต่าง ๆ ของสถาบันทางสังคมทั้งหลายที่จัดตั้งขึ้น เพื่อช่วยเหลือบุคคลและกลุ่มให้บรรลุถึงซึ่งความพอใจ ในมาตรฐานของชีวิตและสุขภาพอนามัย และความพอใจในความสัมพันธ์ทางสังคม โดยมีการจัดลำดับความสำคัญของกลุ่มเป้าหมายที่ต้องเข้าถึงอย่างรีบด่วน เช่น เด็กที่พ่อแม่ทอดทิ้ง สตรีที่ต้องรับผิดชอบครอบครัวเพียงผู้เดียว คนชราที่ไร้ที่พึ่ง เฉพาะอย่างยิ่งคนชราที่ต้องมีภาระเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว ที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ เช่น เด็กที่ถูกพ่อแม่ทอดทิ้ง และคนพิการ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานเพื่อที่จะพัฒนาเขาเหล่านั้นให้มีความสามารถอย่างเต็มที่ และส่งเสริมให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สอดคล้องกับความต้องการของครอบครัวและชุมชน กฎหมายสวัสดิการสังคมนี้จะต้องเป็นแกนนำให้กฎหมายอื่นๆ ทั้งที่มีอยู่แล้ว เช่น กฎหมายประกันสังคม กฎหมายคุ้มครองแรงงาน กฎหมายคนพิการ กฎหมายป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี กฎหมายจัดฝึกและอบรมเด็กบางจำพวก ฯลฯ และที่จะจัดให้มีขึ้นใหม่ได้พัฒนาไปในทิศทางเดียวกันอย่างครอบคลุม และสัมพันธ์สอดคล้องกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดผลในการพิทักษ์สิทธิ์ของผู้ด้อยโอกาส เพราะ "มนุษย์มีสิทธิตามธรรมชาติต่อชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สิน และเขาเหล่านั้นก็ได้ตั้งการปกครองต่าง ๆ ขึ้นในแผ่นดิน เพื่อที่จะเสริมสร้างและรักษาสิทธิ์ของเขาไว้" (ชิตติยา กรรณสูต. 2540)

สำหรับรูปแบบในการจัดสวัสดิการสังคมแบบ "สถาบัน" นั้น จากการศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น มีผลงานที่เสนอแนะให้จัดสวัสดิการสังคมในรูปแบบนี้ ได้แก่

อมรา พงศ์พิชญ์ (2535) ได้ทำการสำรวจสถานการณ์ภาพการทำงาน และทัศนคติของผู้รับงานไปทำที่บ้านหญิงในชนบท ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า

1. ควรมีการปรับปรุงในเรื่องสภาพการทำงาน และผลตอบแทนของผู้รับงานไปทำที่บ้านอย่างจริงจัง
2. ควรมีการทบทวนกฎหมายแรงงาน เพื่อขยายการคุ้มครองไปยังผู้รับงานไปทำที่บ้าน
3. ผู้รับงานไปทำที่บ้าน ยังมีความต้องการในด้านการพัฒนาทักษะอาชีพ และการบริหารจัดการ

ภาวนา พัฒนศรี (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "กรณีศึกษาผู้รับงานไปทำที่บ้านหญิง ในกิจการแหวน ที่จังหวัดขอนแก่น" ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า

1. รัฐบาลควรมีนโยบายให้ความคุ้มครองแก่แรงงานกลุ่มนี้ เช่นเดียวกับแรงงานกลุ่มอื่นๆ
2. สำนักงานประกันสังคม กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ควรมีการศึกษาความเป็นไปได้ ในการเข้าร่วมกองทุนประกันสังคม ในฐานะผู้ประกันโดยตรงโดยสมัครใจของผู้รับงานไปทำที่บ้าน

ประดิษฐ์ ชาลสมบัติ (2538) ได้ทำการศึกษาวิจัย "การรับงานไปทำที่บ้าน : สภาพการจ้างและปัญหา" ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า

1. การพัฒนาองค์กรผู้รับงานไปทำที่บ้าน ให้มีความเข้มแข็งและมีความเชื่อมโยงกัน โดยการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้าน ตามลักษณะของอุตสาหกรรมหรืออาชีพ การพัฒนาองค์กรให้เข้มแข็ง ควรดำเนินการจากการพัฒนาผู้นำก่อนการฝึกทักษะฝีมือและความสามารถในการจัดการ ตลอดจนการให้ความรู้ด้านสุขภาพอนามัย และความปลอดภัยจากการทำงาน เป็นกิจกรรมที่ควรให้ความสำคัญในระดับสูง

2. การปรับปรุงกฎหมาย ประกาศกระทรวงและระเบียบต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองดูแล และก่อให้เกิดการจัดสวัสดิการสังคมที่เหมาะสม ตลอดจนการเสริมสร้างการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งแก่ผู้รับงานไปทำที่บ้านโดยตรง ในขณะที่เดียวกันควรพัฒนาหน่วยงานและองค์กร ตลอดจนการประสานงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

วิโรจน์ ตูลาพันธ์ (2540) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ปัญหาการคุ้มครองแรงงานนอกระบบ ตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน" ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า

"หากมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย รวมทั้งกฎ ระเบียบ ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายคุ้มครองแรงงาน ให้ครอบคลุมไปถึงแรงงานนอกระบบเหล่านี้ จะเป็นการช่วยให้ผู้ใช้แรงงานนอกระบบได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม มีสวัสดิการและความปลอดภัยในการทำงานมากยิ่งขึ้น"

จริยา ชันธิวิทย์ (2541) ได้ทำการศึกษาเอกสารทางวิชาการการวิจัย "การศึกษาดูงานการรับงานไปทำที่บ้าน" ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า

1. ในการบัญญัติกฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครองกับผู้รับงานไปทำที่บ้าน ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อหาข้อมูล แนวทาง และมาตรการที่เหมาะสมกับลักษณะงานในแต่ละประเภท ลักษณะของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลผู้รับงานไปทำที่บ้าน ลักษณะของท้องถิ่นหรือพื้นที่ที่มีการรับงานไปทำที่บ้าน ทั้งนี้เพื่อให้กฎหมายที่กำหนดขึ้นสามารถช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาให้กับผู้รับงานไปทำที่บ้านได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

2. ในบางประเทศได้มีกฎหมายกำหนดให้นายจ้างจะต้องรับผิดชอบ ต่อปัญหาสุขภาพอนามัยของผู้รับงานไปทำที่บ้าน เช่น การจัดอบรมให้ความรู้ในการใช้เครื่องมืออุปกรณ์ในการผลิต การให้ความรู้ด้านการป้องกันอันตราย รวมถึงการตรวจสุขภาพอนามัย แต่สำหรับประเทศไทยนายจ้างที่มีการส่งงานให้ไปทำที่บ้าน ยังไม่มีความพร้อมในเรื่องดังกล่าว ทั้งในแง่ของเศรษฐกิจและความรู้ความเข้าใจ ดังนั้นหน่วยงานของรัฐจึงควรเข้าไปดำเนินการในเรื่องนี้แทนนายจ้าง ซึ่งอาจใช้งบประมาณจากกองทุนประกันสังคมมาใช้ โดยถือเป็นการช่วยเหลือผู้ที่ไม่มีโอกาสเข้ามาใช้บริการการประกันสังคมของรัฐ

3. แนวทางที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะช่วยผู้รับงานไปทำที่บ้านก็คือ การช่วยพัฒนาอาชีพบุคคลเหล่านี้ ให้สามารถยกระดับอาชีพของตนจากการรับงานไปทำที่บ้าน เป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระที่สามารถกำหนดผลิตภัณฑ์ คุณภาพ ฯลฯ และหาตลาดเพื่อขายได้เอง เพื่อจะได้ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ว่าจ้าง นอกจากนี้ยังสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ประกอบการรายย่อยและเป็นแหล่งจ้างงานได้ต่อไป ทั้งนี้โดยรัฐจะต้องมีมาตรการในการพัฒนาให้บุคคลเหล่านี้มีศักยภาพ ทั้งทางด้านฝีมือ ความคิด แหล่งเงินทุน และการตลาดที่เหมาะสม

4. ควรมีการศึกษาวิจัยถึงความต้องการสวัสดิการของผู้รับงานไปทำที่บ้าน โดยศึกษาทั้งจากตัวผู้รับงานไปทำที่บ้านและผู้รับจ้าง ว่ามีความสามารถในการจัดการแค่ไหน อย่างไร เพื่อนำข้อมูลมากำหนดเป็นกรอบในการบัญญัติกฎหมายหรือการจัดสวัสดิการสังคม โดยภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ

5. ควรมีหน่วยงานที่จะเข้าไปดูแลและให้ความคุ้มครองแก่แรงงานเด็ก ที่เป็นผู้ช่วยเหลือผู้รับงานไปทำที่บ้าน แม้เด็กจะมีอายุจ้างแต่เป็นลูกหลาน หรือผู้อยู่ในปกครองของผู้รับงานไปทำที่บ้านก็ตาม ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันได้ว่า แรงงานเหล่านี้จะไม่ถูกกดขี่แรงงาน และได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมกับวัย และได้รับการพัฒนาตามสมควร

6. เนื่องจากข้อมูลเกี่ยวกับผู้รับงานที่บ้านยังมีอยู่น้อย และกระจัดกระจายอยู่ในหลายหน่วยงาน ดังนั้นรัฐบาลควรให้ความสนใจต่อการจัดเก็บข้อมูลดังกล่าวให้มีอย่างเพียงพอ ทั้งถึงและทันสมัย และรวบรวมให้อยู่ในแหล่งเดียวกัน เพื่อให้แต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลเหล่านี้มาใช้ได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ถูกต้อง ซึ่งจะช่วยให้การกำหนดนโยบายและการบริหารงาน เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

7. ในหลายประเทศมีการรวมกลุ่มกันของผู้รับงานไปทำที่บ้าน เพื่อต่อรองกับผู้ว่าจ้าง ซึ่งจะช่วยให้มีอำนาจในการต่อรองผลประโยชน์ได้มากขึ้น แต่สำหรับประเทศที่กำลังพัฒนาและประชากรยังมีการศึกษาต่ำ การรวมกลุ่มดังกล่าวเกิดขึ้นได้ยาก และมักไม่ได้รับการยอมรับจากนายจ้างหรือผู้ว่าจ้าง ดังนั้นการรวมกลุ่มกันของผู้รับงานไปทำที่บ้าน จึงอาจจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์

ประสงค์หลักเพื่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในด้านการแลกเปลี่ยนข่าวสารการตลาด การพัฒนาทักษะฝีมือ และการนัดหมายการเพื่อผ่อนคลายความเครียด มากกว่าที่จะรวมกลุ่มกันเพื่อต่อรองผลประโยชน์

